

4. KIURUVEDEN KULTTUURIHISTORIALLISTESTI MERKITTÄVÄT KOHTEET

Kiuruveden kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden luettelossa on muinaisjäännöksiä), perinnemaisemia, luonnonmuistomerkkejä sekä rakennetun ympäristön kohteita. Luettelossa on esitetty kohteen nimi ja sen kartalla käytetty tunnus (esim. R13.1), kohteen lyhyt kuvaus, sen esiintyminen eri selvityksissä ja

inventoinneissa, mahdolliset suojelumerkinnät eri kaavoissa, kulttuurihistorialliset arvot sekä kohteen merkittävyys (luokitus), mikäli arvotus on esimerkiksi inventoinnin tai kaavan yhteydessä tehty.

4.1 Kohdeluettelossa käytetyt merkinnät

Kohteen tunnus muodostuu kohdetyypistä ja numerosta, esim. R13.1 = rakennetun ympäristön kohde, kylä n:o 13 ja kohteen järjestysnumero 1. R = rakennetun ympäristön kohde, M = muinaisjäännös, P = perinnemaisema, L = luonnonmuistomerkki.

Muinaisjäännökset (kts. kohta 5.5) on luokiteltu rauhoitusluokkiin

- **rauhoituksluokka I** = valtakunnallinen muistomerkki, jonka säilyttäminen on turvattava kaikissa oloissa
- **rauhoituksluokka II** = muinaisjäännöksen arvoa ei voida selvittää ilman tarkempia tutkimuksia
- **rauhoituksluokka III** = muinaisjäännöstä ei kokonaan hävinneenä tai tutkittuna ole tarpeen pitää rauhoitettuna.

Perinnemaisemat (kts. kohta 5.5) on luokiteltu arvoluokkiin

- **v** = valtakunnallisesti arvokas
- **m** = maakunnallisesti arvokas
- **p** = paikallisesti arvokas.

Luonnonmuistomerkit (Kts. kohta 5.5)

Rakennetun ympäristön kohteiden (kts. kohta 5.5) inventoinneissa on käytetty arvotusta

- **valtakunnallisesti arvokas**
- **maakunnallisesti arvokas**
- **paikallisesti arvokas.**

Kohteiden kulttuurihistorialliset arvot (kts. kohta 5.5) on kuvattu käsittein:

- **R** = rakennushistorialliset arvot
- **H** = historialliset arvot
- **M** = maisemalliset arvot.

Kaavoissa esiintyviä suojelu- ja kulttuuriympäristömerkintöjä ovat:

Ylä-Savon maakuntakaava:

- **SM** = muinaisjäännös, muinaismuistolain nojalla suojeltu esihistoriallinen tai historiallinen suojelukohde
- **SR** = rakennussuojelukohde, maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltavaksi suositeltu rakennus tai rakennusryhmä
- **sr** = kulttuurihistoriallisesti arvokas alue, joka sisältää suojeltavaksi suositeltuja rakennuksia
- **ma** = arvokas maisema-alue (kulttuuri- tai luonnonmaisema-alue)
- **MA** = perinnemaisemakohde

Taajaman osayleiskaava:

- **s** = säilytettävä aluekokonaisuus, jossa uudisrakentamisen tulee täydentää olemassa olevaa rakennettua tai luonnon ympäristöä
- **säilytettäväksi esitetty rakennus.** Rakennukseen ei saa tehdä oleellisia sen ulkoasuun tai sisärakenteeseen vaikuttavia muutoksia

Asemakaava:

- **s** = suojeltava alue. Alueella oleva puusto tulee suojella
- **sr** = suojeltava rakennus. Rakennuksen julkisivut säilytettävä ennallaan. Sisätiloissa käytön kannalta tarpeelliset muutokset sallittuja.
- **sr-1** = rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa ilman rakennuslautakunnan lupaa ja siihen on oltava pakottava syy.
- **sr-2** = rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa tehdä sellaisia korjaus- ja muutostöitä, jotka turmelevat rakennuksen rakennustaiteellista tai historiallista arvoa
- **/s** = alue, jolla ympäristö säilytetään

Rantaosayleiskaavat:

- **sm** = rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös. Aluetta koskevista maankäyttösuunnitelmista tulee neuvotella museoviraston kanssa.
- **SR** = kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas, suojeltavaksi tarkoitettu rakennus tai rakennusryhmä. Rakennuksia ei saa purkaa tai niiden ulkoasua muuttaa siten että niiden kulttuurihistoriallisesti arvo turmeltuu.
- **SR-1** = kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas rakennus tai rakennusryhmä. Rakennuksia ei tulisi ilman pakottavaa syytä purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljöön kannalta arvokas luonne turmeltuu.
- **MA** = maatalousvaltainen alue, jolla on kulttuurimaisema-arvoja
- **MA-1** = valtakunnallisesti merkittävä kulttuurimaisema-alue
- **mk** = kulttuurimaisema-alue, maisemallisesti arvokas ja/tai historiallisesti merkittävä kulttuurimaisemakokonaisuus
- **p** = arvokas rantapuusto, puukujanne, arvokas yksittäispuu

Kartoissa käytetyt merkinnät:

- Muinaisjäänös
- Rakennusinventointi
- Inventoitava
- Luonnonmuistomerkki
- Arvokas puusto
- Arvokas puusto
- Perinnemaisema
- Muinaisjäänösalue
- Valtakunnallinen kulttuuriympäristö
- Alueinventointi

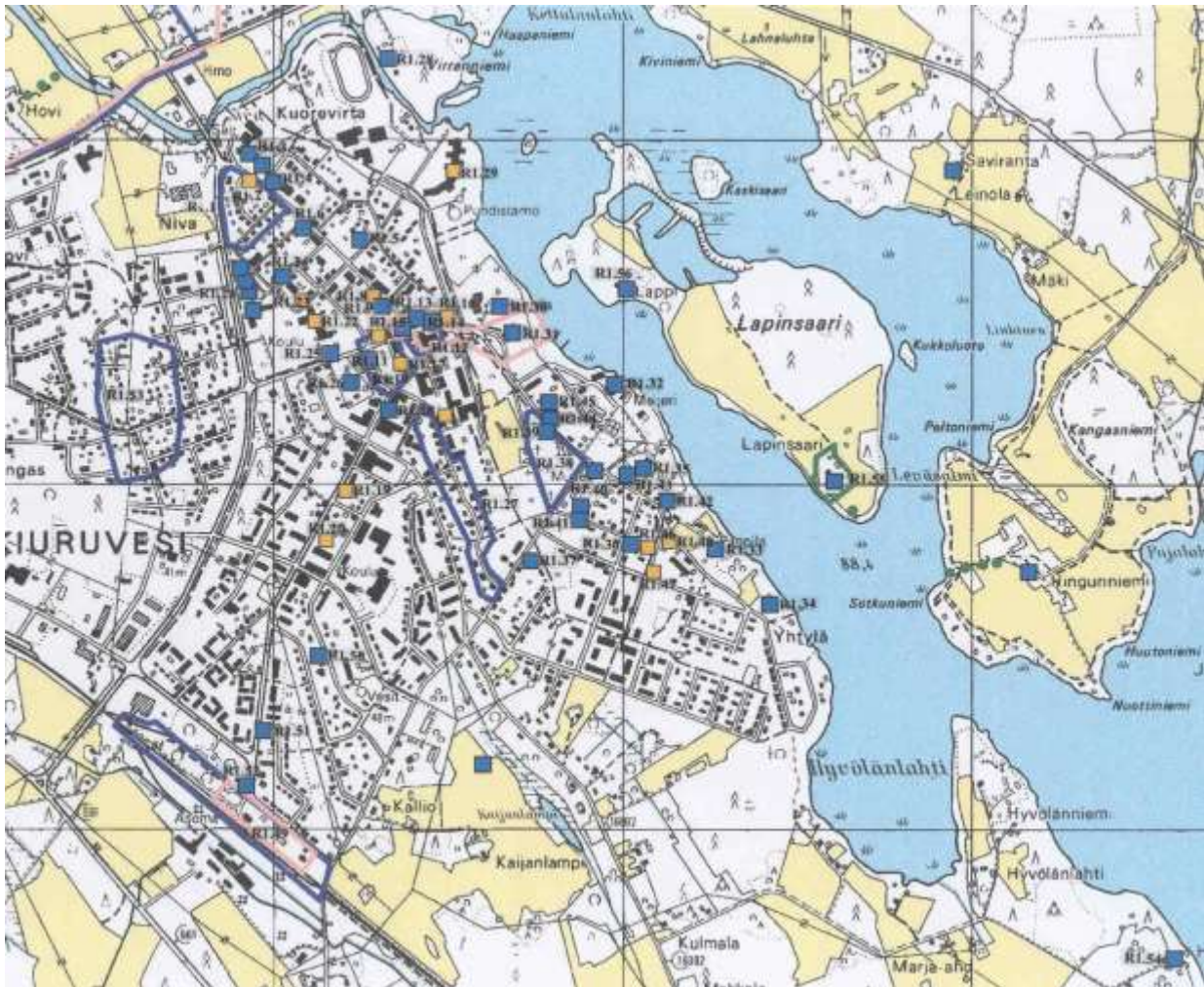
(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Kohteiden ryhmittelyssä käytetty aluejako:

1. Taajama
2. Aittojärvi
3. Haapakumpu
4. Hautakylä-Rapakkojoki
5. Honkaranta
6. Jokela
7. Kalliokylä
8. Koivujärvi
9. Korpijoki
10. Koskenjoki
11. Lahnajoki
12. Lahnanen
13. Lapinsalo
14. Luupuvesi
15. Niemiskylä
16. Osmanki
17. Rantakylä-Itäranta
18. Remeskylä
19. Ruutana
20. Rytty
21. Ryönänjoki
22. Salmenkylä
23. Sulkavanjärvi
24. Tihilä
25. Toiviaiskylä
26. Turhala

4.2 Taajama

Taajaman pohjana on tyypillinen järvisuomalaisen kirkonkylän maisemarakenne. Taajama on syntynyt vesireitin varren selännealuetta rajaavaan harjumaastoon. Taajama sijaitsee kahden maisemamaakunnan, *Pohjois-Savon järvisuon ja Suomenselän* rajapinnassa. 1900-luvun puoliväliin saakka asutus rajautui selvästi avoimiin peltoihin. Näkymät kantoivat Kiurujärven rantojen laajoille pelloille sekä kauas Koskenjokea pitkin. Myöhempi rakentaminen on mattomaisesti levittäytynyt yli peltöjen ja jatkuen selännealueille, jolloin taajama hahmottuu osin epämääräisesti. Sen sijaan rajautuminen pohjoiseen on hieno: maaseutu alkaa komeasti Koskenjoen suuntaan katsottaessa. Kun idässä järvi on luonnollisena kasvun rajana, avautuvat näkymät yllättävän läheisiin vastarantojen kulttuurimaisemiin kuten Lapinsaareen. Tämä maaseudun läheisyys tulisi nähdä Kiuruveden rikkautena. Taajamarakenteessa tulisi järvi ottaa paremmin huomioon: Vanhan Pappilan ympäristö, meijeri, yleiset ranta-alueet sekä talvitien pääte näkymäakselin solmu- ja pääteasteinä. Ydinkeskusta on säilynyt alkuperäisellä harjullaan, mikä on positiivinen poikkeus taajamien kehityksessä.

(Pohjakartta 8 Maanmittauslaitos)

Rakennettu ympäristö

<p>Viskaalinmutka R1.1</p> 	<p>Viskaalinmutkan, Nivannotkon ja Nivankadun pohjoispäässä sijaitseva jälleenrakentamisajan yhtenäinen alue. Asuintalot noudattelevat Meurmanin asemakaavaa. Välirauhan aikana luovutettu ensimmäisiksi rakennuspaikoiksi Viskaalinmutka 3 ja 5. Alueen rakennuksia ovat suunnitelleet V. Laitinen, arkkitehti Jorma Järvi, ins. Tuovinen ja rakennusmestari Eino Mikkonen. alueella on myös Mikkosen suunnittelema kulkutautisairaala.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen, R, M • taajaman osayleiskaava 2005: sk3, paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Kulkutautisairaala (Hoiturila) R 1.2</p> 	<p>Rakennusmestari Eino Mikkosen suunnittelema, 1946 rakennettu kulkutautisairaala, joka 1952 muutettu sairaanhoitajien asunnoksi. Rakennuksessa mielenkiintoisia detaljeja. Sotien jälkeinen julkinen puurakennus, jonka arvoa ja mahdollisuuksia ei luultavasti rapistuneessa rakennuksessa pystytä näkemään. Keväällä 2002 rakennukseen sijoittui Päiväkeskus Pysäkki, joka käynnisti kunnostustyöt. Kohdetta ei ole inventoitu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • sisältyy Viskaalinmutkan inventointiin ja taajaman osayleiskaavan 2005 sk3-merkintään 	
<p>Sairaala ja Pössilä R1.3</p> 	<p>Reino Koivulan suunnittelema entinen kunnanlääkärin asuintalo vuodelta 1952. Sairaala rakennettu vuonna 1952 ja laajennettu 1967 ja 1979, suunnittelijoina Reino Koivula sekä Marja ja Erkki Wirta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Hakala R1.4</p> 	<p>Ajuri Jussi Hyvösen itselleen 1920-luvulla rakentama mökki, jossa alunperin oli huone ja kesäkäytössä pidetty kamari. Kaipaa tonttia rajaavaa kasvillisuutta tai muita rakennuksia.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 	<p>Paikallisesti arvokas R</p>

<p>Nuorisoseurantalo Suoja R1.5</p> 	<p>1902 rakennettu seurantalo, jota laajennettiin 1914 jugendtyylisellä, rakennusmestari Pekka Lindin suunnittelemana saliosalla. Vanhin osa rakennuksesta ei ole enää näkyvässä 1952 tehtyjen muutosten alta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Kerälä R1.6</p> 	<p>Teurastaja Pekka Komulaisen itselleen rakentama kiinteistö, jossa myöhemmin 1927-51 talon haltijoina olivat ensin konstaapeli Siren ja myöhemmin konstaapeli Matti Keränen. Teurastamoksi rakennettu piharakennus muutettiin konstaapelien autotalliksi. Rakennus on erittäin huonokuntoinen ja se on päätetty purkaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 	<p>Paikallisesti arvokas H</p>
<p>Pitkälä R1.7</p>	<p>1910 ja 1927 rakennettu asuinrakennus, jonka vanhin osa oli rakennettu Remeskylästä siirretystä riihestä. Piharakennuksessa toimi 1910-luvulta alkaen Pekka Väisäsen limonaditehdas, jonka limonadikoneen viimeinen asukas lahjoitti Kiuruveden museolle. Rakennus purettiin huonokuntoisena vuonna 2002.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 	<p>Paikallisesti arvokas H</p>
<p>Puttosen liikerakennus, Nivankatu 8 R1.8</p> 	<p>Puinen asuin- ja liikerakennus 1950-luvulta. Katutilassa ryhdikäs, poikkeuksellisen hyvä korkeussuhde katuun. Rakennus ei ole painunut alemmalle tasolle kuten muut vanhemmat naapurinsa. Käynti kadulta, detaljit hyvin säilyneitä, mm. 1950-luvun lakattu kapeaprofiilinen paneeloitu tuulikaappi. Rakennus on hyväkuntoinen.</p>	
<p>Toivola & Onnela R1.9</p> 	<p>Kiinteistö on ollut kauppiaiden ja erilaisten liikkeenharjoittajien hallussa 1860-luvulta. Säilyneet rakennukset, asuin-liiketalo 1890-luvulta ja asuinrakennus 1870-luvulta ovat Nivankadun vanhimmat ja muodostavat yhdessä 1950-luvun piharakennuksen kanssa kokonaisuuden, jossa on vielä muistumia tiiviistä, perinteisestä taajamapihasta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas H, M</p>

<p>Tori R1.10</p> 	<p>Torin kunnostaminen ja toritalo toteutettu arkkitehtikilpailun (199-1) tuloksena. Toritalo on arkkitehti Jari Saarnion suunnittelema konstruktivistinen 1980-luvun rakennus. Yhdessä torin pintamateriaalien kanssa rakennus luo onnistuneesti miellyttävää jalankulkumiljöötä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: sk2, maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Kassala R1.11</p> 	<p>Suunnitellut arkkitehti Aarne Timonen 1951, laajennuksen 1980 Esko Savolainen. Erityispiirteinä arvokkuutta heijasteleva kaupunkikivitalon detaljointi osin säilynyt (kivilaatoitus katukerroksen julkisivussa, graniitin käyttö askelmissa ja pihasisäänkäyntien ovikehyksissä). Tornimaiset päätyaiheet, joilla ei pohjakaavallista merkitystä, olivat 1950-luvun yksi tulevaisuudenuskoa heijastavista tyyliaiheista.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Osulan risteysalue R1.12</p> 	<p>Taajaman ytimeksi hahmottuva Osulan risteys muodostuu neljän kadun risteykseen: Nivankatu (entinen Pyhännänkatu), Kirkkokatu, Niemistenkatu ja Asematie. Merkittävimmät rakennukset, Vanha Säästöpankki, Pankkila ja Kiuruveden työväen osuuskauppa antavat taajamalle tunnuspiirteensä. Risteys luokiteltiin 1994 valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi, minkä jälkeen alueen rakennuksista Apteekki ja Osuuskauppa Elo purettiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: sk2, maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Vanha Säästöpankki R1.13</p> 	<p>1916 rakennettu, rakennusmestari Pekka Lindin suunnittelema pankkirakennus on sekä rakenteellisesti että miljöön kannalta huomattava. Pystyhirsiset seinät on rapattu ulkopuolelta. Laajennus on arkkitehti Toivo Salervon suunnittelema. Sisätiloissa ovat säilyneet leveälautaiset, kauniit puulattiat. Hyväkuntoinen rakennus on huolellisesti viimeistelyine detaljeineen ilo silmälle. Viimeisimpiä esimerkillisiä rakennuksen kunnostustöitä oli tiilikaton korjaus, jolloin vanhat tiilet ladottiin pesun jälkeen uudelleen katteeksi. Jatkossakin rakennuksen käyttö tulee sovitaa talon hienoja piirteitä kunnioittaen. Nyt käytössä kansalaisopiston ryhmällä, jotka luultavasti osaavat arvostaa näitä inspiroivia tiloja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Pankkila R1.14</p> 	<p>Vanha Säästöpankki ja sen viereinen Pankkila muodostavat hahmoiltaan mielenkiintoisen parin jyrkkine aumakattoineen ja kattoikkunoineen. Pankkila on kuitenkin rakennettu lähes 40 vuotta (1952) vanhan Säästöpankin jälkeen, eikä sen hahmoon vaikuttanut pyrkimys samankaltaisuuteen paikallisen, vanhan rakennuskannan kanssa. Päinvastoin Pankkila sai hahmonsäilytyksensä SYP:n pankkirakennusarkkitehtina Tampereella toimineelta arkkitehti Jaakko Tähtiseltä, jonka Kiuruveden Pankkila muistuttavia rakennuksia on tunnistettavissa lukuisissa Suomen kirkonkylissä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Osula R1.15</p> 	<p>Kiuruveden työväen osuuskaupaksi 1938 rakennettu funktionalistinen liikerakennus. Nauha- ja kulmaikkunat, seinäpintojen ja massoittelemisen selkeys ja virtaviivaisuus sekä lipputangot rytmikkäästi talon harjalla kuvastavat tyylille ominaista vauhtia ja liikettä. Rakennuksen viime vuosikymmenien korjaukset (huolimaton maalaus ym.) eivät ole onnistuneimpia. Tulevissa korjauksissa tulisi pyrkiä pelastamaan alkuperäiset rakenteet kuten ikkunat, parvekekaide ja ensimmäisen kerroksen tumma laatoitus. Vanhoja rakennuslupakuvia olisi tulevissa korjauksissa käytettävä hyväksi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Pankkirinne R1.16</p> 	<p>Asuinkerrostalo Kirkkokadun ja Erejärventien risteyksessä edustaa Kiuruveden varhaisinta kerrostalorakentamista.</p>	
<p>KOP:n talo ja Säästötalo R1.17</p> 	<p>KOP:n asuin- ja liiketalo on rakennettu 1950-luvulla. Säilyneitä detaljeja (tammi-ikkunat), räystäät, eloisa julkisivu, markiisit ja miellyttävä katuliiketila.</p> <p>Säästöpankin talo torin itäosalla 1960-luvulle tyypillinen kaupunkiliiketalo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • osayleiskaava 1990: s 	

<p>Pakastiainen R1.18</p> 	<p>Asuin- ja liikekäyttöön vanhemmalta osaltaan 1923 ja laajennusosaltaan 1972 valmistunut rakennus, joka on edelleen toiminnassa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 	<p>Paikallisesti arvokas R</p>
<p>Puistonkulma R1.19</p> 	<p>Työväentalo Asematien varrella 1960-luvulta.</p>	
<p>Asematie 28 R1.20</p> 	<p>Esimerkki uudemmasta onnistuneesta rakennuskannasta, 1990-luvulla rakennettu mittasuhteiltaan, väreiltään ja detaljeiltaan kaunis rapattu palveluasuintalo. Väljäkköön puutarhakaupunkimaiseen miljööseen hyvin sopiva kaupunkitalo.</p>	
<p>Nivan ala-aste ja opettajien asunnot R1.21</p> 	<p>Suunnitellut arkkitehti Aarne Timonen 1958. Rakennukset edustavat vielä romanttista ja herkkää sodan jälkeistä rakentamista, vaikka 1958 oltiin siirtymässä rationaalisempaan tyyliin. Säilyneet tuhoavilta korjauksilta. Huomoitavaa ulkopuolella räystäät varusteinen, rappaus, ikkunat, ovet heloineen ja sisäänkäynnin pyöreä askelma-aihe. Ala-asteen korjaus tiedossa lähivuosina.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1995: YO/s, AK/s • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Yläaste R1.22</p> 	<p>Monumentaalin rakennus avointen koulukenttien taustalla. Yhdessä ala-asteen ja 1950-luvun pientaloalueen kanssa muodostuu eheä miljöö, jonka arvo tulisi asemakaavoituksessa ottaa huomioon.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2002 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Koulukkaantie 9 R1.23</p> 	<p>1950-luvun rapattu, erkkeri-ikkunallinen Koulukkaantien länsipään pientalo.</p>	
<p>Paloasema R1.24</p> 	<p>Rakennusmestari Eino Mikkosen suunnittelema entinen paloasema liittyy ajallisesti samaan rakennusvaiheeseen ala-asteen kanssa. Maamerkkinäinen rakennustyyppi asuinalueen kupeessa luo vaihtelua ja elävyyttä. Nyt ambulanssitalina, varastossa Kehypaja. Pihakatunmaisuus korostuu positiivisesti työtilojen avautuessa välittömästi kadulle. Nykyinen merkintä asemakaavassa ei ota huomioon rakennuksen arvoa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Puistola R1.25</p> 	<p>Siirretty Jylängöltä 1910 ja laajennettu ja korotettu 1923. Suunnitellut Halonen Kuopiosta, muutoksista viimeisin M Nuutisen 1985. Esimerkki vanhojen rakennuksen onnistuneesta käytöstä ja korjauksesta, tukeutuu puistomaiseen vyöhykkeeseen luoden siihen kauniin lisän aitoineen ja aittoineen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1990: sr • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Ortodoksinen kirkko R1.26</p> 	<p>Kiuruvedelle perustettiin 1949 siirtokarjalaisten myötä ortodoksinen seurakunta, jonka kirkkorakennukseksi muutettiin aiemmin apteekkina 1910-luvulla toiminut rakennus. Tätä aikanaan rakennustekniikaltaan paikkakunnalla harvinaista tiilirunkoista rakennusta edelsi rakennusmestari Pekka Lindin suunnittelema Jugendtyylinen puurakennus, joka tuhoutui tulipalossa. Lind suunnitteli tontille myös apteekin työntekijöiden, myöhemmin kanttorin asunnoksi muutetun rakennuksen, joka on siirretty Hankaniemeen.</p> <p>Kirkkoa ympäröivä rauhaisa puisto vanhoine puineen antaa taajamaan arvokkuutta, tosin epäasiallisen verkkoaidan korvaaminen tyyliin sopivammalla olisi perusteltua.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen: H, R, M • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallisesti merkittävä 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Harjukatu R1.27</p> 	<p>Taajaman ehein ja ilmeensä säilyttänyt jälleenrakennusajan pientalopiljöö. Kadulla on toistakymmentä 1947-1956 rakennettua pientaloa, joista Aarne Timosen laatimia tyyppitalopiirustuksia on käytetty Harjukatu 13, 15,19,21 ja 25:ssä. O. A. Raution laatimia piirustuksia on käytetty taloissa n:o 1, 3, 7, 8, 10 ja 14.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Niemelä R1.28</p> 	<p>Vuonna 1927 Antti Juntusen rakentama hirsirunkoinen, mansardikattoinen asuinrakennus, jonka hirret on oletettavasti siirretty muualta. Sijaitsee Kuorevirran rannalla metsäisellä tontilla.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • asemakaava 2003: sr • taajaman osayleiskaava 2005: paikallisesti merkittävä 	<p>Paikallisesti arvokas R</p>
<p>Virranrannan vanhainkoti R1.29</p> 	<p>Ei vielä iältään inventointi-ikäinen, mutta maininnan arvoinen esimerkki 1980-luvun lopun julkisesta rakentamisesta, jonka on suunnitellut arkkitehtitoimisto NVV arkkitehtikilpailun tuloksena.</p>	
<p>Rovastin pappila R1.30</p>	<p>Kun Kiuruveden seurakunta oli erotettu Iisalmen yhteydestä omaksi kirkkoherrakunnakseen 1862, rakennettiin kirkkoherran virkatalo sitä varten hankituille maille, jotka aiemmin 1600-luvulta olivat kuuluneet Kettulan tilaan. Edelleen papin virka-asuntona palveleva, 1884 valmistunut pohjaltaan karoliininen päärakennus edustaa aikansa virkataloarkkitehtuuria. Muut pihaan kuuluneet rakennukset, talli, navetta, jyvääntä, halkovaja, kellari, sauna, riihi ja puoti on 1930-luvun jälkeen purettu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Kuopion läänin pappilat -inventointi 1994: valtakunnallisesti arvokas • asemakaava 1994: sr-2 • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallinen 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Ev.lut. kirkko R1.31</p> 	<p>1940 Bertel Liljeqvistin suunnittelema rapattu pitkäkirkko valmistui talvisodan jälkeen 1941. Kirkko luo hallitsevana rakennuksena, maamerkkimäisesti taajaman järvenrantamaisemaa sekä antaa taajaman pääsaapumislähtökohdalle arvokkuutta ja selkeyttä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1994: s • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallinen 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Osuusmeijeri R1.32</p> 	<p>Meijerin alue on Kiuruveden taajaman vanhin säilynyt teollisuusympäristö ja 1900-luvun alun osuustoiminta-aitteen ensimmäinen konkreettinen tulos. Viime vuosina meijeritoiminta on siirtynyt muualle, mutta keskeisen sijainnin, historian kerroksellisuuden ja tyhjenevien rakennusten vuoksi alue on kehittämisen arvoinen.</p> <p>Alue rajoittuu Kiurujärveen ja piirtää vertikaalisine savupiippuineen yhdessä kirkon kanssa merkittävän osin taajaman maisemaprofiilia. Rakennusten iän ja tyyppien kirjo luo alueelle dynaamisen ja värikkään ilmeen. Useaan kertaan muutetun ja laajennetun meijerirakennuksen vanhin osa on vuosilta 1907-08. Alueella toimineesta saha- ja puuyritystoiminnasta kertovista rakenteista on jäljellä mm. hirsirunkoinen 1940-50-luvun rakennus. Aarne Timosen piirtämä asuinrakennus on vuodelta 1953. Matalahko konttorirakennus edustaa 1960-lukua. 1960-70 -luvuilla rakennetut kaarihallit ja viljasiilot sekä näihin liittyvät uudemmat rakenteet kertovat liiketoimintojen jatkumisesta alueella ja luovat osaltaan alueen moni-ilmeisyyttä.</p> <p>Potentiaalia rantamiljöön kehittämiseen, liittyy myös viheryöhyke- ja satama-alueen suunnitteluun. Alueen käyttö on muuttumassa ja kokonaissuunnitelma on tarpeen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 2003: sr-3 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Vanha Pappila R1.33</p> 	<p>Kiuruvedelle oli perustettu vuonna 1763 Iisalmen kirkkopitäjään kuuluva kappeliseurakunta. Kappalaiselle 1810 rakennettua Vanhaa Pappilaa on siksi kutsuttu myös kappalaisen pappilaksi. Talo oli alunperin matala, aumakattoinen empirerakennus. 1870-80-luvuilla rakennusta laajennettiin ja katto muutettiin korotuksen yhteydessä satulakatoksi.</p> <p>Puutarha muodostui pitäjänapulaisen Albin Viljakaisen aikana. Pihan 1800-luvun puolivälissä rakennetussa aitassa toimi Kiuruveden ensimmäinen posti (1882-1902). Pihan leikkimökki on 1880-luvulta. Vanha Pappila sijaitsee pohjoissavolaisille pappiloille tyyppillisesti järven rannalla. Nytemmin maisema on menettänyt arvokkuuttaan ympäröivien peltojen hoitamattomuuden myötä.</p>	<p>Valtakunnallisesti arvokas R, H, M</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Kuopion läänin pappilat -inventointi 1994: valtakunnallinen • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R • taajaman osayleiskaava 2005: valtakunnallinen 	
<p>Nälkään kuolleiden muistomerkki R1.34</p> 	<p>Arkkitehti Aarne Timosen suunnittelema, 1867-68 nälkään kuolleiden hautamuistomerkki Mäntyniemen 1830 perustetulla hautausmaalla.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H, M</p>
<p>Pirilä R1.35</p> 	<p>1917 K. P. Lappalaisen sahan työmiesten asunnoksi rakennettu rakennus lähellä vanhan meijerin aluetta, missä saha sijaitsi vuodesta 1912. Hirsirakenteisessa talossa oli neljä huoneistoa kahdessa kerroksessa, jotka on myöhemmin yhdistetty kahdeksi asunnoksi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1994: sr-1 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Seuratupa R1.36</p>	<p>Seuratupa liittyy herännäisyyteen, jonka vaikutusalueeseen Kiuruvesi on kuulunut. Nykyistä seuratupaa on muutettu ja siirretty useaan kertaan. Alunperin se lienee rakennettu 1830 nykyiselle vanhalle hautausmaalle. Vuoden 1990 peruskorjauksessa rakennus palautettiin osin vuosisadan vaihteen asuun. Seuratupa on palvellut mm. kaukaisten kirkossa kävijöiden yösijana ja väliaikaisena kirkkona.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1994: sr-1 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H</p>

<p>Vainoniemi R1.37</p> 	<p>Vanhimmalta osin 1890-luvulla, laajennusosalta 1910-luvulla rakennettu asuinrakennus, jossa vuosisadan vaihteessa toimi kauppa ja kahvila. Rakennus on säilynyt vuosisadan vaihteen ulkoasussaan (koristeellisesti sommiteltu vuorilaudoitus listoineen). Kirkkoharjuntiellä, yhdellä vanhimmista taajaman teistä, rakennus on ainoa tältä ajalta säilynyt asuinrakennus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Vanha hautausmaa ja sankarihautaus R1.38</p> 	<p>Vanha hautausmaa perustettiin 1762 rakenteilla olleen Kiuruveden ensimmäisen kirkon ympärille. Hautausmaan vanhin osa on kellotapulin läheisyydessä. Vanhan hautausmaan keskellä sijaitsee 1937 tulipalossa tuhoutuneen toisen kirkon kivijalan sisäpuolelle perustettu sankarihautausmaa. Kiuruveden vanhin hoidettu, julkinen kaupunkipuisto.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallinen 	<p>Maakunnallisesti arvokas H, M</p>
<p>Kellotapuli R1.39</p> 	<p>Kiuruveden ensimmäisen kirkon yhteydessä rakennusmestari Anders Brovallin johdolla 1765 rakennettu kellotapuli. Tapulin nykyinen asu (vuoraus) on vuodelta 1896.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1994: sr-2 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R • taajaman osayleiskaava 2005: maakunnallinen 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Museo R1.40</p> 	<p>Esinemuseona toimiva rakennus on alunperin rakennettu 1860 lainajvästönä palvelevaksi viljamakasiiniksi, joka 1957 muutettiin siunauskappeliksi. Kun Kiuruveden ensimmäinen museorakennus Männistönmäellä kokoelmineen paloi 1973, siirrettiin museotoiminta vanhaan lainajvästöön. Samalla Männistönmäelle aikanaan siirretyt luhtiaitta Niemiskylästä, tuulimylly Pyhännän Viitamäestä, jalka-aitta ja niittylato Piipon talosta siirrettiin nykyiselle paikalleen. Päärakennus siirrettiin Luupuveden Hyvärilästä, navetta Koivujärven Isostämäestä ja navettalato Sulkavanjärveltä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1994: sr-2 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Karhula R1.41</p> 	<p>Museopihan naapurina 1936 rakennettu mökki. Paikka on ollut asuttu aluksi pappilan torppana vuodesta 1892, jolloin sitä asutti Ana Karhunen. Rakennus pihoineen on valitettavasti jäänyt asumatta ja siksi hoidotta. Kunnostettuna siitä voisi saada viehättävän pikkutalon puistomaisessa miljöössä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H, M</p>
<p>Piispala R1.42</p> 	<p>Piispa Väinö Malmivaaran eläkeasunnoksi 1950 rakennettu asuintalo. Useammista muutoksista huolimatta rakennus on säilyttänyt 1950-luvun luonteen. Rakennus pihoineen on yksi Kirkkokadun puistomaista asuinmiljöötä rakentavista kohteista.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Kaivola R1.43</p>	<p>K. P. Lappalaisen sahaan liittyvä työnjohtajan asuinrakennus vuodelta 1923. Rakennuksen on suunnitellut Lauri Juntunen. Rakennus on saanut nykyisen muotonsa 1970- ja 1980-lukujen korjauksissa. Pihapiirissä on 1957 rakennettu piharakennus. Laajan pihan laidassa Kirkkokadun varrella on vanhoja, kookkaita mäntyjä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • asemakaava 1995: sr-1 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H</p>
<p>Käsityökeskus Pirtala R1.44</p> 	<p>Hautausmaan tuntumassa sijaitseva, käsityökeskuksena palveleva Pirtala on rakennettu 1948 Naiskäsityökouluksi, joka oli Kiuruveden ensimmäinen ammatillisen asteen koulu. Rapatun tiilirakennuksen kellari- ja pohjakerroksessa oli opetus- ja työtiloja, yläkerroksessa oppilaiden ja opettajien asuntoja. Rakennus edustaa 1950-luvun detaljejaan myöten huolellisesti suunniteltua rakentamista. Arkkitehti Aarne Timosen suunnitelmat ovat kaupungin arkistossa, ja ne tulisi ottaa huomioon korjausten, esimerkiksi kuistin korjauksen yhteydessä. Poiketen muusta rakennuskannasta rakennus sijoittuu katulinjaan Meurmanin asemakaavan mukaisesti. Tyylikäs piharakennus tulisi inventoida.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Yhtiöntalo R1.45</p> 	<p>Puustomainen piha ja hyvin hoidetut asuinrakennus ja varasto luovat osaltaan kirkkokadun harmonista ja viehättävää luonnetta. Yhtiöntalo on rakennettu 1902 yksityiseksi asuinrakennukseksi. Myöhemmin rakennus siirtyi puutavarayhtiö Kymmene Yhtiölle ja palveli piirimiesten ja työnjohtajien virkatalona vuoteen 1980. Suurimmat muutokset rakennukseen on tehty vuosina 1947 ja 1964, jolloin se sai nykyasunsa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H, M</p>
<p>Piispantie 3 R1.46</p> 	<p>Inventoitava asuinrakennus 1960-luvulta.</p>	
<p>Piispantie 4 R1.47</p> 	<p>Inventoitava kohde. Erätien pohjoispäässä katutila säilynyt.</p>	
<p>Piispantie 2 R1.48</p> 	<p>Inventoitava kohde.</p>	

<p>Rautatieaseman alue R1.49</p> 	<p>Ylivieska-Iisalmi -rata valmistui 1926. Kiuruveden aseman alue rakennettiin vuosina 1923-24. Rakennukset toteutettiin VR:n tyyppi- ja piirustuksin. Lähes kaikki alueen rakennukset edustavat 1920-luvun klassismia, mikä luo alueelle eheyttä. Tältä ajalta säilyneitä rakennuksia ovat asema (1923), tavarasuoja (1924), vesitorni (1924), navetta-liiterirakennus (1923), ulkorakennus (1923), asuinrakennukset (1923 ja 1924), kellari (1923), sauna-liiteri (1924) ja kaivo (1920-luku).</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • kuuluu suojelusopimuksen A Rautatieasema-alueita koskeva menettelytapasopimus@ piiriin, Museovirasto 1998 • taajaman osayleiskaava 2005: valtakunnallinen 	<p>Valtakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Veikkola/ Päivärinne R1.50</p> 	<p>1929 rakennettu Eino Mikkosen suunnittelema asuinrakennus. Rakennuksessa on käytetty Kiuruveden kirkon korjauksen yhteydessä poistettua puutavaraa. Huomattavan jyrkkä katto ilmenee Mikkosen muutamissa muissakin suunnittelutöissä. Alueen muu rakennuskanta on 1960-luvun lopulta ja 1970-luvulta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Tapiola R1.51</p> 	<p>Rautatieaseman tuntumaan 1953 matkustajakodiksi rakennettu, nykyisin yhdistys- ym. käytössä oleva rakennus. Vaikka rakennus näyttää huonokuntoiselta tekemättömien vuosihuoltojen vuoksi, kannattaisi rakennus kunnostaa harvinaisena rakennustyyppinä ja taajamakuvaa elävöittäväenä puukerrostalona.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Otava, Koivula R1.52</p> 	<p>Rakennettu rautatieaseman tuntumaan 1928 kahvilaksi, muutettu 1960-luvulla asuinkäyttöön.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 	<p>Paikallisesti arvokas H</p>
<p>Korkeakangas R1.53</p>	<p>Alueen alkuperäiset rakennukset vuoteen 2001 mennessä lähes täysin uusittu tai purettu. 1989 oli ainakin yksi purkuhirsinen 1930-luvulla rakennettu rakennus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • 	<p>Paikallisesti arvokas H</p>

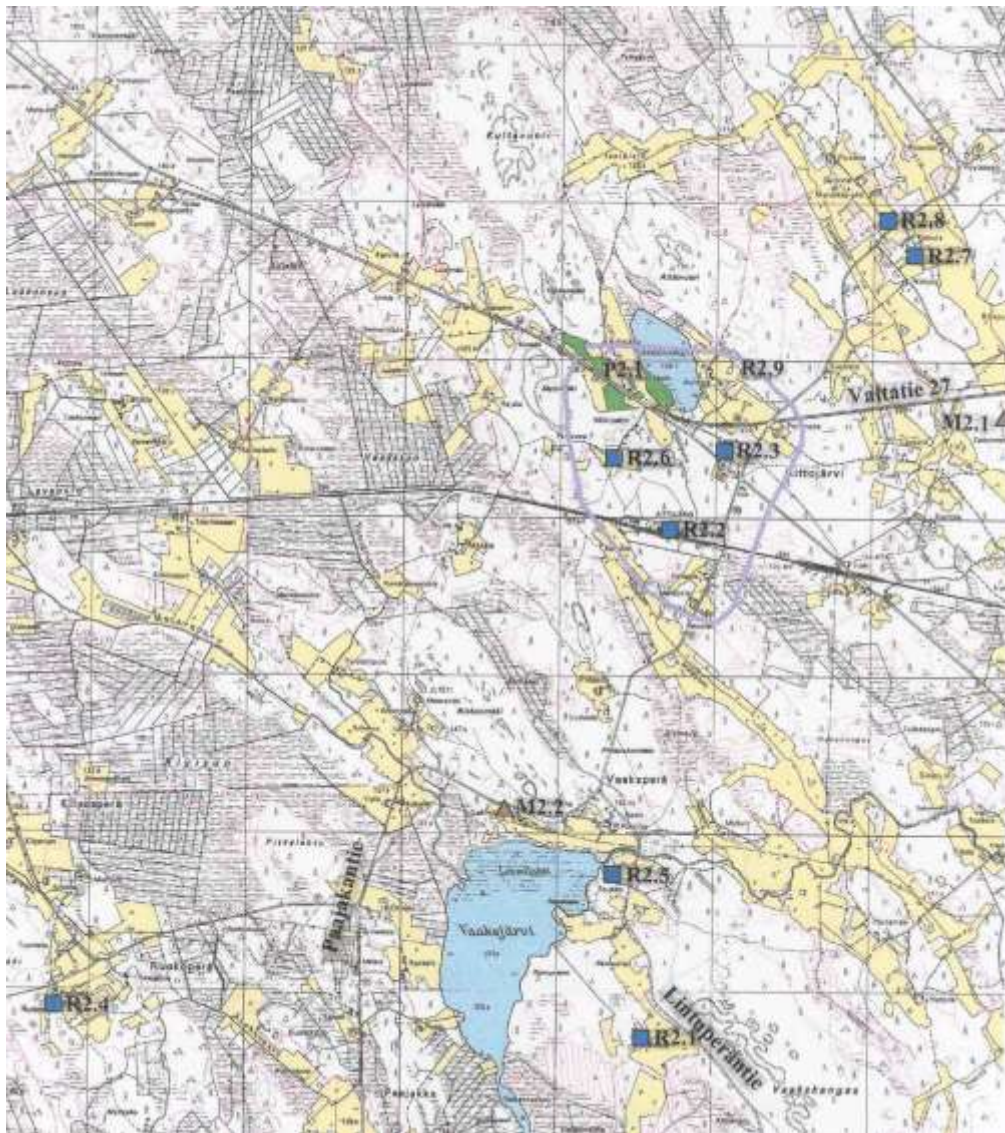

<p>Härkölänniemi R1.54</p> 	<p>Nykyisen rakennuspaikan seutuvilla sijaitsi yksi Kiurujärven ensimmäisistä taloista 1500-luvulla. Nykyinen asuinrakennus on oletettavasti rakennettu 1890-luvulla. Rakennusta korjataan ympäri- vuotiseen asuinkäyttöön. Muista tilan rakennuksista ovat jäljellä aitta ja sauna komean rantakuusen katveessa. Piha sijoittuu muihin alueen maatiloihin verrattuna poikkeuksellisen lähelle rantaviivaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Lapinsaari R1.55</p> 	<p>Kiuruveden toisen kirkkoherran rakennuttama asuinpaikka. Talo vuodelta 1902, jugendilmeen rakennus sai toisen omistajansa, K.P. Lappalaisen ostettua tilan. Toimiva maatila aivan taajaman tuntumassa, kaupungin Anäkymäpuistona kapean vedenselän erottamana. Kumpuilevat pellot ulottuvat rantaan, etenkin saaren eteläpään laitumina käytettyä rantaa koristaa komea valossa kasvanut puusto.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: MA, mk (Lapinsaaren kulttuurimaisema-alue), p • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Lappi R1.56</p> 	<p>K. P. Lappalaisen eläkeasunnokseen 1933 rakennuttama, varhaista funktionalismia edustava asuinrakennus. Nykyisin lomakäytössä palveleva rakennus on vuonna 2000 esimerkillisesti kunnostettu. Rakentamisajalta on säilynyt myös sievä rantasauna ja aitta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1 • taajaman osayleiskaava 2005: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>

4.3 Kylät

Aittojärvi

Aittojärvi sijaitsee *Suomenselän maisemamaakunta-alueella*. Aittojärvi ei hahmotu yhtenäisenä kylänä. Viljelyalueet ja asutus sijaitsevat matalien suoperäisten järvien, latvajokien ja purojen liepeillä. Alue on tyypillistä Suomenselän maisemaa, jonka kokee selkeästi Kiuruveden taajamasta Pyhäjärvelle lähdettäessä. Valtatie halkoo muutaman kerran avaria kulttuurimaisema, joita yksittäiset talot harvakseltaan luonnehtivat. Kylän keskuksena on lakkautetun rautatieaseman, kaupan ja toiminnassa olevan koulun seutu. Ruokomäellä kunnan länsireunalla näyttää asutus hallanvaaran välttämiseksi etsiytyneen mäki-alueille, jotka loppumattomilta tuntuvien suoalueiden keskeltä kohoavat kuin keitaat. Alueella kasvanutta, mastopuiksi haluttua pitkää mäntyä rahdattiin erityisesti 1800-luvulla Ruokomäestä talvisin hevosella Ouluun. Kylän asutus on ollut laajimmillaan savotta-aikaan, mitä Iisalmi-Ylivieska-tien rakentaminen edisti.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Myllypuro M2.1 (Kiuruvesi 3)	Niemisjärven luoteispäässä peltorinteellä sijaitseva nuoremman kivikauden ajan asuinpaikka noin 110 m korkeustasolla. Paikalta on löydetty saviastian paloja (kampakeramiikkaa) sekä kivihioin. Vuonna 1999 paikalta löytyi noin 120 m korkeustasolta toinenkin asuinpaikka, joka ajoittuu vanhempaan kivikauteen. <ul style="list-style-type: none"> • tutkimukset ja inventoinnit 1970, 1977, 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava-alueen 1/2002: sm 	Arvoluokka II
Lehmilahti M2.2 (Kiuruvesi 11)	Kivikautinen asuinpaikka. <ul style="list-style-type: none"> • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Arvoluokka II

Perinnemaisemat

Martikkalan laitumet P2.1	Martikkalan laitumet koostuvat useasta erillisestä hakamaatilkusta, missä laidunnus on jatkunut kymmeniä vuosia. Lehtipuuvaltaiset kivikkoiset hakamaat ja kukkaniityt elävöittävät tienvarsimaisemaa. Erityisen viehättäviä ovat kaunis laidunkoivikko, pellonreunojen kivirauniot, ajan harmaannuttamat ladot, savusauna sekä iäkkäät pihlajat ja petäjät. <ul style="list-style-type: none"> • perinnemaisemainventointi 2000 • Ylä-Savon maakuntakaava 2001: MA 	Arvoluokka m-
-------------------------------------	---	------------------

Rakennettu ympäristö

Ahola R2.1 	Ahola on 1907 perustettu tila, mutta paikka on ollut asuttu jo 1700-luvulta lähtien. Paritupatyyppinen asuinrakennus on 1800-luvun lopulta, puoti vuodelta 1873. Vuonna 1927 rakennetusta kivinavetasta ovat jäljellä kiviseinät. Talon viimeaikaiset kunnostustoimet vaikuttavat onnistuneilta. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999 	R, M
Aittojärven aseman alue R2.2 	Asemarakennus asuntoineen ja erillinen asuinrakennus rakennettu 1924. Rakennukset ovat nyt yksityisinä asuinkiinteistöinä. Komea asemarakennus on säästynyt saneerauksilta, mutta vaatisi jatkuvaa huoltoa. Erillinen asuinrakennus on muuttunut korjauksien myötä melkoisesti. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R, M 	R, H, M

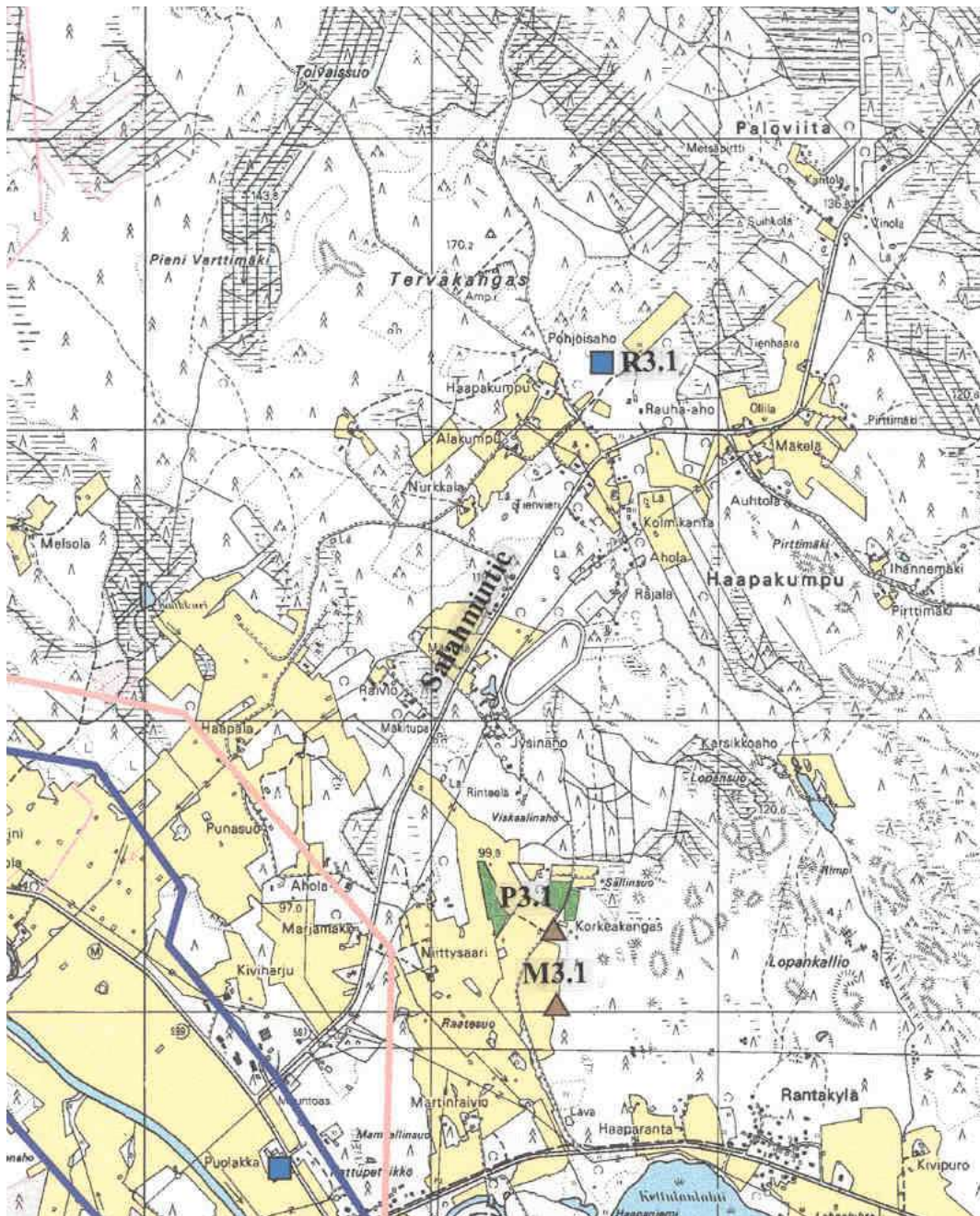
<p>Aittojärven koulu R2.3</p>	<p>Koulun vanhempi osa on rakennettu 1910 sen aikaisilla tyyppi- rasteilla ja laajennettiin 1928 Filip Ronimuksen suunnitelmien mukaan. Koulu on yksi harvoista kaupungin toimivista kyläkou- luista.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M 	R, H
<p>Ruokomäki R2.4</p> 	<p>Ruokomäki on kylän päätila, josta alueen useat muut tilat on muodostettu. Ruokomäki sai ensimmäiset asukkaansa jo 1500- luvulla. Vuosisatoja paikka palveli Pohjanlahden ja Pohjois-Savon välillä ja myös pitäjän perukoilta Kiuruveden kirkolle matkaaajien yöpymispaikkana. Nimensä mäki on perimätiedon mukaan saanut maineestaan talona, jossa matkalaisille oli tarjolla aina ruokaa.</p> <p>Ruokomäeltä on aiemmin 1990 inventoinnissa mainittu vanhan tilan purettavana ollut päärakennus. Keväällä 2001 keuhko siir- rettiin pois. Siihen kulmittain sijainneesta, aiemmin päreillä vuoratusta komeasta parituvasta ei myöskään ole kuin tupaosan keuhko pystyssä. Hiekkakivinavetta on ainoita Ruokomäen vanhasta (ennen 1940-lukua) jäljellä olevasta rakennuskannasta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H
<p>Saukko R2.5</p> 	<p>Saukkoniemen tila on muodostettu Isojaossa 1801. Asuinraken- nukset ovat vuosilta 1850 ja 1935. Pihassa on puoti ja aittoja sekä tiilinavetta vuodelta 1929. Pihapiiristä avautuu laiturien yli näkyviä Vaaksjärvelle. Rakennukset vaatisivat normaalia huolto- kunnostusta: aittojen nurkat ylös mullasta sekä maa ja kasvillisuus pois lahottamasta rakennusten helmoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M
<p>Tuuliaismäki R2.6</p> 	<p>Isojaossa 1801 muodostettu tila. Asuinrakennus on paritupatyyp- pinen 1860-luvulta, tosin sen toinen pää on siirretty muualle. Navetta lienee Kiuruveden vanhimpia säilyneitä. Eläintila on hirrestä, ja myös parsirakenteet on salvottu. Eläintilaan kuljetaan lautarakenteisen ladon kautta. Piha sijaitsee suojaisasti pienen etelään viettävän peltosaarekkeen keskellä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
<p>Uudistalo R2.7</p> 	<p>Uudistalo on lohkottu Enso Gutzeitin omistamasta Ylännemäen tilasta talvisodan jälkeen pika-asutuslain tultua voimaan. Piha- piiri rakentui kymmenessä vuodessa ja edustaa tuolloin alkanut- ta tekniikaltaan ja rakennustavaltaan uutta rakentamista.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M

<p>Ylännemäki R2.8</p> 	<p>Ylännemäki on Isojaossa 1801 muodostettu tila. Paritupatyypinen asuinrakennus on kokonaisuudessaan rakennettu 1800-luvun puolivälissä. Rakennusta on myöhemmin korotettu ja nostettu kivipelkoille. Tuolloin lattian alle rakennettiin kellari, jonka katto tehtiin suorista kivipelkoista. Tuvan kannatusta vahvistaa mielenkiintoisesti teräsansas. Tila on ollut Enso Gutzeitin omistuksessa 1902 alkaen, kunnes 1954 suurin osa maista jaettiin asutustiloiksi (11 tilaa). Rakennus on säilynyt sauna- ja pesutilojen lisäystä lukuun ottamatta puutavarayhtiön aikaisessa tilassa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H
<p>Aittojärven kyläkeskus R2.9</p>	<p>Inventoitava alue.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, H, M 	

Haapakumpu

Haapakumpu kasvoi taajaman läheisyyteen Luupuvvedelle johtavan tien varteen varattoman väestön ja pieneläjiä asuttamana. *Suomenselän maisemamaakuntaan* selvästi kuuluva, luonnonoloiltaan karu kyläalue poikkeaa perinteisestä peltoalueiden ja tilakeskusten luonnehtimasta kylätyypistä. Koska ilmettä luonnehtivat pienet harmaat mökit, kutsuttiin kylää ennen sotia myös ”Lontoon toriksi”.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Korkeakangas M3.1 (Kiuruvesi 16)	Kivikautinen asuinpaikka Raatesuosta itään kohoavalla rinteellä korkeustasolla 105 m. Paikalta on löydetty kiviesineitä (verkonkalvosimen tapainen, otanuija), reikäkivi, kivikirves, hioinkivi, kivitaltta, kivikirves ja tasataltta. <ul style="list-style-type: none"> • tutkittu 1977 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Arvoluokka II
---	--	------------------

Perinnemaisemat

Korkeakankaan laitumet P3.1	Lehmien ja hevosten laidun ja haapahaka. Laidun on ollut karjan laitumena jopa 1600-luvulta asti. Laitumella on pieni suojametsikkö, jonka tienoilla niittykasvillisuus on edustavinta. Huomionarvoisia ovat nurmitatar ja kissankello. Laitumella on latoja. Kauniissa, kivisessä haavikossa viihtyy uhanalainen laji kullero. Tuore niittymäinen kasvillisuus on kohtalaisen edustava. Alueella on 1960-luvun alusta lähtien laidunnettu nuorta karjaa ja hevosia. Maisemallista arvoa. <ul style="list-style-type: none"> • perinnemaisemainventointi 2000 	Arvoluokka p+
---------------------------------------	--	------------------

Rakennettu ympäristö

Pohjoisaho, Anna-Marin mökki R3.1 	Pohjoisaho on lohkottu 1930 Haapakummun tilasta, joka muodostettiin 1700-luvun lopulla Isojaossa. Kansanparantaja ja selvänäkijä Anna-Mari Mårdin (s. 1859) asuinpaikkana Pohjoisaholla on erityisesti henkilöhistoriallista merkitystä, mutta myös melko hyvin säilyneenä esimerkkinä 1900-luvun alkupuolen asumisesta. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H
--	---	------

Hautakylä ja Rapakkojoki

Alue kuuluu maisemallisesti *Pohjois-Savon järviseuutuun*. Perinteinen asutus on sijoittunut vesistöjen varrelle. Hautajärven, Kilpijärven ja Rapakkojärven maisemakokonaisuuksia luonnehtivat laajat, suhteellisen loivarantaiset peltoaukeat, joissa tilakeskukset sijoittuvat paremman pienilmaston ja rakentamispohjan vuoksi loitommalle rantalinjasta. Eri kyläalueet liittyvät maisematilojen jatkumoina toisiinsa, mikä tekee maisemissa polveilevilla kyläteillä kulkemisen mielenkiintoiseksi. Metsäselännealueiden lampien ja pienempien järvien rantamilta voi löytää myös viehättäviä, pienempialaisia yhden tai muutaman talon pihoja peltoineen.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjäännökset

<p>Paljakka M4.1 (Kiuruvesi 31)</p>	<p>Kymmeniä metrejä ympäristöstään kohoava Paljakan vuori on vanha huvittelupaikka, johon liittyy taruja. Vuorella on perimätiedon mukaan pidetty merkkitulua: vanha erätie on kulkenut vuoren sivuitse ja lähellä on ollut myös Pähkinäsaaren rauhan rajalinja. Vuoren länsisivustalla on Pirunpesäksi kutsuttu syvä onkalo.</p> <p>Vuoren laelta on löydetty uhrikuppeja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1974 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	<p>Arvoluokka I</p>
--	--	-------------------------

Luonnonmuistomerkit

<p>Petäjäharjun pylväskataja L4.1</p>	<p>Kasvutavaltaan pylväsmäinen, lähinnä kuusta muistuttava, 8-9 m korkea, puumainen kataja, jonka ympärys rinnan korkeudella on 0.65 m.</p> <ul style="list-style-type: none"> • rauhoitettu 1966 	<p>Rauhoitettu</p>
--	--	--------------------

Perinnemaisemat

<p>Jaakkolan laitumet P4.1</p>	<p>Hakamaan, mäntyvaltaisen metsälaitumen ja niityn muodostama kokonaisuus, jota on laidunnettu ainakin 1800-luvulta lähtien. Maasto on kumpuilevaa vaihdellen kuivahkosta paikoin kosteaan. Monin paikoin on kiviraunioita ja paikoin myös kallioita. Kiviä ja katajaa on runsaasti. Haassa ja metsälaitumen avoimemmilla reunoilla on melko monipuolista niitylajistoa. Edustavinta osaa on viehättävä ja valoisa mäntyvaltainen hakamaa niittyaukkoineen. Huomionarvoisia kasvilajeja jäkki, nurmitatar, kissankello ja Ylä-Savossa harvinainen peurankello.</p> <ul style="list-style-type: none"> • perinnemaisemainventointi 2000 	<p>Arvoluokka p+</p>
---	--	--------------------------

Rakennettu ympäristö

<p>Juurikka R4.1</p> 	<p>Juurikka-järven jyrkkäpiirteiselle itärannalle on sijoittunut talopari, joka muodostaa yhtenäisen ja hyvin hoidettuna viehättävän pihapiirin. Inventoitu kivinavetta on vuodelta 1901. Muita huomionarvoisia, inventoimattomia rakennuksia mm. puoti 1880-luvulta, sotien jälkeen rakennetut asuinrakennukset. Maatilan pihapiiri, jossa inventoitu kivinavetta 1901. Inventoimattomia rakennuksia hyvin hoidetussa asuinpihassa mm. puoti 1880-luvulta, asuinrakennukset 1950-luvulta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R</p>
---	---	----------

<p>Laitila R4.2</p> 	<p>Laitila on Isojaossa 1795 muodostettu tila loivapiirteisessä Kilpijärven peltomaisemassa. Tilan 25 metriä pitkä, paritupatyypinen asuinrakennus vuodelta 1901 on jäänyt pois asuinkäytöstä. Koska rakennusta ei ole enää vuosikymmeniin tarvinnut ajanmukaistaa, ovat monet hienot sisustuksen ja julkisivujen yksityiskohdat säilyneet. Toisaalta kylmilleen jäänyt rakennus on nyt alttiimpi routa- ym. ongelmille, mitä voidaan ehkäistä esimerkiksi lämmityksellä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M
<p>Rapakkojoen koulu R4.3</p>	<p>Edelleen toimiva Rapakkojoen koulu on rakennettu 1908 ja laajennettu 1924. Kaupungin ja kylätoimikunnan toimesta tehty rakennuksen peruskorjaus vuonna 1999 vaikuttaa onnistuneelta. Hienopiirteinen rakennus piirtyy kauas Rapakkojärven laajassa peltomaisemassa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallisesti merkittävä H, R 	R, H, M
<p>Rapakkojoen ja Kankaan kulttuurimaisemat R4.4</p>	<p>Inventoitava alue.</p>	
<p>Läävä R4.5</p> 	<p>Inventoitava kohde. Pihassa aitta, asuinrakennus, jota muutettu, ja mansardikattoinen navetta. Tila liittyy Juho Pöksyläisen henkilöhistoriaan.</p>	
<p>Heikkilä R4.6</p>	<p>Inventoitava kohde. Vanha asuinpaikka luo yhdessä Jaakkolan tilan kanssa harmonista maisemaa hoidettujen peltojen kehystämänä. Vanha hiekkatie kulkee kummankin pihan läpi jatkuen polveillen peltokuvioiden ja järven pohjoispuolen metsän peittoon jäävän asutuksen lomitse (Arolanperäntie). Pienipiirteistä maalaismaisemaa ja rantalaitumia. Vanha aitta ja asuinrakennus 1930-luvulta tai sitä vanhempi. Juho Pöksyläisen asuinpaikka.</p>	
<p>Tikka R4.7</p> 	<p>Inventoitava kohde. Sympaattinen navetta ja aittarakennus, asuinrakennus 1940-50-luvulta. Navetta tielinjassa rajaa pihaa.</p>	

<p>Rapakko R4.8</p> 	<p>Inventoitava kohde. Pihapiirin ympärillä kumpuilevia ja rantaan laskeutuvia peltoja niitä kehystävine puustoineen. Monikerroksinen rakennuskanta. Vanha asuinrakennus säilynyt.</p>	
--	--	--

Honkaranta

Kiurujärven itärannalla sijaitseva kyläalue kuuluu maisemaltaan *Pohjois-Savon järviseuutuun*. Honkarannan kivikautiset kiinteät muinaismuistolöydöt todistavat näiden länteen avautuvien ranta-alueiden olleen jo varhain asuttuja. Alueen perinteinen asutus hahmottuu selkeänä nauhamaisena vyöhykkeenä sijoittuen tyypillisimmin rannasta alkavien peltojen ylälinjan, usein metsän raja-alueen. Taloja yhdisti pihojen läpi kulkeva kylätie, josta on rippeitä käytössä mm. peltoteinä.

Rantavyöhyke on lähes kokonaan viljelyksessä. Eteläosassa maasto kohoaa rannan jälkeen niin, että rinnerpellot ja niiden laidassa metsän reunassa sijaitsevat maatilojen pihapiirit näkyvät kauniisti.

Liikenneyhteydet ovat vaikuttaneet alueen ilmeeseen monin tavoin. Ennen maantieyhteyttä (1950-luku) kirkolle ja Iisalmeen kuljettiin veneillä ja höyrylaivoilla. Puukujat suuntautuvatkin pihoilta rantaan. Rautatien pysäkki alueen eteläpäässä vuodesta 1923 toi elinvoimaa kylälle. Honkarannan kautta kaipasi kevyen liikenteen yhteyttä Runnille. Näissä maisemissa liikkuisi, retkeilisi ja virkistyisi siksi mielellään.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Honkaranta 1 M5.1 (Kiuruvesi 36)	Kivikautinen asuinpaikka vanhemmalta kivilaudelta Honkarannantien koillispuolella korkeustasolla 116 m. Asuinpaikka liittyy Muinais-Saimaan korkeimpaan rantaan, joka alueella ajoittuu aikavälille 7000-4500 eKr eli Saimaan Pielaveden lasku-uoman ajalle. Alueelta on löydetty kvartsi-kaavin ja kvartsi-iskoksia. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: sm 	Rauhoitusluokka II
Honkaranta 2 M5.2 (Kiuruvesi 37)	Kivikautinen asuinpaikka vanhemmalta kivilaudelta Honkarannantien koillispuolella korkeustasolla 115 m. Alueelta on löydetty kvartsi-iskoksia. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999: • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: sm 	Rauhoitusluokka II
Honkaranta 3 M5.3 (Kiuruvesi 43)	Löytöpaikka (mahdollinen asuinpaikka) vanhemmalta kivilaudelta Honkarannantien koillispuolella. Paikalta on löydetty kvartsi-kaavin. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II

Perinnemaisemat

Lassilan laitumet P5.1 	Hevosten laiduntama Kiurujärven rantaan ulottuva metsä- ja niitty-laidun. Metsälaidun on koivikkoinen, pohjoispäässä myös mäntyä ja koko osa-alueella katajaa. Reunoilla on suuria, vanhoja tuomia ja runsaasti haapaa. Itäosassa avoin ja tuore lannoitettu heinäniitty, jota reunustavat haavat, tuomet, pihlajat ja koivut. <ul style="list-style-type: none"> • perinnemaisemainventointi 2000 	Arvoluokka p
---	---	--------------

Rakennettu ympäristö

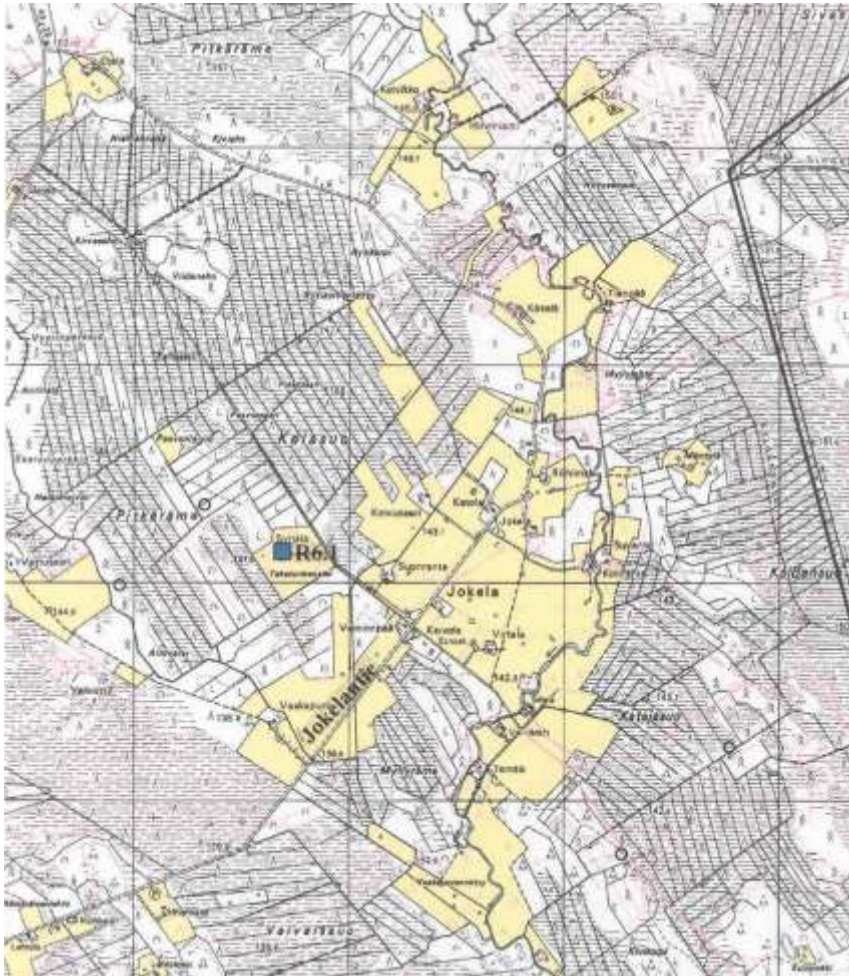
Honkapirtti R5.1 	Honkapirtti on rakennettu 1917 kyläkouluksi Pekka Lindin jugedhenkisten piirustusten mukaan. Koulu lakkautettiin 1997, minkä jälkeen kyläyhdistys on korjannut rakennuksen kokoontumis- ja juhlatiloiksi. Korjauksessa on onnistuneesti palautettu alkuperäinen huonejako ja tilojen avaruus. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Honkarannan kulttuurimaisema-alue) 	Paikallisesti arvokas R, H, M
---	---	-------------------------------

<p>Honkarannan asema R5.2</p> 	<p>Honkarannan asema on rakennettu 1927-30 linjatupa tyyppiin rakennuksin. Rakennuksista ovat jäljellä hyväkuntoinen asuinrakennus, jota ei ole toistaiseksi paljon muutettu, ja heikkokuntoinen sauna.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 2000 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1 	<p>Paikallisesti arvokas R, H</p>
<p>Honkaranta R5.3</p> 	<p>Kiurujärven rannat ovat vanhimpia pysyviä asuinpaikkoja Kiuruvedellä. Vanhaa kulttuurimaisemaa, jossa perinteinen asutus on sijoittunut ylempiin rannasta pellon ja metsän rajavyöhykkeelle. Peltorannat paikoin avoimia, paikoin niitä reunustaa puustovyöhyke. Koivukujat korostavat vanhan vesireitin merkitystä. Maantie kylälle saatiin 1950-luvulla. 1923 rakennettu rautatie 1923 vaikutti järvimaisemaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: mk (Honkarannan kulttuurimaisema-alue) 	<p>Paikallisesti arvokas M</p>
<p>Lassila R5.4</p> 	<p>Vuodesta 1623 asuttu tila. Vanhan pihapiirin jäljellä olevat rakennukset (asunrakennus vuodelta 1824, talli-puoti ja aitat) ansaitsivat jo ikänsä puolesta kunnostuksen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, MA, mk (Honkarannan kulttuurimaisema-alue), p (koivukuja) 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Siltavahdin mökki R5.5</p> 	<p>Rakennettu 1925 tyyppiin rakennuksin, rakennuksista jäljellä lomakäyttöön muutettu asuinrakennus, ulkorakennus ja sauna, jotka ovat melko hyväkuntoisia. Rakennukset sijaitsevat komeasti Kärkkäänsaarella, jonka kautta rautatie ylittää suurelta osin maasiltana Kiurujärven. Jos radan viereen mahtuisi kapeakin polkupyöräkaista, syntyisi Kiurujärven ympäri upea ulkoilulenkki.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Ylä-Lassila R5.6</p> 	<p>Aiemmasta neljältä sivultaan rakennetusta pihapiiristä on jäljellä rehevän puuston ja pensaston (vaahterat, tuomet, pihlaja- ja pajuangervot) lisäksi huonokuntoiset navetta ja osa asuinrakennuksesta, joita nyt käytetään varastoina. Pihassa oli herraskainen puutarha hiekkakäytävineen sekä syreeni- ja humalamajoineen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999: asuinrakennus, navetta • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, MA, mk (Honkarannan kulttuurimaisema-alue) 	<p>Paikallisesti merkittävä R, M</p>

Jokela

Jokela on pääosin suoperäiselle maalle suurimmaksi osaksi rintamamiestiloiksi raivattua tasaista aluetta. Perinteinen asutus ei ole menestynyt tämänkaltaisilla hallanaroilla paikoilla. Ensimmäiset asutukset on perustettu 1920-luvulla. Alueelle muutti seitsemän karjalaisperhettä vuosina 1946-47, jolloin rakennettiin ensimmäinen tie kylään. Kylän rungon muodostaa noin kolme kilometriä pitkä ja pääosin alle kilometrin levyinen, mutkittelevaa Suojokea seuraileva peltoaukea, jonka päästä päähän maantie kulkee. Jokela kuuluu *Suomenselän maisemamaakuntaan*.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

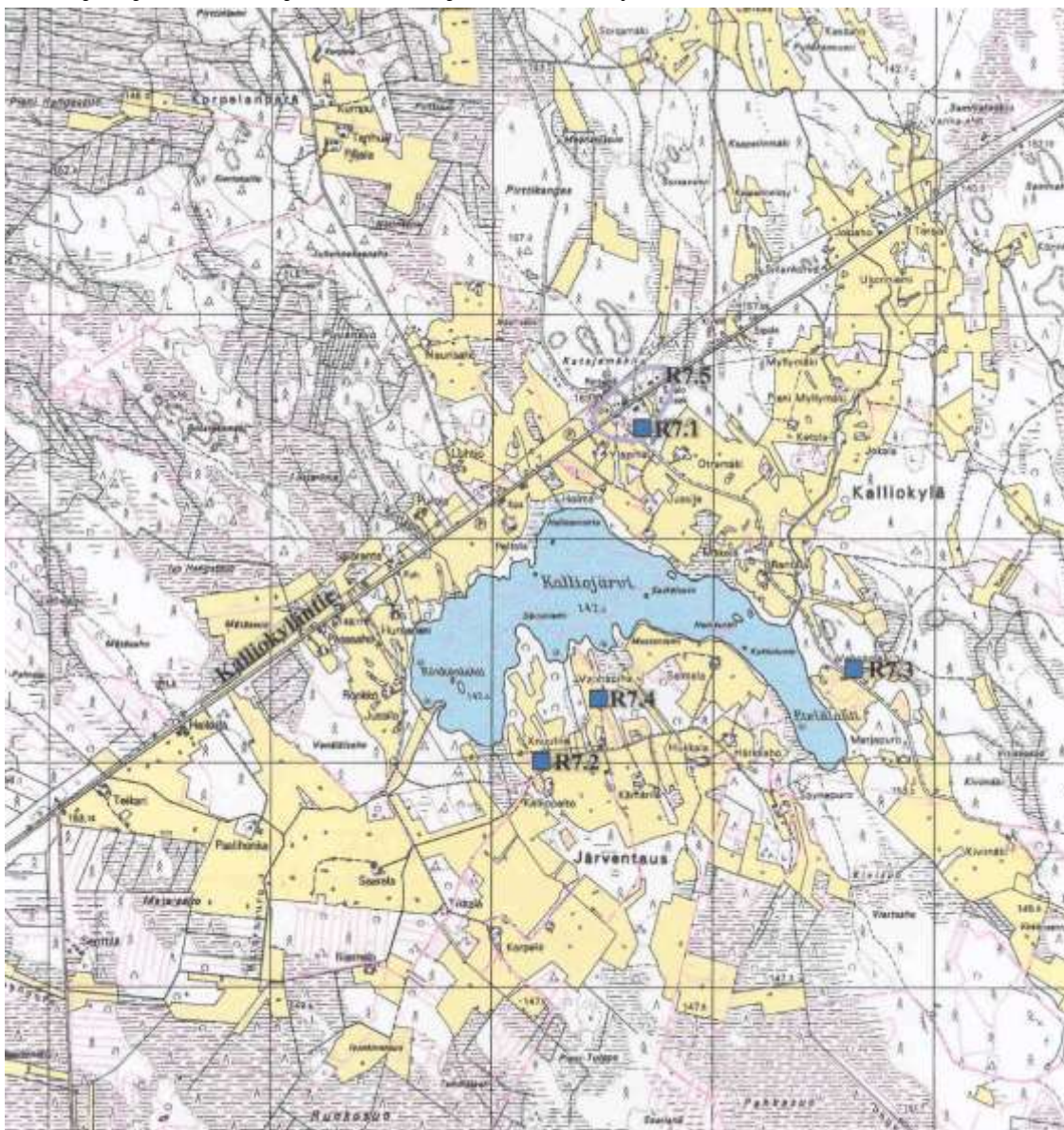
Rakennettu ympäristö

<p>Syrjälä R6.1</p> 	<p>Tyypillinen rintamamiestila, jonka pellot on raivattu korpeen ja rakennukset pystytetty hyvin lyhyellä aikavälillä. Syrjälän asuinrakennus ja sementtitiilinavetta vuodelta 1954, talusrakennus on rakennettu muutamaa vuotta myöhemmin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R, M</p>
--	--	-------------

Kalliokylä

Kalliokylä kuuluu maisemallisesti vielä *Pohjois-Savon järviseuutuun*, vaikka sitä ympäröivät alueet lukeutuvat jo Suomenselkään. Kylän kulttuurimaisemaa luonnehtivat loivapiirteiset peltoaukeat. Kylän asutus kiertyy harvana muutaman neliökilometrin kokoisen Kalliojärven ympärille. Maisemat rajautuvat erityisesti etelä-, länsi- ja pohjoissuunnissa laajoihin karuihin metsäalueisiin.

Hallinnollisesti (koulupiiri) laajaa Kalliokylää luonnehtii myös tienvarsiasiatus. Runsaslukuiset Apera@-loppuiset paikannimet alueella kertovat toisaalta pitkien metsätaipalien takamaista. Savonse-län vedenjakajaseudulla sijaitseva Pihlajamäen mäkikylä on alueen ainoa.

Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Luonnonmuistomerkit

Tanilan käärmeukuusi L7.1	Luonnonmuistomerkki, käärmeukuusi. • rauhoitettu 1978	Rauhoitettu
-------------------------------------	--	-------------

Rakennettu ympäristö

Jukola R7.1 	Maalaisliiton Kalliokylän paikallisosaston vuonna 1954 rakentama yhdistystalo. • inventointi 1991	R
Knuutila R7.2 	Erikoisella holvaustekniikalla 1861 rakennettu suurehko maakel-lari, jonka omistaja ilmoitti kesällä 2001 purkuaikeistaan. • inventointi 1991	R
Lahti (Vehnämäki) R7.3 	Asumatta huonoon kuntoon päässyt 1909 perustettu tila. Piha sijaitsee hienosti maaston Ainhimillisellä vyöhykkeellä: pohjoisessa suojaavan metsäselänteen sekä etelään järvelle aukeavien peltojen rajalla, jonka linjaa myös kylätie kauniisti kulkee. Pihan vanhat kasvilajit tulisi inventoida. • inventointi 1991	R
Vanhapiha R7. 4	Oletettavasti Kalliokylän vanhimpia asuttuja paikkoja. Aitta vuodelta 1783, erikoinen makkila vuodelta 1783 on viime vuosina purettu. Hirsirakenteisessa makkilassa oli lantatilan etupuolelle salvottu oma, käytännöllisesti lämpimänä pysyvä paikka sialle. Asuinrakennus on paritupatyypinen, ympärivuotiseksi asunnoksi kunnostettu, pihan puotiaitta on osittain saneerattu lämpimäksi ateljeetilaksi, hirsirakenteinen navetta on monipuolinen varasto-, eläin- ja harrastetila. • inventointi 199	R
Kalliokylän koulumäki R7.5	Inventoitava alue, johon kuuluvat Kalliokylän koulu ja seurantalo. • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M	

Koivujärvi

Koivujärven kyläalue sijaitsee kunnan lounaisosassa Kiuruveden ja Pielaveden rajalla laajan Koivujärven pohjoisosassa. Koivujärvi on Kymijoen ylin latvavesi ja kuuluu maisemallisesti *Keski-Suomen järviseltuun*. Suurimmat peltomaiset ovat järven pohjoisosassa. Muualla asutusta on pirstaleisina saarekkeina metsätaipaleiden varrella. Mäkiasutusta on Pyhäjärven rajalla Niinimäessä, Jysymäessä ja Mikkolanmäellä.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjäännökset

Hietaniemi M8.1	<p>Historiallinen löytöpaikka Koivujärven itärannalla Hietaniemen talon itäpuolisella pellolla. Löydöt viittaavat historialliseen aikaan ja kertonevat vanhasta talon paikasta. Tilan historia ulottuu 1700-luvulle, mutta löydöt kertonevat asutuksen olevan vanhempaa. Kohteen suojelua on ehkä harkittava.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2001 	
---------------------------	--	--

Koivujärvi-Haahkarinsuu M8.2 (Kiuruvesi 29)	Kivikautinen asuinpaikka Kylmälahden koillisrannalla Jokelan talon pellolla korkeustasolla 138 m. Paikalta on löydetty kiviesineitä: hiomalaa'an kappale, suppiloreikäinen pallonuija, liuskekehäänkärki ja kivitaltta. <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1977, 1999 • Ylä-Savon seutukaava 2001: SM • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sm 	Rauhoitusluokka II
Kylmälahti ala M8.3	Kivikautinen asuinpaikka Kylmälahden pohjoisrannalla Kylmälahden talon eteläpuolella peltorinteessä korkeustasolla 135 m. Paikalta löydetty kvartsi-iskoksia ja ydin. Suojelukohde. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2001 • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sm 	
Kylmälahti ylä M8.4	Kivikautinen asuinpaikka Kylmälahden pohjoisrannalla Kylmälahden talon eteläpuolisella peltorinteellä korkeustasolla 140 m. Asuinpaikka on sijainnut rantatasolla juuri ennen Koivujärven kuroutumista Ancylusjärvestä. Paikka ajoittuisi tämän mukaan noin 7700-7800 eKr. Paikalta on löydetty kvartsi-iskoksia ja ytimiä. Suojelukohde. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2001 • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sm 	

Luonnonmuistomerkit

Rauhaniemen karsikkomänty L8.1 	Koivujärveen pistävässä niemessä sijaitseva kookas mänty, joka on usean sadan vuoden ikäinen karsikkopetäjä. Petäjään on merkitty Rauhaniemen isännän Salomon Saastamoisen nimikirjaimet sekä kuolinaika 26.1.1868. Petäjä olisi rauhoitettava ja merkittävä rantaosayleiskaavaan. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2001 (sisältyy Rauhaniemen tilan inventointiin) • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: p 	
Mikkolanmäen karsikkopuu L8.2	Inventoitava ja rauhoitettava kohde. Mikkolanmäellä on myös Kiuruveden suurin kuusi.	

Rakennettu ympäristö

Huutoperän entinen koulu R8.1 	Sotien jälkeiseen kiivaaseen koulurakentamisen aikaan sijoittuva kivirakenteinen, 2-kerroksinen koulu, joka perustettiin 1951. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2001 • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sr-1 	Paikallisesti arvokas R, H
--	---	-------------------------------

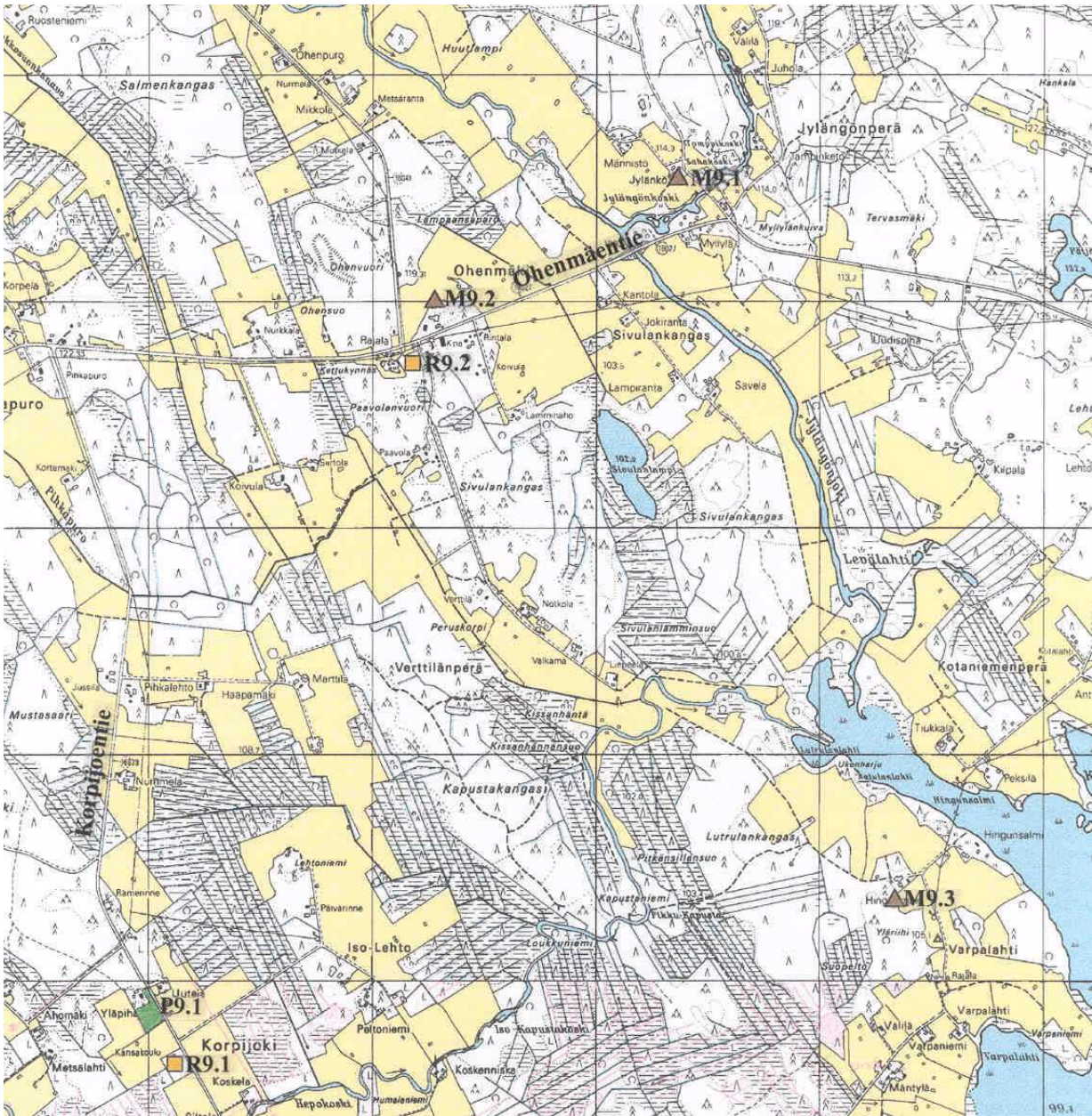

<p>Koivujärven entinen koulu R8.2</p> 	<p>Suunnitellut S. Kokkonen Kuopiosta 1906, urakoi Nantta Pietikäinen. Säilynyt pitkälle alkuperäisessä asussaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sr-1 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Sääskiniemi R8.3</p> 	<p>Puotirakennuksen, pikkuaittojen, saunan ja navettaladon muodostama pihapiiri luultavasti 1900-luvun alkupuolelta Koivujärven rannalla.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2001 • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sr-1 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Rauhaniemi R8.4</p> 	<p>Savutupa on perimätiedon mukaan erätupa 1600-luvulta. Savutupa vaatisi ehdottomasti katteen ja nostamisen. Lautarakenteinen ja maapohjainen paja vuodelta 1939. Entisellä rantatöyräällä on kaksi aittaa. Maamerkinä pellon ja rantametsän reunassa suuri hirsinen puimalato.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1991, 2001 • Koivujärven rantaosayleiskaavaehdotus 2004: sr-1, MA, mk 	<p>Paikallisesti arvokas R, H</p>
<p>Jysynmäki-Seppälän asutus R8.5</p> 	<p>Inventoitava alue, johon kuuluu kaksi 1930-luvun pihapiiriä. Vanhoja aittoja tien poskessa, toisessa hiirilauta-alusrakenne.</p>	
<p>Lähdeaho R8.6</p> 	<p>Inventoitava kohde. Autiotila.</p>	

<p>Timola R8.7</p> 	<p>Inventoitava kohde. 1940-50-luvulla vähin varoin tehty navetta: luonnonkiviseinät, käytetyt 6-ruutuikkunat, tikas ja luukku parvelle. Kivipaino, kahvoja; puoti, josta puolet tehty leveästä lautalan-kusta.</p>	
<p>Pihlajamäki R8.8</p>	<p>Inventoitava mäkiasutuskylä.</p>	

Korpijoki

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Jylänkö M9.1 (Kiuruvesi 19)	Kivikauden ajan asuinpaikka. Löydetty 1898. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Ohenmäki M9.2 (Kiuruvesi 18)	Kivikauden ajan asuinpaikka. Löydetty 1898. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Hingunsalmi (Hinkusalmi) M9.3 (Kiuruvesi 1)	Kiuruveden kivikautisista asuinpaikoista tunnetuin ja löytöjen lukumäärältään suurimpia Savossa. Löydetty 1898. Paikalta on löydetty runsaasti esineitä: saviastian palasia, kivikirveitä, reikä- ja kourutaltoja, keihäänkärkiä ja hioinkiven kappaleita. Jatkuvaa asutusta paikalla osoittavat tulisijat ja palanut maa. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	

Perinnemaisemat

Yläpihan metsälaidun P9.1	Pieni karjapolkujen halkoma kuusivaltainen metsälaidun ja sen pohjoiskulmalla pienialainen niitty. Molemmat alueet ovat kivisiä ja niillä laidunnetaan hiehoja, joukossa on myös suomenkarjaa. <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000	Arvoluokka p-
-------------------------------------	--	------------------

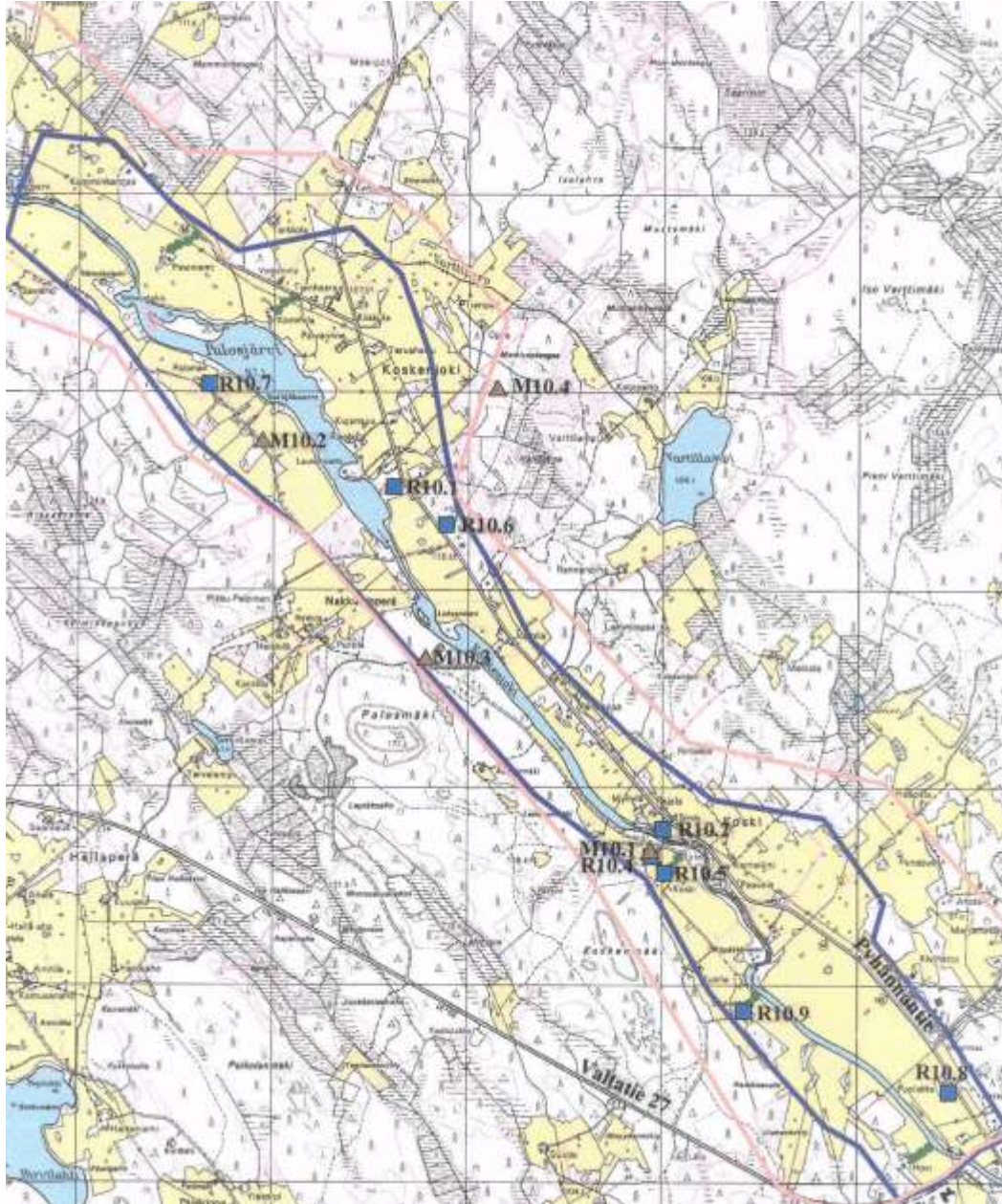
Rakennettu ympäristö

Korpjoen koulu R9.1	Inventoitava kohde. 1950-luvun kivirakenteinen koulurakennus.	
Ohemäen koulu R9.2 	Inventoitava kohde.	

Koskenjoki

Koskenjoki on Pohjois-Savossa harvinainen joenvarsikylä, jolle tyypillistä ovat avoimet rantaviljelykset ja -laitumet. Peltoaukea on laajin Koskenjoen eteläosassa Puolakan seutuvilla. Viljelymaiseman taustana ovat Palosmäki ja Koskenmäki. Vanhat tilakeskukset ympäröivine viljelmineen antavat maisemalle tasapainoisen ja eheän kulttuurimaiseman leiman. Koivukujat suuntautuvat jokea kohti. Asutus on paikoin sijoittunut jokea seurailevan tien varteen tai tiiviisti tien ja joen väliselle kapealle vyöhykkeelle. Koskenjoki kulkee loivapiirteisenä, melko huomaamattomana peltojen hanki. Jokirannat ovat pääosin avoimet, puuryhmien harvakseltaan reunustamat. Paikoin puusto on rehevää ja runsasta. Koskenjoen alue sisältää *Suomenselän* ja *Pohjois-Savon järvisseudun* maisematyyppejä.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Koskenniska M10.1 (Kiuruvesi 12)	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka Koskenniskan ja Kosken talojen edustalla korkeustasolla 100. Paikalta on löytynyt tasataltta, kiviesine, kvartsi- ja pii-iskoksia. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1977 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Palosjärvi Palonen M10.2 (Kiuruvesi 42)	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka Palosjärven länsipuolella peltorinteellä korkeustasolla 108 m. Paikalta on löytynyt kvartsi-iskoksia. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Tuonelanharju M10.3 (Kiuruvesi 13)	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka / kalmisto Tuonelanharjun pohjoispuolella jyrkässä metsärinteessä korkeustasolla 115 m. Paikalta on löytynyt kvartsi-iskoksia ja saviastian paloja. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1977 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Murenno M10.4 (Kiuruvesi 49)	Kivikautinen asuinpaikka.	

Rakennettu ympäristö

Koskenjoen leirikeskus R10.1 	Rakennusmestari Eino Mikkosen suunnittelema, 1937 klassiseen tyyliin rakennettu koulu rapattuine julkisivuineen, jossa symmetria ja huolellisesti toteutetut yksityiskohdat olivat tyylikeinoina. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, H, M
Koskenjoen mylly R10.2 	Mylly rakennettiin Palosten, Joppilan, Kosken ja Puolakan talojen perustaman mylly-yhtiön toimesta Mattilasta siirretystä rakennuksesta 1925. <ul style="list-style-type: none"> • Pohjois-Savon vanhojen vesirakenteiden inventointi 1994 • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, H

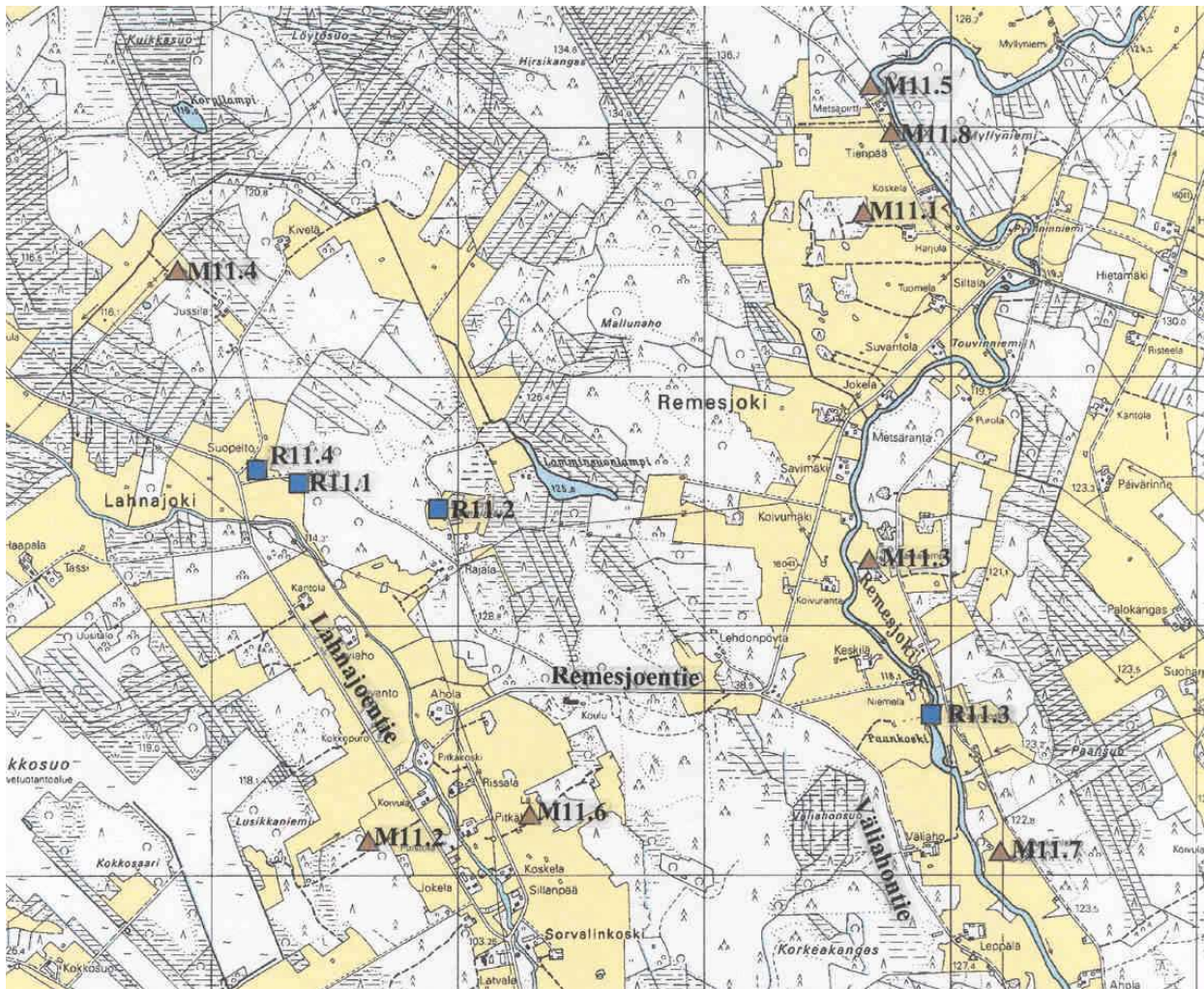
<p>Koskenjoki R10.3</p> <p>(Kuva Ari Ruotsalainen)</p>	<p>Joensivikylä, jolle ominaista ovat avoimet rantapellot, vanhat tilakeskukset sekä maisemaa myötäilevä tie vanhoine puineen. Asutus sijoittuu joesta etäämmälle peltoaukeille vanhoihin pihapiiriin, paikoin tiiviisti joen ja tien väliselle kaistalle. Uudempi asutus sijoittuu metsäisille alueille.</p> <ul style="list-style-type: none"> • valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelo 1994 • arvokkaat maisema-alueet: maakunnallisesti merkittävä maisema-alue • Koskenjoen maisemanhoitosuunnitelma 1996 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: ma • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: mk, MA, MA-1, p, valtakunnallinen 	<p>Valtakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Koskenniska R10.4</p> 	<p>Kaksikerroksinen vilja-aitta, jonka räystäitä korostettu profiloituun listoin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, mk (Kosken-Suvannon kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Koski R10.5</p> 	<p>Kosken tilan ensimmäiset asukkaat tulivat Koskenjoen seudulle uudisasukkaina 1548. Vanhan runsaan rakennuskannan pihapiiristä jäljellä on entinen pihatupa eli vieraspuoli, navetta, sauna, kivikellari ja aitta. Pihatupa rakennettiin perimätiedon mukaan 1867 nälkävuonna ruispalkalla.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1991, 2000 • Koskenjoen -Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA-1, mk (Kosken-Suvannon kulttuurimaisema-alue), p (puukuja), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Murennos R10.6</p> 	<p>Murennoksen tila erotettiin ja rakennuksia siirrettiin 1930 Joppilan tilasta, joka oli yksi Kiuruveden suurimpia. Jäljellä on kaksikerroksinen suoraseinäinen vilja-aitta, johon on veistetty merkintä AR 1901.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA-I, mk (Murennoksen kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>

<p>Palonen R10.7</p> 	<p>Pihapiirin vanhin rakennus kaksikerroksinen vilja-aitta vuodelta 1797. Aitassa on profiloituneet räystään aluset ja irti seinästä ja lattiasta veistetyt laarit. Puoti-tallirakennukseen vuodelta 1900 on lisätty vuonna 1967 luhtiosa. Rautalukossa on vuosiluku 1844 ja seinässä 1915.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1991, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA-I , MA, mk (Palosjärven kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Puolakka R10.8</p> 	<p>Tilalle on muutettu Joppilasta ensimmäiseen asuinpaikkaani Vanha Puolakkaan. Nykyisen Puolakan paikalle on rakennettu vuonna 1902. Luultavasti 1800-luvulta olevat jauhoaitta ja vilja-aitta on siirretty neljän aitan rivistä Koskenjoen tien varresta pihapiiriin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA-1, mk (Puolakan kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Suvanto R10.9</p> 	<p>Tila lohkottu 1930-luvulla Kosken kantatilasta, mistä siirrettiin Suvannolle luhtiaitta luultavasti 1720-30-luvulta sekä eloaitta 1800-luvulta. Perimätiedon mukaan luhtiaitan tekijät olivat Pohjanmaalta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA-1, mk (Puolakan kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>

Lahnajoki

Alue kuuluu maisemallisesti *Suomenselän maisemamaakuntaan*. Kaupungin luoteisosassa sijaitsevaa aluetta luonnehtii tyypillisimmin sotien jälkeinen asutusmaisema. Lukuisia uusia tiloja muodostettiin metsäyhtiöiden omistamista laajoista maista. Lahnajoen ja Remesjoen varsille raivattiin pellot, ja liki joen rantoja nousivat pihat, joihin lyhyet pistotiet johtivat suoralinjaisilta kyläteiltä. Pihat rakennettiin kapeiden jokien molemmin puolin, mikä lisäsi kylämaisyyttä. Myöhempi maaltamuutto on tosin väljentänyt tunnelmaa. Luonnonympäristön karuus, tasaisten peltolaikkujen ja rakentamisen rytmi luovat täällä maisemaan oman viehätöksensä.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

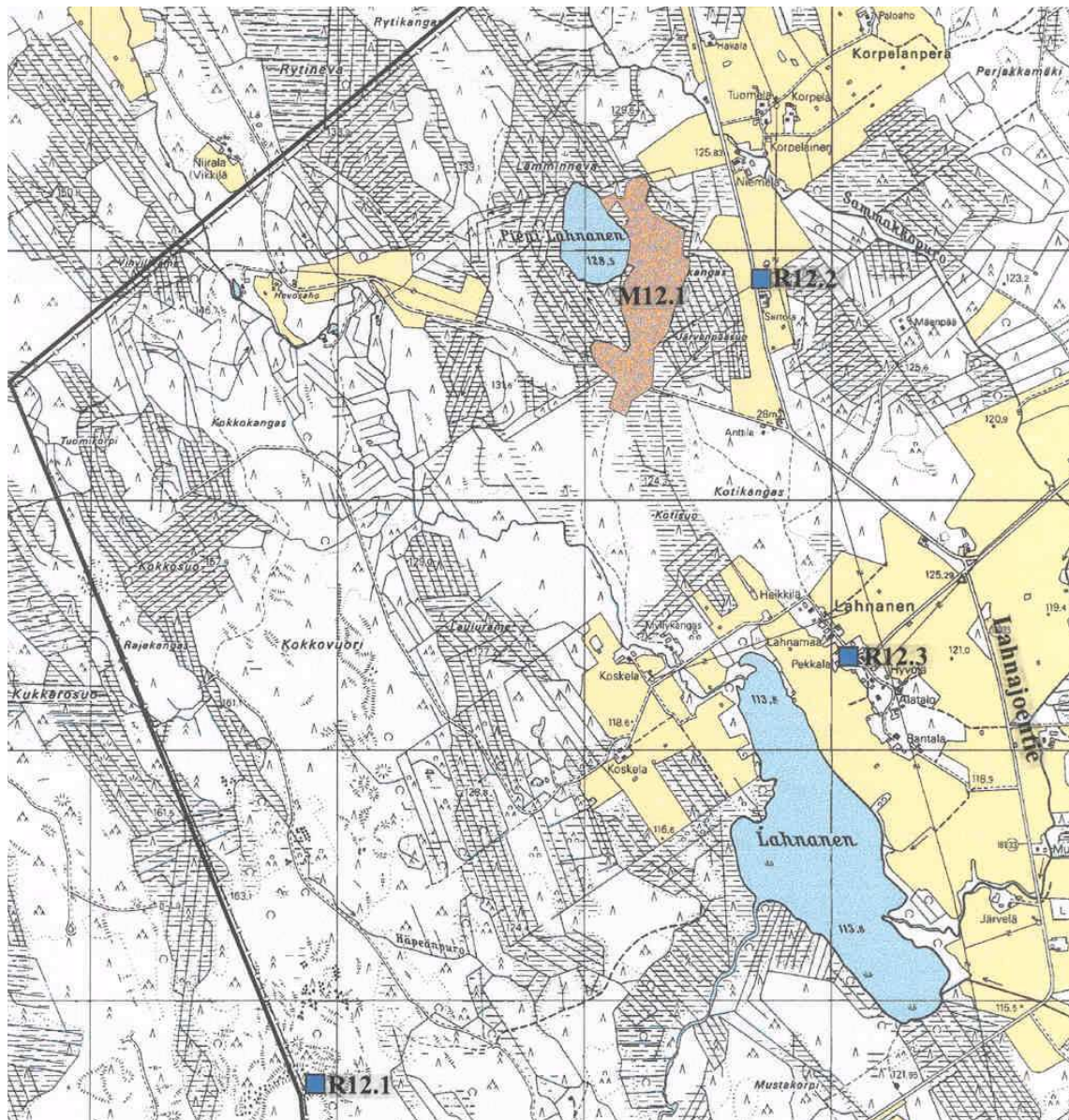
Harjula M11.1 (Kiuruvesi 23)	Kivikauden ajan asuinpaikka. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	
Hukkala M11.2 (Kiuruvesi 4)	Kivikauden ajan asuinpaikka. Löydetty 1972. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Härkälampi M11.3 (Kiuruvesi 22)	Kivikauden ajan asuinpaikka. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	
Jussila M11.4 (Kiuruvesi 26)	Kivikauden ajan asuinpaikka, löydetty 1960-luvulla. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Metsäpirtti M11.5 (Kiuruvesi 25)	Kivikauden ajan asuinpaikka. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	
Pitkälä M11.6 (Kiuruvesi 20)	Kivikauden ajan asuinpaikka. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Ruukanlehto M11.7 (Kiuruvesi 21)	Kivikauden ajan asuinpaikka. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Tienpää M11.8 (Kiuruvesi 24)	Kivikauden ajan asuinpaikka, löydetty 1954. • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II

Rakennettu ympäristö

Jokiviita R11.1	Kapearunkoinen Enso Gutzeitin työnjohtajan asunnoksi 1904 rakennettu asuinrakennus, jota on jatkettu metsätyömiehille tarkoitettulla kamariosalla parituvaksi. • inventointi 1991	R
Lampimäki R11.2 	Lampimäki on yli 200 vuotta vanha asuinpaikka. Vanhan pihapiirin asuinrakennus ja puoti ovat huonokuntoisia, riihi on vuodelta 1920 ja lato hyvässä kunnossa. • inventointi 1991	R, M
Paankosken silta R11.3	Puinen, kylätoimikunnan rakentama 26 metriä pitkä jalankulkusilta Remesjoella. Siltapaikka vuodesta 1918. • inventointi 1991	M
Suopelto R11.4	Rakennettu 1947 Enso Gutzeitin maille soveltamalla tyyppiipiirustuksia A-5 paritaloksi (huoneistojen pohjat toistensa peilikuvia). • inventointi 1991	R

Lahnanen (Pirttimäki)

Alue sijaitsee kaupungin luoteisimmassa kulmassa Oulun ja Itä-Suomen läänien rajalla, minne taajamasta on matkaa noin 30 km. Asutus on selvästi *Suomenselän* kynnyksellä, missä tilakeskusten ja peltoaukeiden maisematyypin muuttumisen laajoiksi ja karuiksi metsäalueiksi havaitsee selvästi. Täälläkin paikan nimet, kuten Korpelanperä, kuvaavat hyvin asutuksen luonnetta. Vaikka paljon asutuksesta syntyi tänne jälleenrakennusaikana, on alueen matalan järven, Lahnanen, koillispuolella kohoavalla kummulla asuttu vuosisatoja.

(Pohjakartta Maanmittauslaitos)

Muinaisjäännökset

Lamminkangas M12.1 (Kiuruvesi 47)	Pyyntikuoppa-alue.	
--	--------------------	--

Rakennettu ympäristö

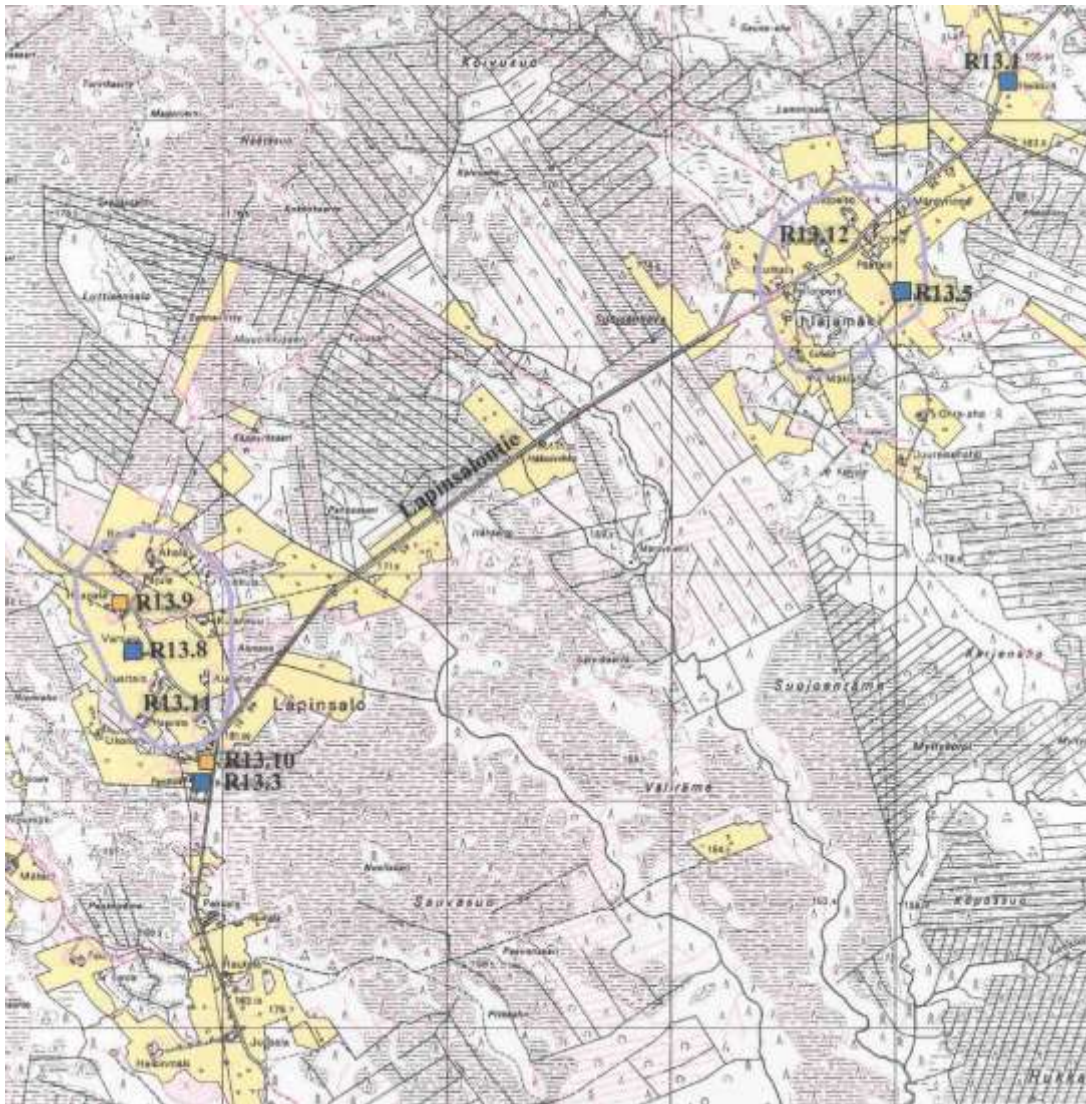
Lahnavuoren muistomerkki R12.1 	Venäjän, Pohjanmaan, Savon ja Hämeen eränkävijöiden nautinta-alueiden rajalinjaa merkitsevä pyykki. Rajakiistaa käytiin 1400-luvun alkupuolella, kunnes 1452 rajankäynti vakiinnutti tilanteen. Pyykin kohdalle on koottu kiviä vajaan metrin korkuisen paasin jalustaksi, johon on kaiverrettu vene, risti ja kruunu. Muistomerkkiä voitaneen pitää Kiuruveden vanhimpana säilyneenä arkkitehtonisena rakennelmana. Kohde kuuluu muinaismuistolain piiriin. Muistomerkistä on tehtävä asiantuntijaselvitys ja muinaisjäännösinventointi. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	H
Kuusela R12.2 	1946 rakennettu pula-ajan rakennus, jonka viimeinen asuja on kesällä 2001 ilmoittanut antaneensa rakennuksen purettavaksi. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
Pekkala R12.3 	Ruis- ja ohra-aitta 1700-luvulta on tiettävästi Lahnasten vanhin rakennus. Rakennus on purettu ja hirret käännetty siten että aikaisempi sisäpinta on tullut ulkopinnaksi. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H

Lapinsalo

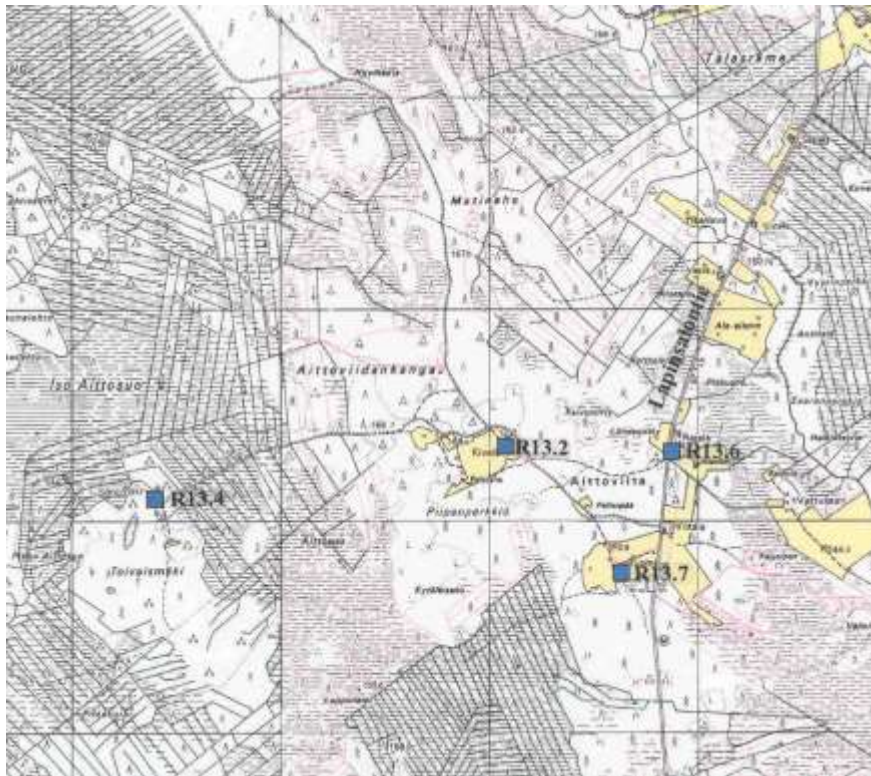
Hallinnollisesti (koulupiiri) Lapinsalo on hyvin laaja alue, jossa metsäalueet erottavat asuttuja maisemia selvästi omiksi alueikseen. Lapinsalo kuuluu *Suomenselän maisemamaakuntaan*: karut metsät hallitsevat, järviä ei ole, mutta sitäkin enemmän suoalueita. Hallanvaaran välttämiseksi perinteinen asutus on täällä hakeutunut ylivimmille alueille, joita myöskään jääkausien sulamisvedet eivät ole niin huuhtoneet kuin alavampia alueita. Asuttuja mäkiäalueita kutsuttiin aiemmin “kuiviksi”, koska ympäröivät alueet olivat ennen metsäojituksia vaikeakulkuisia soita.

Alueen mäkiyliä ovat varsinainen Lapinsalo, Heinäperä ja Pihlajamäki, jolla on myös Kiuruveden toiseksi korkein kohta. Kylältä voi kirkaalla säällä nähdä 30 km päässä Kiuruveden kirkon tornin. Heinäperän erikoista kumpumoreeniä on käsitelty osassa 2.1. Lapinsalo on ollut asuttu runsaat 200 vuotta. Ensimmäiset asukkaat lienevät olleet Pihlajamäen Pikkaraisessa ja Heinäperän Niemelässä.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Rakennettu ympäristö

<p>Heikkilä R13.1</p> 	<p>Kiuruvedelle tyypillinen yksihuoneinen riihi, jossa ruumenus on yksilappeisena kylkiäisenä. Riihi on rakennettu 1920.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R</p>
<p>Kivelä R13.2</p> 	<p>Ruotusotilastorpan paikka, aitta mahdollisesti 1600-luvulta. Rakennus on heikkokuntoinen, mutta ikänsä vuoksi se tulisi kunnostaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R, H</p>

<p>Lapinsalon kyläkirkko R13.3</p> 	<p>Rakennettu alunperin seuratuksi vuonna 1939 (kuva s.), muutettiin vuonna 1968 kirkoksi, kellotapuli 1961, hautausmaa talkootyönä 1956. Kirkko ja kellotapulin poikkeuksellinen väri (vihreä listoitus ja punaiset ovet) hyvin kauniisti onnistunut. Pienen kirkon ratkaisu wc-tilaan: ei tungettu vanhaan rakennukseen, vaan siisti ulkoekokäymälä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H, M
<p>Piippola R13.4</p> 	<p>Ainakin 1900-luvun alusta asuttu paikka metsän keskellä. Edellisen inventoinnin jälkeen uudempaa 1948 rakennettua paritupaa korjataan ja asutaan ympärivuotisesti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
<p>Pikkarainen R13.5</p> 	<p>Tila on muodostettu 1797 isojaossa. Maatilan piharakennuksena palvelevan, 1908 rakennetun parituvan hirret ovat saman pihan vanhemmasta rakennuksesta, josta tuvan orteen veistetty vuosiluku 1854 kertoo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M
<p>Rajala R13.6</p> 	<p>Rajala on ollut Lapinsalon Haapalan tilan torppa. Asuinrakennus on rakennettu vaiheittain alkaen savutupana käytetyistä hirsistä 1905. Talli-puotirakennus on vuodelta 1861.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
<p>Ruomi R13.7</p> 	<p>Asuttu tila 1600-luvun loppupuolelta. Alueen kerrotaan olleen Lapinsalon tilojen kaskimaita. Vanhasta rakennuskannasta on jäljellä kaksi ennen vuotta 1820 rakennettua aittaa ja puoti-talli vuodelta 1879. Vanha asuinrakennus on 1980-luvulla siirretty Niemiskylän Mäntylään asuinrakennukseksi. Pihtakuuset kujaneuina luovat maisemaan arvokkuutta ja kontrastin ympäröivälle karulle metsäluonnolle.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M

<p>Vartiala R13.8</p> 	<p>Tila perustettiin 1754 ja oli Lapinsalon mäellä ensimmäinen asuttu paikka. Asuinrakennuksen alkuperäistä ikää ei tunneta. 1800-luvulla aiemmin savutupana ollut rakennus on saman vuosisadan lopulla purettu, koottu uudelleen jolloin hirret on puhdistettu piiluamalla. Rakennusta on viimevuosina kunnostettu ja on lähinnä lomakäytössä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H, M
<p>Haapalan pihapiiri R13.9</p> 	<p>Inventoitava kohde. Vanha, siistissä kunnossa pidetty maatila pihoineen.</p>	
<p>Lapinsalon koulu R13.10</p>	<p>Inventoitava kohde.</p>	
<p>Lapinsalon mäkikylä R13.11</p> 	<p>Inventoitava mäkikylä alueena.</p>	
<p>Pihlajamäen mäkikylä R13.12</p>	<p>Inventoitava mäkikylä alueena, jossa Pikkaraisen asuinrakennus on aiemmin inventoitu. Muita pihapiirejä mm. Pikkaraisen naapuritilan Päätalon pihapiiri.</p>	

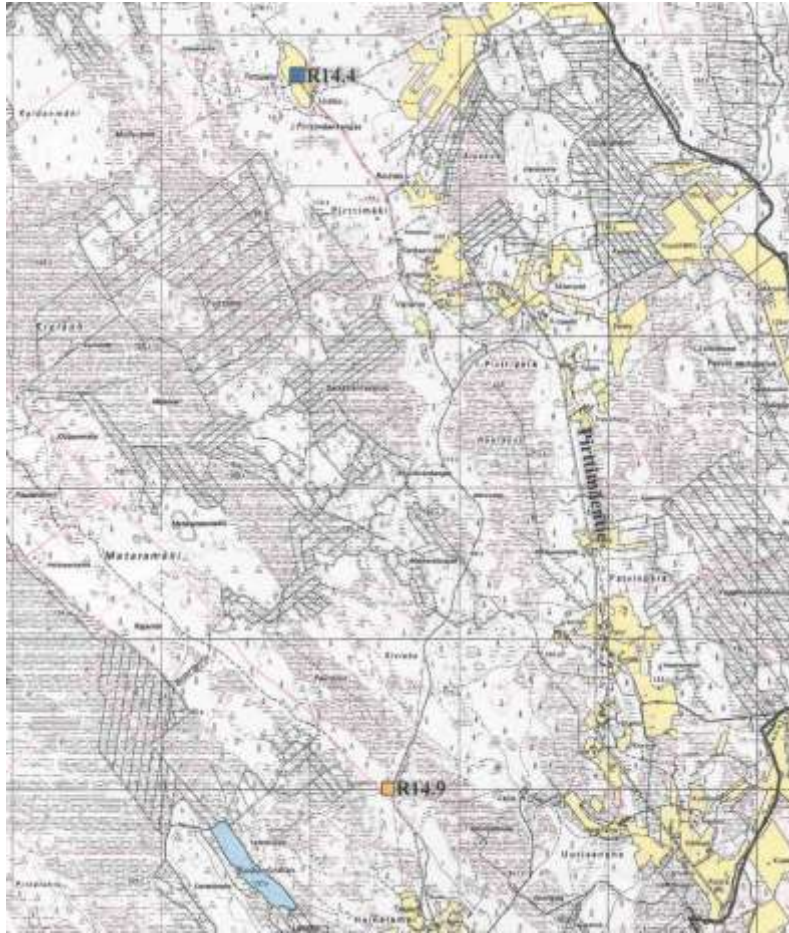
Luupuvesi

Kylä sijaitsee Kiuruvedeltä Salahmille kulkevan tien varrella. Idässä alue rajoittuu Vieremän kuntaan. Hallinnollisesti laaja Luupuvesi jakautuu useaan maisemakokonaisuuteen. Osa alueesta kuuluu maisemallisesti Pohjois-Savon järvisetuun, osa Suomenselän maisemamaakuntaan. Runsainta perinteinen asutus on ollut matalan, noin 5 km pitkän ja leveän Luupujärven ja sen lasku-uomien vaiheilla. Vesistöjen päävirtaussuunta ja peltokuviot ovat kaakko-luoteissuuntaisia, mitä loivassa maastossa tuskin havaitsee, kartalta selvemmin. Laajimmillaan peltokuviot ovat Tapelinperällä, missä hoidettu tasaisen avara maisema muistuttaa melkein Lounais-Suomen viljavainioita. Tapelinperän ja Rinteelänmäen asutus on sijoittunut nauhamaisesti ja selkeästi peltolaaksoa rajaaville kahdelle harjanteelle.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Lapinniemi M14.1 (Kiuruvesi 9)	Kivikautinen asuinpaikka. Löydetty 1899. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
Mäntysuo M14.2 (Kiuruvesi 6)	Kivikautinen asuinpaikka. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
Rikkilä M14.3 (Kiuruvesi 32)	Kivikautinen asuinpaikka. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka I
Sirola M14.4 (Kiuruvesi 8)	Kivikautinen asuinpaikka. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
Yläpiha M14.5 (Kiuruvesi 7)	Kivikautinen asuinpaikka. Paikalta on löydetty palanutta luuta. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II

Perinnemaisemat

Paloniemen rantalaitumet P14.1	Harvinaisen monipuolinen, idyllisen kaunis, hyvin hoidettu ja vaihteleva rantaniittyjen, niittyjen, hakojen ja metsälaidunten laaja kokonaisuus Luupuvveden pohjoisrannalla. Aluetta on laidunnettu 1800-luvulta lähtien. Tila on vanha sotilastorppa, ja laidunalueella on useita hirsirakennuksia. Avoimista niityistä edustavin on Niityniemen tuore niitty, jota kulutetaan vuosittain. Kissankelloa on laajoina laikkuina. Laajat alueet ovat kauniin puistomaista, kivikkoista ja katajaista hakamaista koivikkoa. Lajistossa on lehtomaisia piirteitä. <ul style="list-style-type: none"> • perinnemaisemainventointi 2000 • Ylä-Savon maakuntakaava 2001: MA 	Arvoluokka m+
--	--	------------------

Luonnonmuistomerkit

Yläjärven kivipaasi L14.1	Jääkauden siirtolohkare, jonka siirtymäjälki on selvästi havaittavissa.	
-------------------------------------	---	--

Rakennettu ympäristö

Lahti R14.1 	Paikalla on oletettavasti asuttu 1600-luvulta. Nykyinen mansardikattainen päärakennus vuodelta 1902 on saanut vaikutteita tilan omistajan Amerikan matkalta. Tilalla on useita vanhoja rakennuksia 1800-luvulta. Puoti, riihilato (toinen puoli entinen savupirtti) aitat; toinen mahdollisesti 1600-luvulta toinen 1800-luvulta, tuulimylly vuodelta 1897. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M
Luupuvveden koulu R14.2 	1906 valmistunut koulu, samoilla tyyppipiirustuksilla rakennettiin mm Aittojärven koulun vanha osa. Koulu on edelleen käytössä. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	H
Luvepuro R14.3 	1936 Eino Mikkosen suunnittelema klassistyylinen asuinrakennus, 1937 savusauna, Luvelahden tilalta siirretty 1600-luvulta peräisin oleva aitta, jossa hiirilautarakenne ja otsalauta. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M
Pirttipelto R14.4 	60 lehmän ja 12 hevosen kavinavetta, jonka rakensi 1916-1917 kauppaneuvos Ambro Kärkkäinen, joka uskoi suoviljelyn tulevaisuuteen. Valtaisan rakennuksen eristeenä oli miiluntyyppi, syöttöparisien vesikupit ja välipohjan kannatinpilarit valettiin betonista, välipohja tehtiin 5":n hirsistä, vaikuttavat ja kauniit kattorakenteet järeästä puusta. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R

<p>Luuppuveden kylä R14.5</p>	<p>Inventoitava keskeinen kyläalue. Tutkimisen arvoisia seurantalo ja Niemi.</p>	
<p>Luuppujoen koulu R14.6</p> <p><i>(kuva Pekka Kumpulainen)</i></p>	<p>Inventoitava kohde. 1920-luvun puukoulu, jonka piharakennukset ovat säilyneet.</p>	
<p>Nousiala R14.7</p> 	<p>Inventoitava kohde.</p>	
<p>Laurila R14.8</p> 	<p>Runsaan kilometrin mittainen koivukuja ja kaunis talonpaikka sen päässä.</p>	
<p>Heinälammin koulu R14.9</p>	<p>1934 rakennettu kaksikerroksinen koulurakennus. Inventoitava kohde.</p>	

Niemiskylä

Maisemallisesti *Pohjois-Savon järviseu tuun* kuuluva Niemiskylä sijaitsee ensimmäisenä kylänä lähettäessä taajamasta lounaaseen. Maiseman runko muodostuu sokkeloisen Niemisjärven sekä pienempien Hirvijärven, Pieniveden ja Suolammen avoimista rantamista ja on Ylä-Savon suurimpia viljelyaukeita.

Alueen rannat ovat alavia ja loivapiirteisiä. Etenkin Niemisjärvellä maisematiloja rajaavat salmikkohadat ja voimakkaasti ulkonevat niemenkärjet. Karjatilat lautumineen antavat maisemalle väriä. Rantapeltujen reheväkasvuiset metsäsaarekkeet sekä pihojen komeat puut ja kujanteet luovat puistomaista arvokkuutta.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjäännökset

Niemismäki M15.1 (Kiuruvesi 30)	Niemismäellä, männikköisellä, kallioperäisellä laaja laella sijaitseva matala kiviraunio (halkaisija noin 20 m). Aiemmin määritelty rautakauden hautaröykkiöksi, mutta vuoden 1999 inventoinnissa todettu postglasiaaliseksi (jäätikön ja sulamisvesien aikaansaamaksi) luontaiseksi kivikoksi, pirunpelloksi. Löytäjät J. Kauppi 1895. <ul style="list-style-type: none"> • tutkimukset ja inventoinnit 1895, 1977, 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II (uusimman inventoinnin mukaan ei rauhoiteta muinaijäännökseenä)
Niskala M15.2 (Kiuruvesi 17)	Niskalanniemen peltoalueella sijaitseva nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka, jonka tarkka sijainti ei ole tiedossa. Paikalta on löydetty kourutaltoja, tasataltta ja kivituuura. <ul style="list-style-type: none"> • tutkimukset ja inventoinnit 1977, 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Paavola-Puopelto 1 M15.3 (Kiuruvesi 38)	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka Paavolan tilan peltorinteellä muinaisen Suur-Saimaan rantatörmällä noin 110 m korkeustason tuntumassa. Paikalta on löydetty reikäkivi ja kivikirves. <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1977, 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Paavola-Puopelto 2 M15.4 (Kiuruvesi 39)	Muinaijäännökös. Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka Paavolan tilalla peltorinteessä. Paikalla on muinainen niemenkärki. Paikalta on löytynyt kvartseja. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Pienivesi-Ilosenpelto M15.6	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva mahdollinen asuinpaikka Vehnäahon tilan koillispuolella peltoalueella muinaisen matalan rantatörmän äärellä. Paikalta on löydetty kvartsi-iskos. Löydösten vähäisyyden vuoksi paikka ei ole virallisesti suojelukohde. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
Tirmonlampi-Kippolanmäki M15.7 (Kiuruvesi 40)	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka Tirmonlammen koillisrannalla peltokumpareella sijaitsevan pienen kalliopaljastuman ympäristössä. Paikalta on löytynyt kvartseja. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II

Tirmonlampi-SW M15.8 (Kiuruvesi 41)	Nuorempaan kivikauteen ajoittuva asuinpaikka Tirmonlammen lounaisrannan pellossa. Paikalta on löytynyt kvartsi-iskoksia. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: sm 	Rauhoitusluokka II
--	--	--------------------

Luonnonmuistomerkit

Petron petäjä L15.1	Petron nimellä tunnettu suuri petäjä, jonka rinnanympärysmitta on noin 2.1 metriä ja pituus noin 17-18 metriä. <ul style="list-style-type: none"> • rauhoitettu 1967 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaavaluonnos 2002: p 	Rauhoitettu
-------------------------------	--	-------------

Rakennettu ympäristö

Auvila R15.1 	Asuinrakennus 1800- luvun lopulta, puoti 1866. <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, M
Hallaperän entinen koulu R15.2 	Eino Mikkosen suunnittelema, 1939 rakennettu, julkisivusommitelultaan niukkaelineinen ja ankaran symmetrinen koulu, joka on nyt varastona. Huonokuntoinen. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, H
Heinola R15.3 	Vanhan tilan rakennuksista jäljellä asuinrakennus vuodelta 1917, nukkuma-aitta ja verkkovaja. <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA, mk (Niskalansalmen-Heinälahden kulttuurimaisema), p, paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, M
Kerälä R15.4 	Maisemallisesti erossa Niemiskylästä, metsän keskellä pienen Karankajärven rannalla. Karjanhoidolla hoituu maisemakin. Asuinrakennus ja vilja-aitta 1800-luvun lopulta. Nukkuma-aitan seinässä (1849) vellikello. Rakennukset mitattava. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1990 	R, M

<p>Koivikko (Tenhusen kauppa) R15.5</p> 	<p>Rakennettu kaupparakennukseksi 1936, lakkautettu 1965. Nykyään luo kylätien tuntua sijainnillaan tielinjassa. Suojaisa, vehreä piha, jossa sievä piharakennus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, mk (Alatalonlahden kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Kukkura R15.6</p> 	<p>Kukkuran tila on kuulunut Hilapan vuonna 1790 isojaossa muodostettuun kantatilaan. Maatilan pihapiiri oli 1920-luvulla kaikilta suunnilta rakennusten rajaama ja vielä 1950-luvulla pihaan kuului kolmisenkymmentä rakennusta. Vanhoista rakennuksista on jäljellä aittoja. Otsarakenteisen ruoka-aitan seinään on merkitty vuosiluku 1781.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Kämärilä R15.7</p> 	<p>1790 isojaossa muodostettuja Niemiskylän vanhoja kantatiloja. Ollut tyypillinen piha: neljältä sivulta rajattu, asuinrakennuksen sivulla puoti, toisella sivulla vieraspuoli (siirretty Mäkelään), vastapäätä navetta (purettu), otsallinen jauhoaitta (1794 vuosiluku seinässä), siirretty Niskalasta sota-aikana.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA, mk (Alatalonlahden kulttuurimaisema), p (puukuja), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Mäkelä R15.8</p> 	<p>Asuinrakennus siirretty 1920-luvun puolivälissä Kämärilästä, missä oli pihatuparakennuksena. Rakentamisen alkuperä ei ole tiedossa. Erittäin kaunis ja asuinpaikaksi maaston, ilmansuuntien ym. suhteen mitä parhain sijainti. Ikkunoiden uusiminen (v. 2000) onnistunut harvinaisen hyvin (sisään-ulosaukeava ikkunatyypin säilynyt).</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Niemisjoen mylly R15.9</p> 	<p>1919 turbiinimylly mylly- ja sahaosuuskunnalle, pärehöylä 1935, mylly toiminta lakkasi 1960-luvulla, 1980-luvulla kunnostettu kesäasunnoksi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pohjois-Savon vanhojen vesirakenteiden inventointi 1994 • inventoinnit 1990, 2000 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>

<p>Niemiskylän aseman asuinrakennus R15.10</p> 	<p>Asemarakennus purettiin 1980-luvun lopulla, asuinrakennus on korjauksissa muuttunut paljon.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H, M</p>
<p>Niemiskylän osuusmeijeri R15.11</p> 	<p>Saksansalmessa sijaitseva, aivan maantiehen rajoittuva meijeri on rakennettu 1914. Ensimmäinen kerros, missä tuotantotilat sijaitsivat, on rakennettu betonista Pyhäjärven Kansallismeijerin mallin mukaan. Meijeritoiminta vaihtui 1920-luvulla nahkuriliikikkeeksi aina 1960-luvulle.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA, mk (Kannaksen kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Niskala R15.12</p> 	<p>Yksi Niemisjärven 25:stä isojaossa muodostetuista kantatiloista. Vuonna 1855 Niskalassa tiedetään olleen kylän suurimmat tilukset: torppia oli 8, loisia 7 ja asukkaita 93. Vanha säilynyt rakennuskanta (asuinrakennus, puoti, aitta) on pääasiassa 1800-1900-luvun vaihteesta ja muodostaa yhdessä rehevän pihakasvillisuuden ja viljapeltojen kanssa hienon järvimaisemakokonaisuuden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1990, 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2002: SR-1, MA, mk (Niskalansalmen kulttuurimaisema), paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Rautatiesilta R15.13</p> 	<p>Massiivinen lohkotuista kivistä tehty rautatiesilta 1920-luvulta on ainoita jäljellä olevia Kiuruveden kivisiltoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Vainionperä R15.14</p> 	<p>Hyvin kauniisti, perinteisesti sijoittuva asuinrakennuksen, navetan ja aitan rajaamaa pihapiiri metsän ja pellon länteen avautuvalla reunavyöhykkeellä. Loma-asuntokäytössä. Korjaustoimenpiteitä huopakaton kunnostus, vuosien aikana kertyneen maan ja kasvuston poisto seinäautoja lahoittamasta sekä vesilautojen uusiminen estämään veden pääsy seinärakenteisiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>

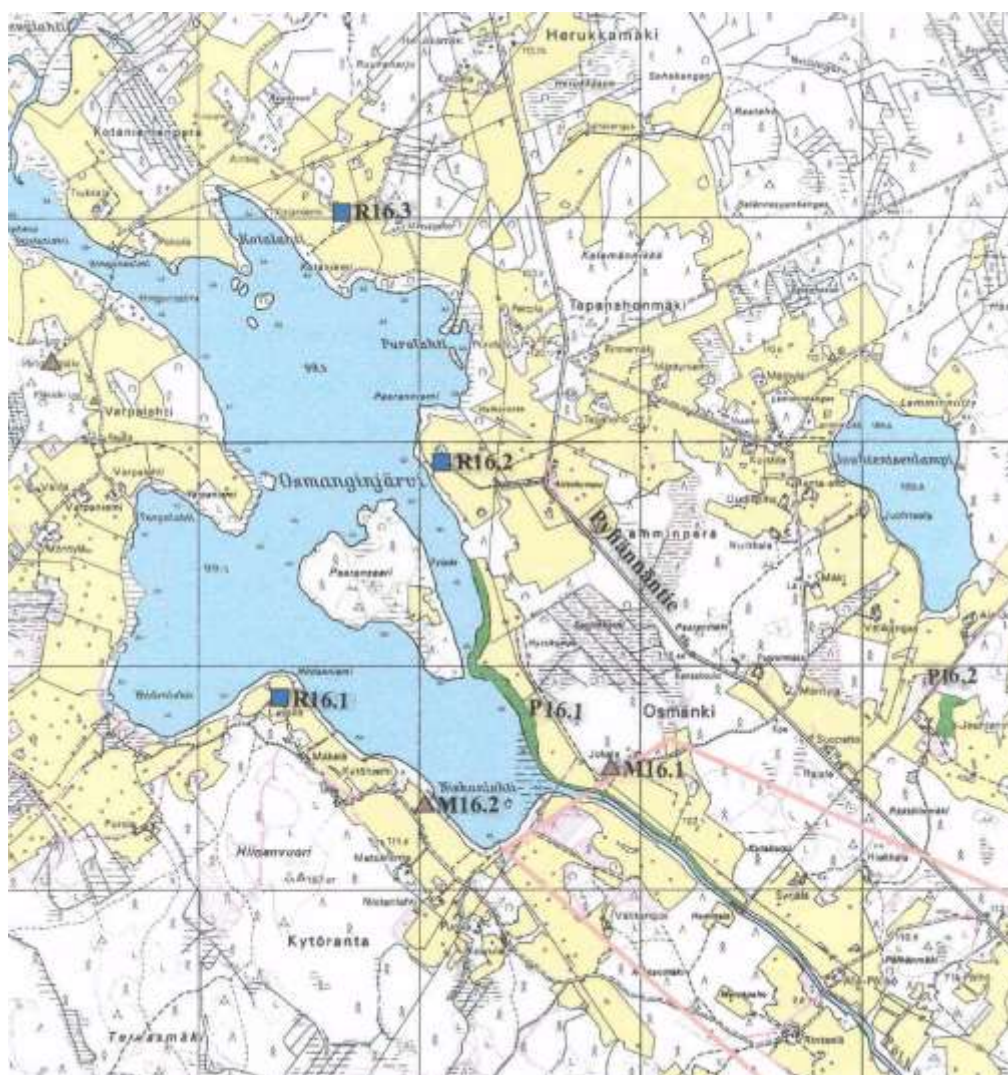

<p>Vehnäaho R15.15</p> 	<p>Vuoden 1790 isojaossa muodostettu kantatila. Piha ja sen vanha päärakennus sijaitsevat Pieniveden länsirannalla korkealla rantakumpareella. Paritupatyypin asuinrakennuksen ikää ei tiedetä, mutta tapettikerrosten alta löytyneet sanomalehtikerrokset ja seinien maalauskoristelu viittaavat rakennusaikaan ennen 1860-lukua.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 2000 • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: SR-1, MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Niemiskylä R15.16</p> <p>(Kuva Hannu Vallas)</p>	<p>1500-luvulta lähtien kylänä tunnettu Niemiskylä levittäytyy Niemisjärven rantamille. Varhaisemmasta asutuksesta kertovat alueelta löydetty useat varhaisemman ja nuoremman kivikauden asuinpaikat ja esinelöydöt. Loivat, vehmaat rantapellot ja rantaniityt puustoineen ja maatilojen pihapiireineen muodostavat laajalajaisen, yhtenäisen kulttuurimaisemakokonaisuuden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koskenjoen-Niemisjärven rantaosayleiskaava 2003: mk, MA, paikallinen 	
<p>Pääkkölä R15.17</p>	<p>Inventoitava kohde. Hirvijärven rannalla pieni siisti ja ympärivuotisesti asuttu pihapiiri, joka on saattanut olla torppa: matala asuinrakennus ja aittoja.</p>	
<p>Pennala R15.18</p>	<p>Inventoitava kohde. Pennala sijaitsee Niskalanniemessä ja muodostaa Niskalan talon kanssa muodostaa mäen päälle taloparin. Rästäsarakenteeltaan peräpohjalaistyylinen aitta. Asuinrakennus lienee mm. rästäsarakenteista päätellen 1800-luvulta.</p>	
<p>Sianleuka R15.19</p> <p>(Kuva Leila Kantonen)</p>	<p>Inventoitava kohde Hirvijärven eteläpuolella.</p>	

Osmanki

Osmanki-järvi sijaitsee Koskenjoen eteläpäästä alkavan yhtenäisen, toistakymmentä kilometriä pitkän valtakunnallisesti merkittävaksi ympäristöksi luokitetun Koskenjoen jokimaiseman päätepisteinä. Osmanki loivapiirteisine ja avoimine rantoineen kuuluu vielä *Pohjois-Savon järvisetuun*, mutta sitä ympäröivät alueet kuuluvat selkeästi karumpaan Suomenselän maisematyyppiin. Alueelta on löytynyt lukuisia merkkejä kivilautisesta asumisesta. Paikannimet Paara, Kotaniemi ja Hingunsalmi viittaavat lappalaisten vaikutukseen. Pysyvää asutusta alueella on ollut ainakin 1600-luvulta.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjäännökset

<p>Jokela M16.1 (Kiuruvesi 14)</p>	<p>Kivikauden ajan asuinpaikka Pöyhönjoen niskassa korkeustasolla 107 m. Löydetty 1970-luvulla. Paikalta on löydetty reikäkivi, kiviesineitä, kvartsi- ja pii-iskoksia ja saviastian paloja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • tutkimukset 1977 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	<p>Rauhoitusluokka II</p>
<p>Kytöniemi M16.2</p>	<p>Kivikauden ajan asuinpaikka, jonka löysi tutkija Hjalmar Appelgren 1899. Paikalta on löydettykourutaltoa, tasataltoa, kiviä, kivirives,</p>	<p>Rauhoitusluokka II</p>

(Kiuruvesi 15)	kynsitaltta, kvartsi-iskoksia, palanutta luuta ja saviastian paloja.	
	<ul style="list-style-type: none"> tutkimukset 1899, 1977 Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	

Perinnemaisemat

Jokelan laitumet P16.1	Noin kilometrin mittainen, peltoon rajautuva Pöyhönjoen rantapenger ja samoin kilometrin mittainen Osmanki-järven rantaniitty sekä pieni kuusivaltainen metsälaidun. Pöyhönjoen ruoppauksen yhteydessä 1955 tehty penger kasvaa valoisaa koivikkoa ja siinä on lähinnä tuoreen niityn lajistoa. Alueita laidunnetaan. Alueella kasvaa koivuja ja suuria raitoja. Metsässä viihtyvät saniaiset, mm. hiirenporras. Puusto on noin 120-vuotiasta.	Arvoluokka p+
	<ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000 	
Jouhtenisen katajahaka P16.2	Kivinen ja rehevä, tuoreesta kosteaan vaihteleva vasikoiden rinnehaka, jossa kasvaa runsaasti katajaa. Alueen pohjoisreuna on puustoinen ja siellä sijaitsee lähde. Niitylajisto on edustavaa, ja paikalla kasvaa esim. uhanalaista kulleroa. Huomionarvoisia lajeja ovat jäkki, kissankello, nurmitatar ja pussikämmekkä.	Arvoluokka p
	<ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000 	

Rakennettu ympäristö

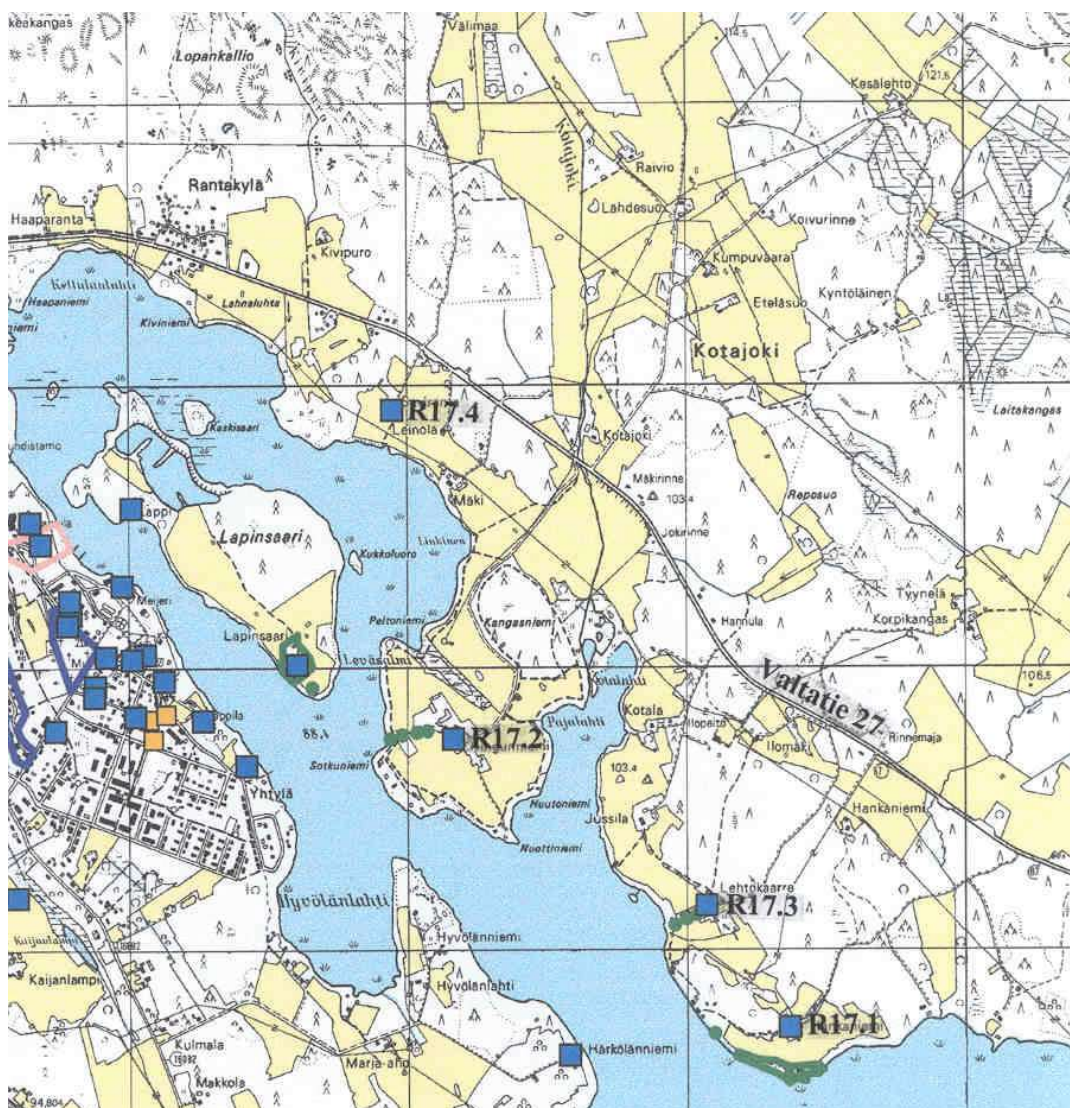
Lassila (Lassinki) R16.1 	Ensimmäiset rekisteritiedot ovat vuodelta 1801, jolloin Osmanki-järven Hiidenniemessä sijaitseva rakennuspaikka oli osa Kosken tilaa. 1850-luvulta peräisin oleva asuinrakennus on tyypillisesti vaihteittain rakennettu ja lienee Osmanki-järven vanhimpia. Pihan aitta ajoittuu rakenteensa puolesta 1800-luvulle (inventoimatta).	R, H, M
	<ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 	
Paara R16.2 	Remes-suvun kantatila vuodesta 1622. Asuinrakennus muodostuu 1901 rakennetusta keittiö- ja kamariosasta ja siihen 1928 siirretystä tuvasta, joka aiemmin oli pihan toisella puolen savutupana. Navetta on rakennettu 1914 lohkokivistä. Piha sijaitsee loivassa Osmanki-järven rantamaisemassa peltoaukealla, jossa vanhojen ja komeiden rakennusten muodostama pihapiiri näkyy pitkälle, erityisesti maamerkkimäinen kolmikerroksinen, mansardikattoinen aitta.	Maakunnallisesti arvokas R, H, M
	<ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR 	
Pihakotaniemi R16.3 	Isojaossa 1788 muodostettu tila. Huonejaoltaan tyypillisestä maatalan parituvasta poikkeava asuinrakennus tehty 1800-luvun lopulla vanhoista savutuvan hirsistä.	R
	<ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 	

Rantakylä-Itäranta

Rantakylä alkaa taajamasta Iisalmeen johtavan valtatie risteyksestä jatkuen Savirantaan, mistä eteen päin Kiurujärven ranta seuraileva asuttu alue kuuluu Itärantaan aina Hankaniemen seudulle. Eteläpuolelta alkaa Honkarannan kylä. Itärantaa on aiemmin kutsuttu yleisesti Kiurunrannaksi. Maisemallisesti ja toiminnallisesti alueet kuuluvat taajaman lievealueisiin: ensimmäiset kaupun-kinäkymät saavuttaessa taajamaan ovat Itärannan kulttuurimaisemien kehystämiä.

Vanhimpia alueen taloista ovat Hingunniemi ja Hankaniemi, joiden maille ovat syntyneet Jussila ja Lehtokaarre. Rantakylän rakentaminen alkoi 1940-luvulla Korkeakankaan lehmihaan paikalle. Rantakylästä kasvoi tiivis taaja-asutusalue, jonka luonne vilkkaan valtatie halkomana ja erillisyyss taajamasta saattaa ainakin vieraspaikkakuntalaisia hämmästyttää.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Rakennettu ympäristö

<p>Hankaniemi R17.1</p> 	<p>Kiurujärven vanhoja sukutiloja, johon liittyy myös teollisuushistoriaa. Lappalaisten asuma 1800-luvun alusta. 1900-luvun alussa tilan rannassa toimi paikkakunnan tiilitehdas. Peltomaiset sekä ranta- ja pellonreunakasvillisuus muodostavat yhdessä pihan kanssa arvokasta kulttuurimaisemaa. Tilalta on löydetty 1880 kivikautinen tasataltta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR, p (rantapuusto), mk (Hankaniemen kulttuurimaisema-alue), MA, maakunnallinen • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR 	<p>Maakunnallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Hingunniemi R17.2</p> <p><i>(Kuva Ari Ruotsalainen)</i></p>	<p>Nykyisin hevostalouteen erikoistunut oppilaitos oli aiemmin Kiuruveden huomattavimpia maatiloja ja Tikkasen suvun merkittävien vaikuttajien kotipaikka. Vanhoja säilyneitä rakennuksia ovat asuinrakennus, aitta, maakellari, verkkovaja ja paja. Asuinrakennus muodostuu tuvasta ja siihen omille nurkilleen karoliinisen pohjakaavan mukaan tehdystä laajennuksesta. Lapinsaaren ja Hingunniemen avoimet kumpuilevat maisemat luovat kaupungille hienon itäisen kehyksen. Poikkeuksellisen runsaine kehittämissuunnitelmineen ympäristönäkökohdatkin huomioon ottava kohde ja esimerkki maaseudun ja taajaman toistensa elinvoimaa kehittävästä vuorovaikutuksesta. Alueella on edellytykset nykykulttuurimaiseman kehittymiseen hevostoimintojen puitteissa. Hingunniemi on yksi kaupungin vetovoimatekijöitä, jonka edellytyksenä olisi kevyen liikenteen yhteys kaupungista Rantakylän kautta Hingunniemeen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Hingunniemen maisemanhoitosuunnitelma 2000 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Hingunniemen kulttuurimaisema-alue), MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas H, M</p>
<p>Lehtokaarre R17.3</p> 	<p>Erittäin hyvin vuosisadan alun tyylipiirteensä säilyttänyt, hyvin hoidettu virkatalona palvellut asuinrakennus. Rakennus muutettiin 1913 nikkarityyliseksi. Yhdessä puukujien ja rinnepeltojen kanssa piha on hyvin viehättävä ja esimerkillinen. Tilan rantapellosta löydettiin 1930 kivikautinen, Aunuksen viherliuskeesta tehty hieno "Kiuruveden kourutaltoa".</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999: • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Hankaniemen kulttuurimaisema-alue, p (puukuja), MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Saviranta R17.4</p> 	<p>Edustaa Kiurujärven vanhaa asutusta. Piha oli aiemmin kolmelta sivulta rakennuksilla rajattu pihapiiri. Vanhasta rakennuskannasta jäljellä ovat asuinrakennuksen kauniisti kunnostettu tupaosa, navetan lato-osa ja yli satavuotias riihi. Alueella toimii matkailuyritys. Ympäröiviä pelloja pidetään laitumina, mikä pitää käytännöllisesti näkymän rantaan avoimena. Rannassa on kaupungin ylläpitämä uimaranta, jonne kevyen liikenteen väylä tai rantapolutta taajamasta olisi tarpeen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Hingunniemen kulttuurimaisema-alue), MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas M</p>

Remeskylä

Remeskylä on hallinnollisena (koulupiiri) kylänä pienehkö aluekokonaisuus kahdeksan kilometriä pitkän Nälantöjärven lounaisrannalla. Maisemallinen aluekokonaisuus, jota vahvasti leimaa sodanjälkeinen rakentaminen, muodostuu yhdessä Lahnaojen kanssa. Kyläkeskukseksi hahmottuu Pyhännän- ja Lahnaojentien risteyksen tasainen peltoalue.

Osmangin, Lahnaojen, Remeskylän ja Tihilän alueilta on löytynyt poikkeuksellisen runsaasti kiviakautisia muinaisjäännöksiä. Alue kuuluu arkeologisesti hyvin mielenkiintoiseen, mutta vähän tutkittuun Pyhännälle johtavaan kivikauden ajan asutus- tai kulkureittiin.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Kivisilmä M18.1 (Kiuruvesi 27)	Kivikauden ajan asuinpaikka. Löydetty 1948. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Lassila M18.2 (Kiuruvesi 28)	Kivikauden ajan asuinpaikka. Löydetty 1926. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II
Metsäpelto M18.3 (Kiuruvesi 33)	Kivikauden ajan asuinpaikka. <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM	Rauhoitus- luokka II

Perinnemaisemat

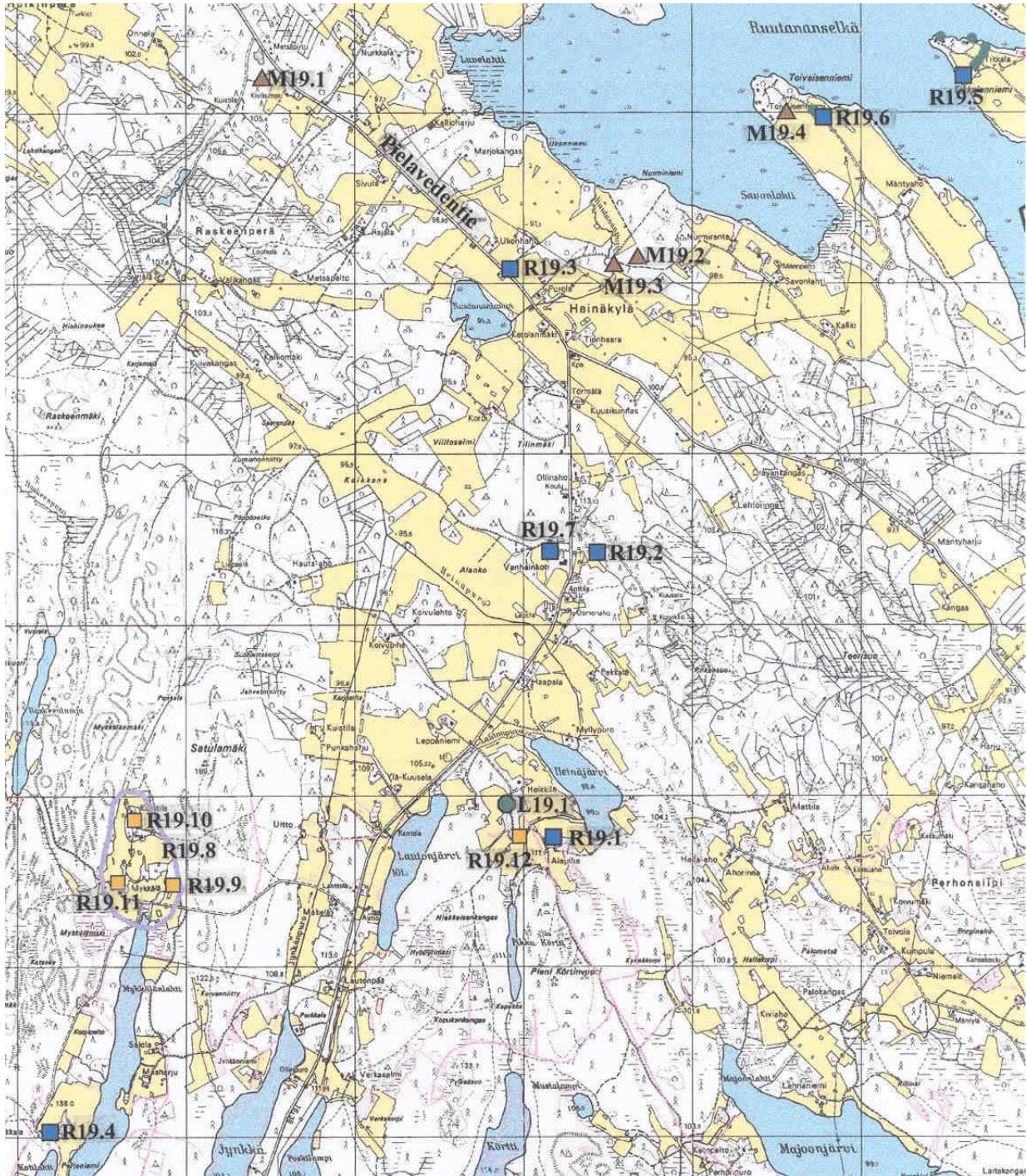
Kytölän rantalaidun P18.1	Näläntöjärven rannalla sijaitseva rantaniitty, jota on laidunnettu 1930-luvulta lähtien. Pellon ja rantaniityn välissä on puustoinen vyöhyke. <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000	Arvoluokka p
Pellonpään rantalaitumet P18.2	Näläntöjärven etelärannalla sijaitseva maisemallisesti viehättävä, kapea rantalaidun, jota on laidunnettu vuodesta 1945 lähtien. Vajaa puolet alueesta on avointa rantaniittyä, luoteislohkolla on kaunispuustoinen koivuhaka. Komeita puita on rantapenkereellä ja harvakseltaan ranta-alueella. Huomion kiinnittää mm. parisataa vuotta vanha mänty. Huomionarvoisia kasveja ovat nurmitatar ja kissankello. Lahdella viihtyvät vesilinnut. <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000	Arvoluokka p

Rakennettu ympäristö

Lepistö R18.1	Tila on Isojaossa 1788 muodostettu kantatila. Pihassa on 1852 rakennettu eloaitta, jossa on säilynyt rakennusajalle tyypillisiä rakenteita: hirret ja päätykolmion veistetyt "konsolihirret", lauto-ovi on koristeltu rombikuvioidin. <ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991	R
Terveystalo R18.2	Mannerheimliiton Kiuruveden paikallisosaston rakennuttama, ruotsalaisin lahjoitusvaroin ja tyyppipiirustusten mukaan 1948 rakennettu puurakenteinen terveystalo. Toisessa kerroksessa oli kaksi asuntoa, ensimmäisessä tilat neuvolalle ja terveystalolle. Vuodesta 1966 talo on ollut kansalaisopiston ja kylätoimikunnan käytössä. Talo vaatisi kunnostusta. <ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991	R

Ruutana (Heinäköylä)

Alue rajoittuu pohjoisessa (Ruutanen alue) Kiurujärven Ruutananselkään, idässä (Perhonsiipi) Iisalmen rajaan. Etelämpänä (Heinäköylä) ja lännessä kylämaisemia rajaavat jyrkkiirteiset, metsäiset selänteet. Pohjois-Savolle tyypillisesti asutus on väljää eikä varsinaista kyläkeskusta ole. Maiseman runkona ovat Runnille ja Pielavedelle johtavilta teiltä avautuvat pellot, jotka pohjoisempaan lähempänä Kiurujärveä ovat laajoja ja loivapiirteisiä. Heinäköylän ja Perhonsiiven eteläpuolella viljelymaisemat sijaitsevat tyypillisimmin pieninä saarekkeina metsälampien rannoilla.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Kariaho M19.1 (Kiuruvesi 5)	Merkittävä kivikauden ajan asuinpaikkalöytö. Löydetty 1949. Paikalla on ollut Pohjois-Savossa harvinaisia punamultahautoja. Alueelta on löydetty piikeihään kärkiä ja liuskeriipuksia. <ul style="list-style-type: none"> • tutkimukset 1949, 1960 • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
Ruutananpuro 1 M19.2 (Kiuruvesi 34)	Asuinpaikka nuoremmalta kivikaudelta (myöhäisneoliittinen) Ruutananselän eteläpuolella korkeustasolla 96 m. Ruutananpuron tilustien sillan kohdalla on muinainen salmi, jonka itärannalla asuinpaikka on kuusivaltaisessa metsässä. Paikalta on löydetty kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: sm • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
Ruutananpuro 2 M19.3 (Kiuruvesi 35)	Asuinpaikka, joka ajoittuu nuorempaan kivikauteen Ruutananselän eteläpuolella korkeustasolla 98 m . Paikka on muinainen saari. Paikalta on löydetty kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta. Paikalla on vahva kulttuurimaakerros. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: sm • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
Toivaisenniemi M19.4 (Kiuruvesi 44)	Vanhemman metallikauden (1000-500 eKr) mahdollinen asuinpaikka Toivaisenniemen kärjessä kumpareella. Paikalta löydetty kvartseja.	

Luonnonmuistomerkit

Yläpihan mäntyryhmä L19.1	Kahdeksan männyn, kuusen, pensasmaisen tuomen ja seitsemän pihlajan muodostama puuryhmä. Männyt ovat vanhoja, erityisen komeita ja suurimmat niistä ovat yli 20 metriä korkeita ja rinnan ympärysmitaltaan yli kaksi metriä. <ul style="list-style-type: none"> • rauhoitettu 1971 	Rauhoitettu
-------------------------------------	---	-------------

Rakennettu ympäristö

Alapiha R19.1 	Vuonna 1937 rakennettu hirsirunkoinen, huonetiloiltaan ja massoitteeltaan perinteinen maatilan päärakennus. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi • 1991 	R
--	---	---

<p>Kivilinna R19.2</p> 	<p>Edelleen laitostyyppisessä käytössä oleva rakennus, joka rakennettiin 1920-23 mielisairasosastoksi. Kivilinna kuuluu kunnalliskodin aluekokonaisuuteen. Tyylillisesti Kivilinna edustaa aikansa klassismia.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R, H</p>
<p>Koivula (ent. Elon kauppa) R19.3</p> 	<p>Osuuskauppa Elon kauppaliikkeenä toiminut, sitä ennen asuinrakennukseksi pystytetty. Kiinteistössä toimi kauppa 1934-1970 ja posti vuoteen 1972.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R</p>
<p>Laukkala</p> <p>R19.4</p>	<p>Paikka on ollut asuttu ainakin 1700-luvulla, mistä vuoden 1777 vuosiluvulla varustettu ruisaitta. Muut vanhan maatilan rakennukset ovat miltei kaikki 1800-luvulta; suuri puotitalli 1830-luvulta, otra-aitta vuodelta 1898, päärakennus, joka remontoitu voimakkaasti 1950-luvulla, ja rannan venetalas. Viime vuosikymmeninä piha on menettänyt asemansa maisemassa, kun ympäröivät pellot on metsitetty.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 2004 • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Tikkala R19.5</p> 	<p>Tikkalanniemi, aiemmin Kiurunieni, on paikkakunnan vanhimpia asuinpaikkoja. Verokirjoissa mainittu 1540-luvulta lähtien. Tilan inventoidut aitat ovat päässeet valitettavan huonokuntoisiksi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk, MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Toivaisenniemi R19.6</p> 	<p>Toivaisenniemessä on asuttu 1835 alkaen. Nykyinen asuinrakennus vuodelta 1949 vaikuttaa aikaansa vanhemmalta: paritupa-tyyppi, pitkä massoitelu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventoinnit 1991, 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Toivaisenniemen kulttuurimaisema), MA, paikallinen 	<p>Paikallisesti merkittävä R, M</p>

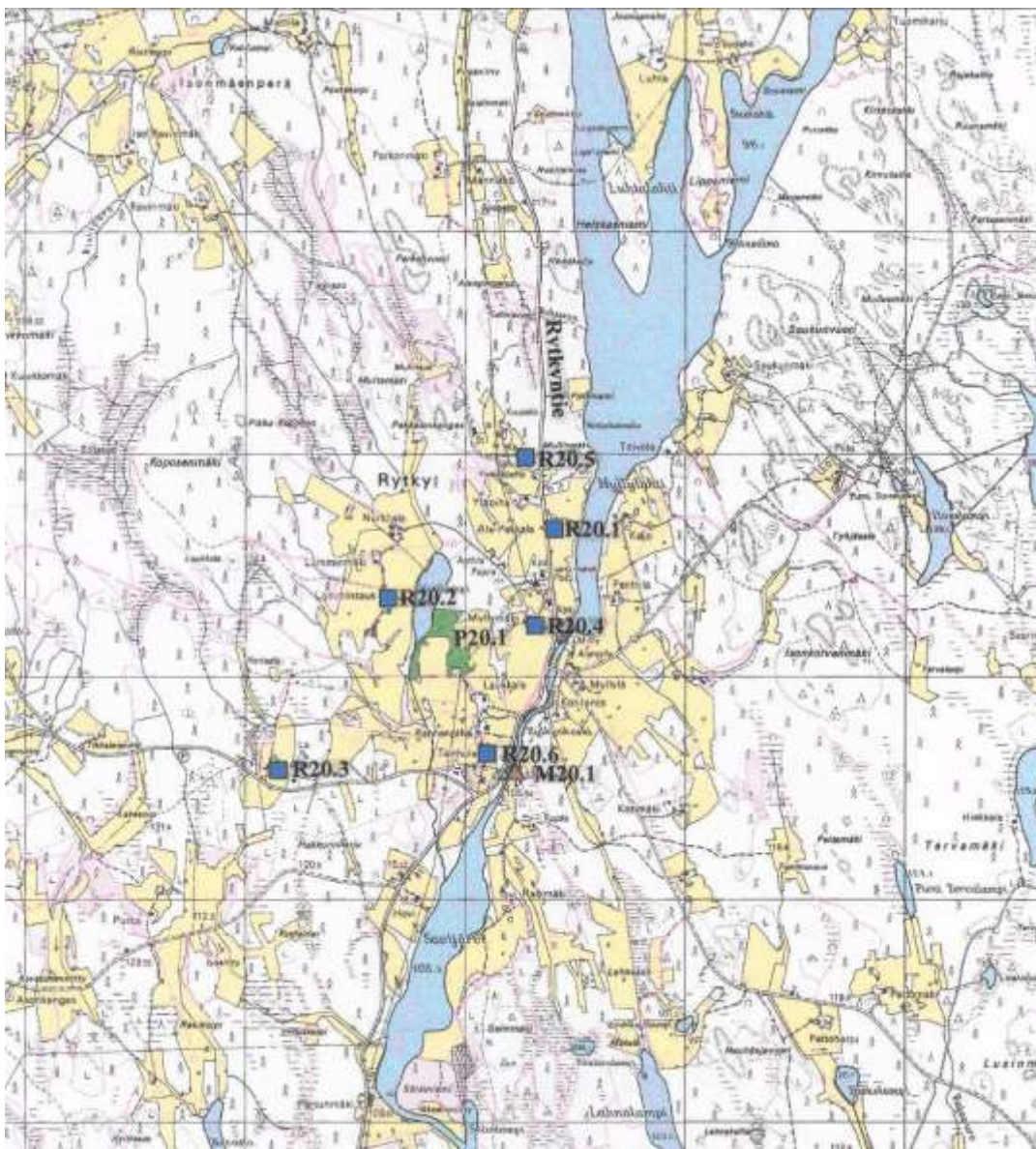
<p>Vanhainkoti R19.7</p> 	<p>Pielavedentien varressa sijaitseva vanhainkoti, joka on tyyppillisesti toiminut aikoinaan maatilana. Hoitolaitoskäytössä oleva kivinen päärakennus rakennettiin tulipalossa 1935 palaneen puisen edeltäjänsä tilalle. Pihojen massiiviset maatarakennukset, mm. lohkokivinavetta, puimala ja riihi ovat jo aikansa olleet tarpeettomina käyttämättä.</p> <p>Navetta on myyty siirrettäväksi. Korkean viljamakasiinin tien varressa omistaa läheinen maatila. Lautarakenteinen ruumishuone (kuvassa) tulisi inventoida. Vanhainkodin aiemmissa korjauksissa ei ole osattu huomioida rakennuksen ominaispiirteitä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R 	R, H
<p>Salmijärven asutus R19.8</p>	<p>Inventoitava alue. Jyrkkäpiirteisen maiseman voimakkaasti määrittämä aluekokonaisuus Salmijärven pohjoispäässä.</p>	
<p>Annala R19.9</p> 	<p>Inventoitava kohde. Hyvin säilynyt 1950-luvun pihapiiri: Maatalousseurojen keskusliiton tyyppiirustuksilla 1948 rakennettu asuinrakennus, hirsirunkoinen navetta, piharakennus ja sauna. Rakentajat ja viimeiset asukkaat Suistamon karjalaisia.</p>	
<p>Kuistila R19.10</p> 	<p>Inventoitava kohde. Annalan läheisyydessä oleva autiotalo, aiemmin torppa. Erityisen hieno rakennuspaikka pienilmastoineen ja kasvillisuuksineen (vanhaa, inventoitavaa pihakasvillisuutta) sekä valtava paasimainen kivi pihan sivulla.</p>	
<p>Mykkälä R19.11</p>	<p>Inventoitava kohde. Rintamamiestila, jossa valukivinavetta.</p>	
<p>Yläpihan aitat R19.12</p> 	<p>Inventoitava kohde Paikalla olleesta maatalon pihasta jäljellä aittoja.</p>	

Rytky

Pohjois-Savon järviseuutuun kuuluva Rytky sijaitsee noin 20 km päässä taajamasta etelään Pielaveden kunnan rajalla. Kyläkeskus on syntynyt rannoilta jyrkkiin noin seitsemän kilometrin ja vajaan kilometrin levyisen Rytkyjärven eteläpäähen, missä järvi laskee Rytkynkosken kautta pieneen Savijärveen. Usea kylän vanhoista maataloista sijaitsee komeasti jyrkkien mäkien lailla, kun maantie seurailee rinteiden reuna. Rytkynkoskella tie laskeutuu joen rannan tuntumaan, missä lehtomainen kasvillisuus luo kyläkeskustaan puistomaisuutta.

Muualla kuten Rytkynjärven pohjoisosassa tilakeskukset muodostavat pienempiä, yleensä muutaman talon maisemakokonaisuuksia. Paikannimet kuten Parkonvuori, Kirkkovouri ja huomiota herättävän jyrkkä Vasarinvuori kuvaavat hyvin alueen topografiaa.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Pakola M20.1 (Kiuruvesi 10)	Kivikauden ajan asuinpaikka. <ul style="list-style-type: none"> • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SM 	Rauhoitusluokka II
--	---	--------------------

Perinnemaisemat

Laukkalan laitumet P20.1	Kaksi Rytkyn kyläkeskuksen länsipuolella sijaitsevaa laidunalueita, joita on laidunnettu kolmesataa vuotta. Itärinteellä sijaitseva kivinen ja tuore niitty kasvaa runsaasti katajaa, joukossa pylväsmäisiäkin katajia. Ylärinteellä on harmaaleppää, tuomea ja pihlajaa. Toinen alueista on metsälaidun, joka rajautuu pieneltä osin lampeen. Alueella on myös riihi. Huomionarvoinen laji on kissankello. Paikoin kiviä ja kiviraunioita. <ul style="list-style-type: none"> • perinnemaisemainventointi 2000 	Arvoluokka p
------------------------------------	--	--------------

Rakennettu ympäristö

Ala-Pekkala R20.1	1847 Isojaossa muodostettu kantatila. Asuinrakennus vuodelta 1927. Uuni- ja peruskivet on lohkottu Paljakanvuoresta. Viihtyisä pihakokonaisuus on osa keskeistä kylämiljöötä. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
Lammintausta R20.2 	Kyläalueen keskeisissä maisemissa Kotilammin takana mäellä sijaitseva hyvin hoidettu toimivan maatilan pihapiiri, josta aukeaa viehättävät maisemat kylän muille mäille. Kotilammenvastarannalla laiduntaa karja Laukkalan laitumilla. Rakennusmestari Eino Mikkosen suunnittelema, jyrkkäkattoinen asuinrakennus on rakennettu 1929-30. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
Lehto R20.3 	1926 muodostettu maatila. Pihan vanhat rakennukset, mansardikattoinen asuinrakennus, hiekkakivinavetta vuodelta 1931 ja hirsinen puoti-tallirakennus muodostavat pienen matkan päässä Rytkyn kylän keskustasta huomionarvoisen ja harmonisen kokonaisuuden suurten pihapuiden kehystämänä. Navetan virtastorni vuodelta 1931 on paikkakunnan vanhin. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R
Myllymäki R20.4 	1847 muodostettu tila, jonka asuinrakennus on vuodelta 1918. Vanhasta maatilasta kertoo vielä pieni kivinavetta. Piha sijaitsee komealla paikalla mäkipeltojen päässä aivan kylän keskustassa. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, M

<p>Rytkün entinen koulu R20.5</p> 	<p>Kaupungin vanhimpia kyläkouluja. Perimätiedon mukaan piirustukset on tehty läheiseen suureen kantaan. Koulua laajennettiin 1932. 1950-luvulla rakennus vuorattiin ja verhoiltiin sisäpuolelta. Myöhemmin rakennus on säästynyt suuremmilta korjauksilta ja rakennuksen luonne onkin hyvin säilynyt. Huoltokorjaukset olisivat kuitenkin välttämättömiä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H
<p>Tenhula R20.6</p> 	<p>1900-luvun vaihteessa muodostettu kantatila. Rakennuksista on jäljellä suuri asuinrakennus, joka on rakennettu 1900-luvun vaihteessa. Rakennuksen komeaa paikkaa kylän keskeisellä mäellä ei metsittyneeltä pihalta arvaisi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R

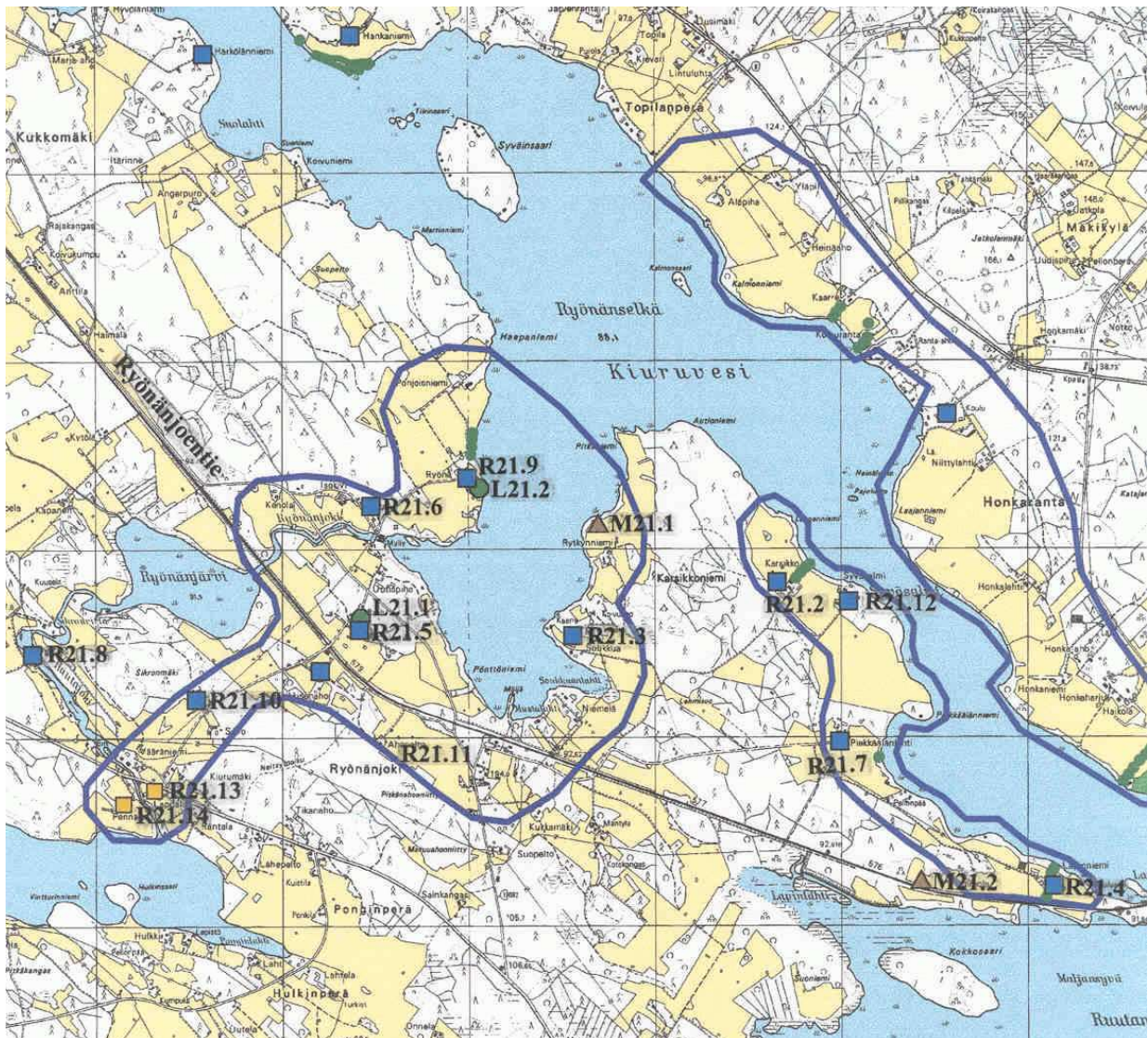

Ryönänjoki

Hallinnollisesti (koulupiiri) alue kuuluu Rapakkojokeen, maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti Ryönänjoki on oma kyläalueensa Hautajärvestä Kiurujärveen polveilevien Hauta- ja Ryönänjoen sekä niiden väliin jäävän Ryönänjärven tuntumassa. Alueeseen kuuluvat myös Kiurujärven lounaisrannan kulttuurimaisemat Ryönänselällä.

Alueen muinaislöydöistä huomattavin on Luvelahdesta löytynyt ihmisen pään muotoinen esine. Myös pitäjän seitsemästä ensimmäisestä 1500-luvulla perustetusta talosta yksi sijaitsi Ryönänniemellä, missä Niko Kaikkosen taloa alettiin verottaa 1548.

Alueen historian erityspiirteenä on teollisuus- ja liiketoiminta, jota luonnollisesti Kiurujärven laivaliikenne ja alueen läpi rakennettu rautatie seisakkeineen edistivät. Alueella sijaitsi mm. kolme mylly- ja sahalaitosta, sähkölaitos, meijerit Pennalan ja Linnin tiloilla ja tiilitehdas lähellä Ryönän rautatiepysäkkiä. Palveluita tarjosivat vaatturi, nahkuri sekä useat kaupat. Järjestyksestä huolehti aikoinaan jopa oma kyläpoliisi.

Muinaisjännökset

Karsikkoniemi-Rytkynniemi M21.1 (Kiuruvesi 45)	Vanhemman metallikauden (noin 1500-1000 eKr) mahdollinen asuinpaikka Karsikkoniemen itärannalla Rytkynniemessä peltorinteellä. Paikalta löydetty kvartsi-iskos. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: sm 	
Lapinniemi-Immola M21.2 (Kiuruvesi 46)	Vanhemman metallikauden mahdollinen asuinpaikka Lapinniemen pohjoisrannalla peltorinteellä. Paikalta löydetty kvartseja. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: sm 	Rauhoitusluokka II

Luonnonmuistomerkit

Linnilän männyt L21.1	Kolme yli 200 vuotta vanhaa kaarnapintaista ja tasalatvaista mäntyä. <ul style="list-style-type: none"> • rauhoitettu 1961 	Rauhoitettu
Ryönän mänty L21.2	Ryönän rannassa kasvava järeä mänty, joka on Kiuruveden suurimpia. Puu tulisi rauhoittaa.	

Rakennettu ympäristö

Heikkisenaho R21.1 	1891 muodostetun vanhan maatilan pihapiiri, jossa kaikki rakennukset pientä latoa lukuun ottamatta on rakennettu ennen sotia. Erittäin kauniisti maisemaan sijoittuvassa, kokonaisuutena harvinaisessa pihassa voi aistia tuon ajan ihmisen elämänpiirin. Asuinrakennuksen alkuperäisenä säilynyt tupaosa on rakennettu 1800-luvulla, keittiö ja kamarit 1827. Pihaan kuuluvat kolmiosainen puotiaitta 1800-luvulta, 1938 rakennettu navetta sekä tulotien varressa eloaita. Hieman kauempana pellonreunoja kiertää paikoin kiviaitaa, jolla nyt kasvaa piennarpuustoa. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR 	Maakunnallisesti arvokas R, M
Karsikko R21.2 	Harmonisesti Kiurujärvelle avautuvassa Karsikon kulttuuri- maisemassa on asuttu ainakin vuodesta 1775. Vanhinta rakennuskantaa ovat aitat, joista yksi on rakennettu 1800-luvun alussa. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991, 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, MA, mk (Karsikon kulttuurimaisema-alue), p (puukuja), paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, M
Konginniemi R21.3	Konginniemi oli Karsikon torppa ennen itsenäistymistään 1918 torpparilain mukaisesti. Kamariosa on tältä ajalta. Rakennusta jatkettiin 1940-luvulla rakentamalla tupa ja lautarakenteinen porstua.	Paikallisesti arvokas R, H, M

	<ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1990, 1999 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, paikallinen 	
Lapinniemi R21.4 	<p>Isojaossa 1788 muodostettu kantatila. Kolmessa vaiheessa rakennetun paritupatyypin asuinrakennuksen vanhin osa on vuodelta 1840. Tuvassa on hirsikehikolle muurattu yli 100 vuotta vanha hirsikehikolle muurattu uuni. Vanhaan maatilaa pihaan kuuluu mm. aittoja 1700-luvulta ja 1800-luvun alusta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1990, 1999 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2004: SR, mk (Lapinniemen kulttuurimaisema-alue), MA, p (puukujat), maakunnallinen 	Maakunnallisesti arvokas R, H, M
Linni R21.5 	<p>Ollilan (nykyisen Heikkisenahon) tilasta erotettu tila, joka on ollut Lindin huvilla vuodesta 1876. Useassa vaiheessa rakennettu asuinrakennus sai jugendilmeensä Kiuruvedellä paljon vaikuttaneen rakennusmestari Pekka Lindin vaikutuksesta. Tupaosa on vuodelta 1894. Kaunis, hyvin hoidettu pihapiiri monine rakennuksineen ja pihakasvillisuuksineen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1989 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • Ylä-Savon maakuntakaava 2003: SR 	Maakunnallisesti arvokas R, H, M
Myllymäki R21.6 	<p>1938 rakennettu hirsirunkoinen funkistyylinen asuinrakennus. Rakennuttaja Pekka Sointu sai Amerikan matkoiltaan vaikutteita. Rakennus on osa Ryönänjoen moni-ilmeistä kulttuurimaisemaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Ryönän kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, M
Piekkäälänlahti R21.7 	<p>Neljän aitan ryhmä peltoaukealla tien varrella. Aittojen ikä ei ole tiedossa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: p 	Paikallisesti arvokas R, M
Ryönä R21.9	<p>Kiuruveden vanhimpia tiloja, asiakirjoissa on maininta verotuksesta vuodelta 1548. Paritupatyypin asuinrakennuksen vanhin osa on 1850-luvulta. Myöhemmät laajennukset on rakennettu omille nurkilleen. Vuoraus ja koristeellinen lasikuisti vuodelta 1931. Rannassa aittoja. Karja laiduntaa avoimilla ranta-alueilla. Pihapiirin paikalla lienee sijainnut kivikautinen asuinpaikka.</p>	Maakunnallisesti arvokas R, H, M

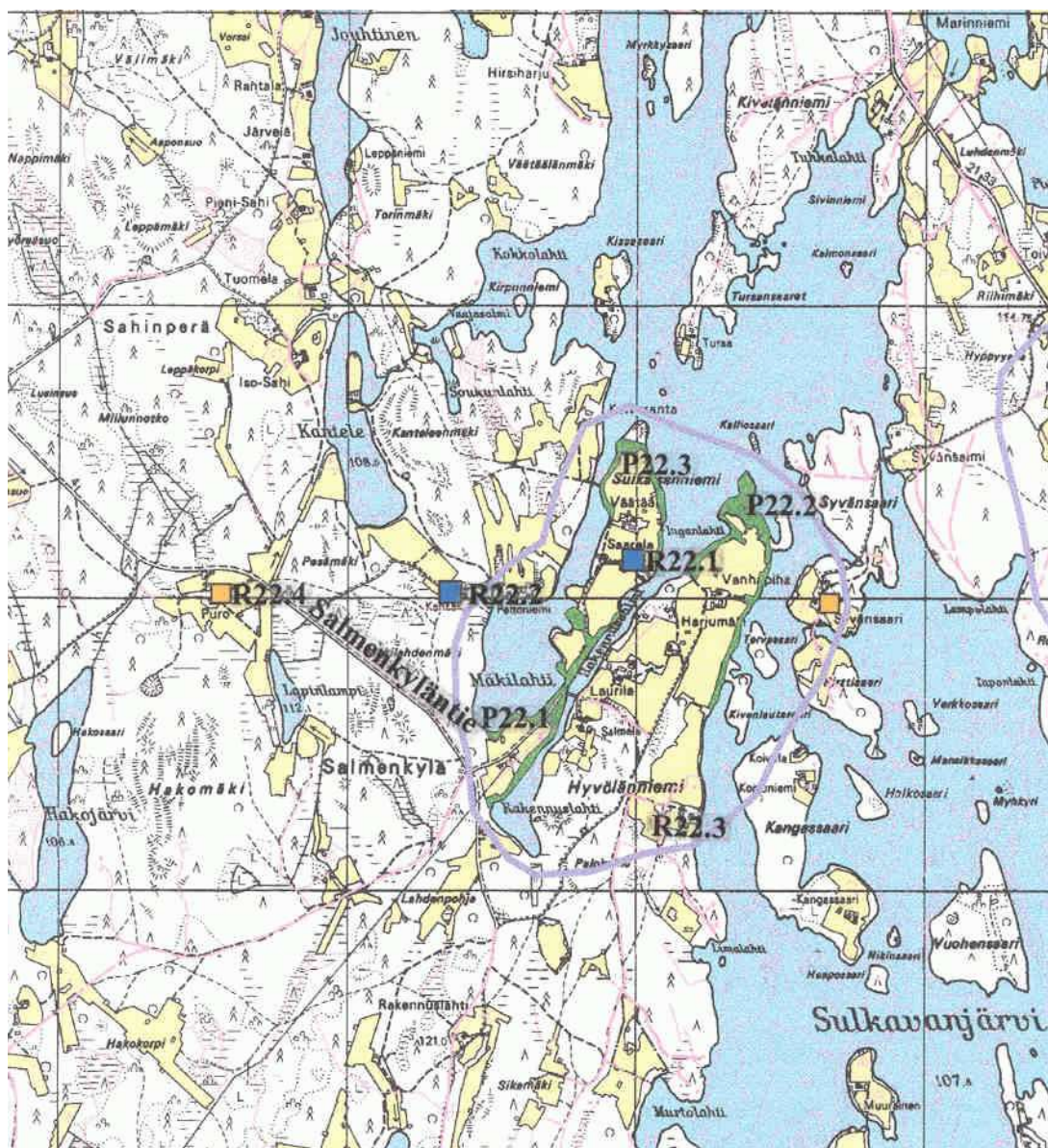

	<p>Tilalta on löydetty kivikautinen reikäkivi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1990, 1999 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, H, M • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR, mk (Ryönän kulttuurimaisema-alue), MA, p (rantapuusto, Ryönän mänty), maakunnallinen • Ylä-Savon maakuntakaava 2001: SR 	
<p>Ryönänjoen entinen koulu R21.10</p> 	<p>1918 valmistunut jugendtyylinen, rakennusmestari Pekka Lindin suunnittelema koulu. Lakkautettu 1972, nyt asuinkäytössä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, H, M 	R, H
<p>Ryönänjoki R21.11</p> <p><i>(kuva Ari Ruotsalainen)</i></p>	<p>Kiurujärven rannalle ja Ryönänjoen varrelle levittäytyvän kylän asutus on vanhaa, ja alueella on säilynyt runsaasti siitä kertovaa rakennuskantaa. Kivikauteen ajoittuvat löydöt kertovat paikan sopivuudesta asutukseen. Varhaisen teollisuustoiminnan sekä rautatie- ja laivaliikenteen vaiheet antavat erityispiirteensä kylälle. Maisemallisesti monipuolinen ja eheä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: mk, MA, paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, M
<p>Syväsalmi R21.12</p> 	<p>1935 lohkottu Karsikon tilasta, mistä monet rakennukset on siirretty. Pihatien varressa neljän aitta- ja liiterirakennuksen rivistö. Luhtiaitta on siirretty Nilsiästä ja saanut nykyisen muotonsa 1978.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1999 • Kiurujärven rantaosayleiskaava 2001: SR-1, mk (Karsikon kulttuurimaisema-alue), paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, M
<p>Lappala R21.13</p>	<p>Inventoitava kohde. Lappalan piha komeine puineen Hautajoen varrella on huomionarvoinen. Tilalta on löydetty kivikautinen kivitaltta.</p>	
<p>Pennala R21.14</p>	<p>Inventoitava kohde. Pihapiirin rakennuksista kiinnostava on mm. pölkkyrakenteinen navetta. Tilalta on löydetty kivikautinen tasataltta.</p>	
<p>Pitkäkösken mylly R21.15</p>	<p>Mylly sijaitsee Hautajoessa ja on perustettu vuonna 1884. Mylly ja saha olivat aikoinaan pitäjän suurimmat. Saharakennus on purettu, mutta mylly toimii edelleen. Mylly ei ole enää alkuperäisessä asussaan. Pitkäkösken myllypato, joka on rakennettu 1900-luvun vaihteessa ja korotettu vuonna 1946.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pohjois-Savon vanhojen vesirakenteiden inventointi 1994 	Paikallisesti arvokas

Salmenkylä

Salmenkylä Sulkavanjärven länsirannalla on kaupungin eteläisin kylä Rytkyltä Pielaveden Laukkaan kulkevan tien varrelta. Hallinnollisesti alue kuuluu Rytkyn kylään. Ominaispiirteenä on voimakkaasti polveileva rantalinja kapeine, suojaisine salmineen ja järvelle kurottautuvine niemineen, joille perinteinen asutus on sijoittunut. Tämä asutusmaisema pelto- ja laidunaloineen on hyvin pienipiirteistä ja viehättävää. Muualla kuin rantamailla voimakkaasti kumpuileva metsämaa hallitsee maisemaa, mistä johtuen asutusta tuskin mieltää yhtenäiseksi kyläksi.

Maisematyypiltään Salmenkylä kuuluu hyvin tyypillisesti *Pohjois-Savon järviseltuun*. Maatilojen pihapiirit ja maatalousrakentaminen on erityisen hienovaraisesti sijoittunut pienipiirteiseen ja herkkään maastoon sekä edelleen jalostanut maisemaa mm. laiduntamisella.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Perinnemaisemat

<p>Saarelan rantalaitumet P22.1</p> 	<p>Maisemallisesti vaihtelevassa ja viehättävässä Suikaisenniemessä sijaitsevat sekapuustoa kasvavat rantalaitumet. Saarelan tilakeskuksen koillispuolella on vesistöön viettävä metsälaidunrinne, jossa kasvaa suuria maisemakoivuja, osin myös lahopuina. Tilakeskuksen eteläpuolella laitumet jatkuvat rantojen tilakeskukseen johtavan tien väliin rajautuvana, puustoa ja katajaa kasvavana, kuivahkona, osin kallioisena ja kumpareisena alueena.</p> <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000 	<p>Arvoluokka p+</p>
<p>Vanhapihan rantalaitumet P22.2</p>	<p>Sulkavanjärveen työntyvän niemen rantoja on lypsykarja laiduntanut ainakin 1950-luvulta lähtien. Laidunalue on kaunista ja valoisa niemimaisemaa, jota luonnehtivat komeat männyt ja isot muurahaispesät. Rannoilla on myös väljää koivikkoa ja muuta puustoa. Paikoin on avoimempaa ja kosteampaa niittyä. Lajiston joukosta löytyy mm. kissankello. Tasapainoiseen rantamaisemaan antavat lisäksi muutamat hirsirakennukset.</p> <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000 	<p>Arvoluokka p+</p>
<p>Väätäälän rantalaidun P22.3</p>	<p>Suikaisenniemen rantoja laiduntavat lehmät ja vasikat, karja onkin laiduntanut paikalla aina 1800-luvun alusta lähtien. Niemen länsiranta on alavaa, osin avointa, itäranta paikoin jyrkän kallioista</p> <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000 	<p>Arvoluokka p+</p>

Rakennettu ympäristö

<p>Saarela R22.1</p> 	<p>Huikaisevan kauniilla Suikaisenniemellä toimiva maatila. Tilan lehmät laiduntavat rantalaitumia (inventoitu perinnemaisema). Niemelle kuljetaan kapean, molemmin puolin laitumien kehystämän kannaksen yli. Pihasta on inventoitu suola-aitta vuodelta 1751, joka on vanhin rakennus Kiuruvedellä, josta on tiedossa varma rakentamisvuosi. Vieressä on Jauhoaitta vuodelta 1759.</p> <ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 Sulkavanjärven rantayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Salmenkylän entinen koulu R22.2</p> 	<p>Koulu rakennettiin 1924. 1970 lakkautettu koulu ollut välillä autiona, mutta nyt kunnostettu 2001.</p> <ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M Sulkavanjärven rantayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H</p>

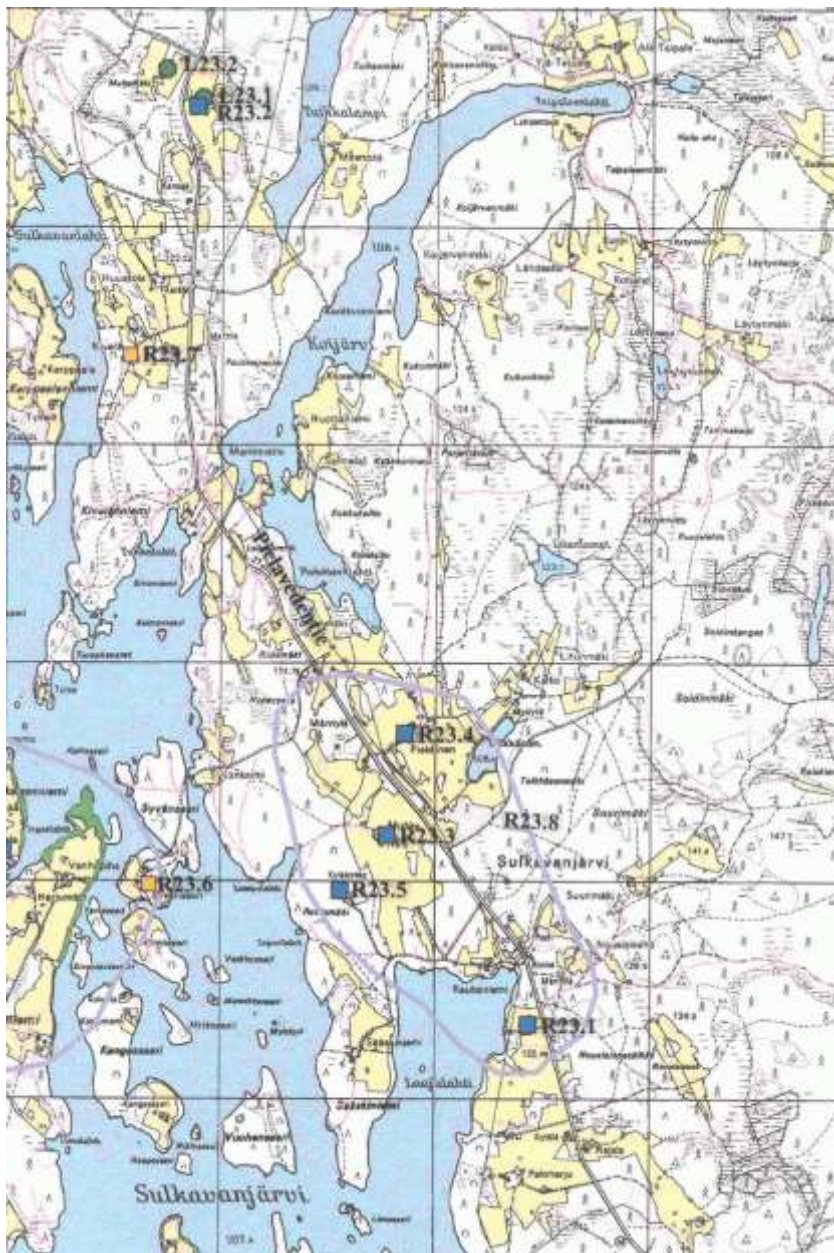

<p>Salmenkylän järvasutus R22.3</p> 	<p>Tie näkymineen, taitavasti maastoa seurailevana ja pienten salmi- paikkojen siltoineen on kauneimpia Kiuruvedellä. Hyvölä- niemessä sijaitseva Harjumäki on Kiuruvedellä harvinainen asuin- rakennus, jossa on mm. kaksikerroksinen umpikuisti. Laurilan mansardikattoinen asuinrakennus rakennettu 1927.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teija Aholan selvitys 1999: H, M • Sulkavanjärven rantayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas M</p>
<p>Puro R22.4</p> 	<p>Inventoitava kohde. Puron hyvässä kunnossa pidetyissä talousra- kennuksissa on yksinkertaista kauneutta.</p>	

Sulkavanjärvi

Sulkavanjärven kumpuilevat kulttuurimaisemat ovat *Pohjois-Savon järviseutua* tyypillisimmillään: asutus on väljää, tilakeskukset yleensä yksittäin, koulu ja kauppa keskeisten teiden varrella riittää kylän keskukseksi. Kylä sijaitsee Sulkavanjärven itärannalla Pielavedelle johtavan tien varressa pitkänä tietä seurailevana maisematilojen nauhana. Metsäisistä rannoista ja mäkisyydestä johtuen itse Sulkavanjärveä näkyy tielle suhteellisen harvoista paikoista, parhaiten mäkialueiden pihoista. Alue sai pysyvää asutusta 1500-luvun puolivälissä, kun Pietikäiset asettuivat Sulkavanjärven pohjoispäähän nykyisen Kerälän seutuville. Karppaalanniemi ja Karelinniemi ovat olleet ennen pysyvää asutusta eräpaikkoja.

Sulkavanjärvi kuului 1725 lähtien hallinnollisesti Pielaveden kappeliseurakuntaan, mutta liitettiin vuonna 1883 Kiuruveden kuntaan.

Muinaisjännökset

Sulkava-Joenlahti M23.1	Kivikautinen asuinpaikka korkeustasolla +112 m. Paikalta on löytynyt kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta. • inventointi 2004	Rauhoitusluokka II
Vuohensaari M23.2	Kivikautinen asuinpaikka korkeustasolla +112 m. Paikalta on löytynyt kvartsikaavin ja kvartsi-iskoksia. • inventointi 2004	Rauhoitusluokka II
Karppaalanniemi M23.3	Historiallinen asuinpaikka niemessä, josta on löytynyt kahden kiukaan ja kahden lämmitetyn rakennuksen paikat, jotka saattavat liittyä Sulkavan seudun varhaisimpaan kiinteään asutukseen 1500-luvulle. • inventointi 2004	Rauhoitusluokka II
Käänninniemi M23.4	Tervahautoja historialliselta ajalta. • inventointi 2004	Rauhoitusluokka III
Järvenpää M23.5	Kivikautinen asuinpaikka (mahdollinen) korkeustasolla +130 m. Löydetty kvartseja. • inventointi 2004	Rauhoitusluokka II (III)

Luonnonmuistomerkit

Leppiahon kuusiryhmä L23.1	Kuuden kuusen muodostama yhtenäinen puuryhmä, joista suurimman kuusen ympärysmitta on 2.7 metriä ja pituus noin 17-18 metriä. • rauhoitettu 1969	Rauhoitettu
Multamäen siirtolohkare L23.2	Siirtolohkare, joka on 3.5 metriä korkea ja leveimmältä kohdaltaan noin 6 metriä leveä. • rauhoitettu 1969	Rauhoitettu

Rakennettu ympäristö

Kalimo R23.1 	Kalimo on liikemies Matti Pietikäisen omistuksessa 1900-luvun alussa suurtilaksi kasvanut maatila. 1897-98 rakennettua yksikerroksista asuinrakennusta korotettiin toisella kerroksella 1910. Säilyneitä rakennuksia ovat aitta, hakatuista kivistä tehty maakellari, riihi tien varressa ja Pietikäisen rakentama kiviavetta. Vehmas puusto luo kartanomaista arvokkuutta. Arvokas rakennus vaatisi huoltokunnostusta. • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, H, M • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen	Paikallisesti arvokas R, H, M
Leppiaho R23.2	Vanha maatilan piha sijaitsee kauniisti etelään viettävässä pelto-omaisemassa. Pihaan nousee läpi rauhoitetun kuusiryhmän (kts. kohde L23.1), jonka katveessa on eloaitta vuodelta 1799. 1914 rakennettu asuinrakennus on palanut, ja sen osin säästyneeseen runkoon on tehty laajennus.	Paikallisesti arvokas R, M

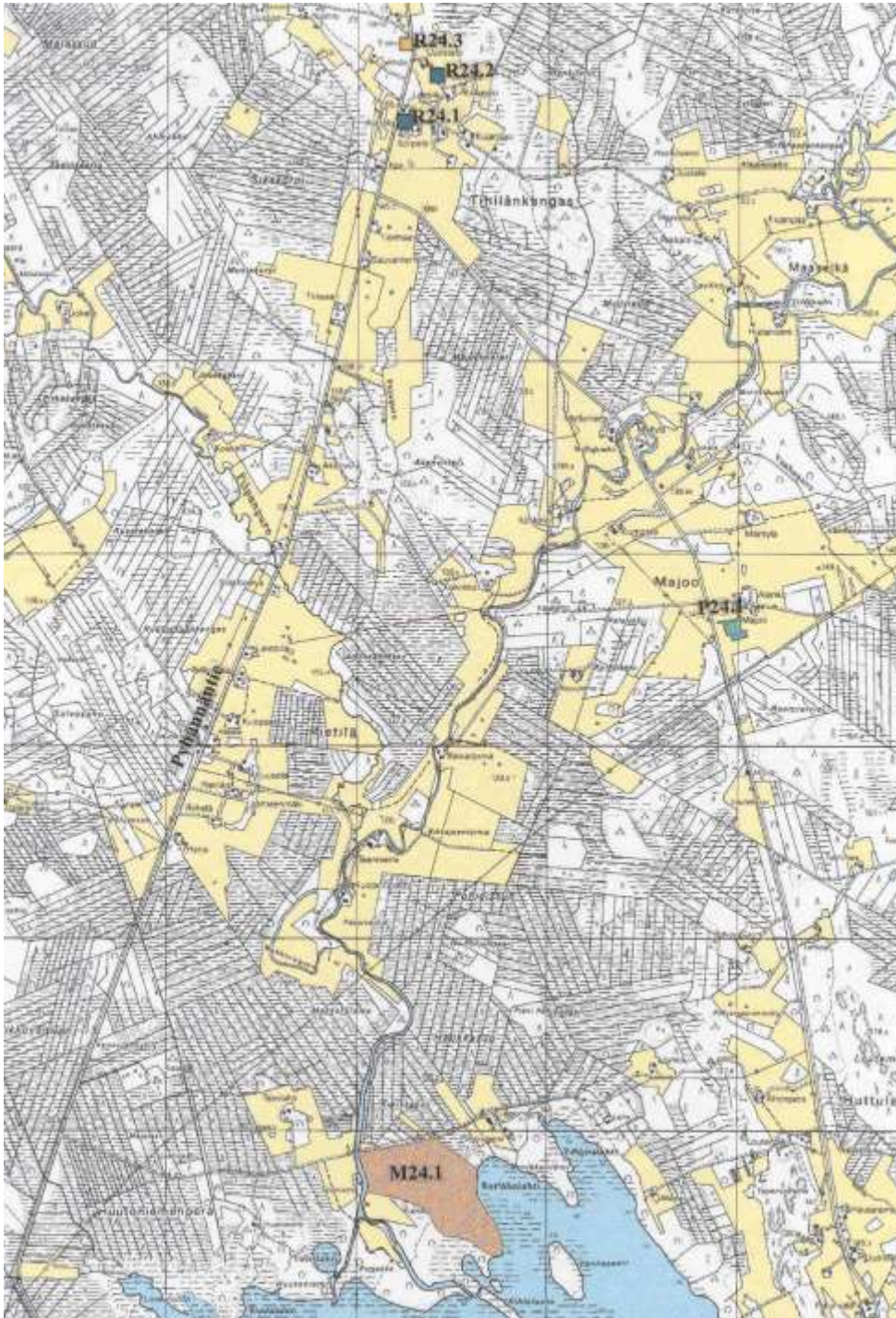

	<ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	
<p>Muhka R23.3</p> 	<p>Muhkan tila on toimiva karjataloutta harjoittava maatila, joka on erotettu Piekkälän tilasta. Komea, vanha asuinrakennus vuodelta 1846 on nyt piha-, varasto- ym. rakennuksena. Muhkan ja Piekkälän tilakeskukset luovat omilla, peltojen ympäröimillä pihapiireillään yhden eheimmistä kulttuurimaisemista Pielavedelle johtavan tien varressa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, M • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Piekkälä R23.4</p> 	<p>Runspuustoinen maatilan pihapiiri, jossa on osattu säilyttää vanhaa. Tilalla on asuttu 1500-luvun puolivälistä. Savupirtti on vuodelta 1857, pihassa aittoja 1800-luvun alusta ja puotitalli, nykyinen asuinrakennus (1920-30-luvuilta), yli satavuotias riihi sekä hirsirakenteinen makkila. Koivukuja johdattaa mäelle pihapiiriin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen R, H, M • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset 2004: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Sulkavanjärven kirkko R23.5</p> 	<p>Sulkavanjärven rannan tuntumaan metsäiselle mäelle 1946 perustettu hautausmaa ja 1964 rakennettu kirkko.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 • Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, M • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, H, M</p>
<p>Syvänsaari R23.6</p> 	<p>Yhdessä Sulkavanjärven runsaslukuisista saarista sijaitseva, oletettavasti vanha asuinpaikka. Aiemmin pihaa ympäröivät pellot ovat nyt metsittyneet ja järvinäkymät umpeutuneet. Syvänsaaren vastarannalla kiven heiton päässä ovat Salmenkylän kulttuurimaisemat rantalaitumiseen. Pihassa on kaunis luonnonkivinavetta, aitta ja jälleenrakennusajan asuinrakennus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset: paikallinen 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>
<p>Sulkavanjärven entinen kauppa R23.7</p>	<p>Vaaraslahden osuuskaupan sivumyymälänä 1900-luvun alkupuolelta 1960-luvulle palvelut rakennus. Pihapiiriin kuuluvat aitta, sauna ja varastorakennus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset: 	<p>Paikallisesti arvokas R, M</p>

	paikallinen	
<p>Sulkavanjärven entinen koulu R23.8</p> 	<p>1898 rakennettu hirsirunkoinen koulurakennus, laajennus vuodelta 1926. Nykyään kyläyhdistyksen käytössä.</p> <ul style="list-style-type: none"> Sulkavanjärven rantaosayleiskaavan perusselvitykset: paikallinen 	Paikallisesti arvokas R, H, M
<p>Kivelä R23.9</p> 	<p>Inventoitava kohde. Kivelän torppa, hirsinavetta ja aitat, sijaitsevat samassa Sulkavanjärven pohjoispään viljelymaisemassa, jonne Pietikäisten suku muutti 1500-luvulla.</p>	
<p>Sulkavanjärven asutus R23.10</p>	<p>Inventoitava alue.</p> <ul style="list-style-type: none"> Teija Aholan selvitys 1999: H, M 	

Tihilä

Pohjoisin Kiuruveden kylä, Tihilä, sijaitsee Pyhännälle johtavan tien varrella noin 30 km etäisyydellä taajamasta. Asutusmaisema rajautuu etelässä Näläntöjärveen ja muilta ilmansuunnilta laajoihin *Suomenselän* karuihin, suoperäisiin metsäalueisiin. Kyläalueeseen kuuluvat varsinaisen Tihilän lisäksi Pietilä, Pilpanperä, Maaselänperä, Huttula ja Pökkiperä. Varsinaisen Tihilän asutus muodostaa selvän kyläkeskustan, muualla asutus on hajanaisempaa tienvarsiasutusta.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Muinaisjännökset

Tuliniemi M24.1 (Kiuruvesi 2)	Samalla alueella vanhempia kivikauden ajan asuinpaikkalöytöjä sekä Pohjois-Savossa harvinainen kiinteä metallikauden asuinpaikkalöytö (epineoliittisen keramiikan aika). <ul style="list-style-type: none"> Ylä-Savon maakuntakaava 2001: SM 	Rauhoitusluokka II
--	---	--------------------

Perinnemaisemat

Majoon laidun P24.1	Pieni, etelärinteessä sijaitseva peltoihin rajautuva hakamainen alue, jota on laidunnettu 1800-luvulta asti. Puita on saarekkeina sekä alueen reunoilla, koivua sekä mäntyä. Maisemaa hallitsee ylinnä mäellä kasvava noin 30-metrinen kuusi. Katajaa esiintyy kivien ja kiviraunioiden kupeella. Oman perinteisen leiman antavat mäellä aitta ja riihi sekä avautuvat avarat näköalat. <ul style="list-style-type: none"> perinnemaisemainventointi 2000 	Arvoluokka p-
-------------------------------	--	---------------

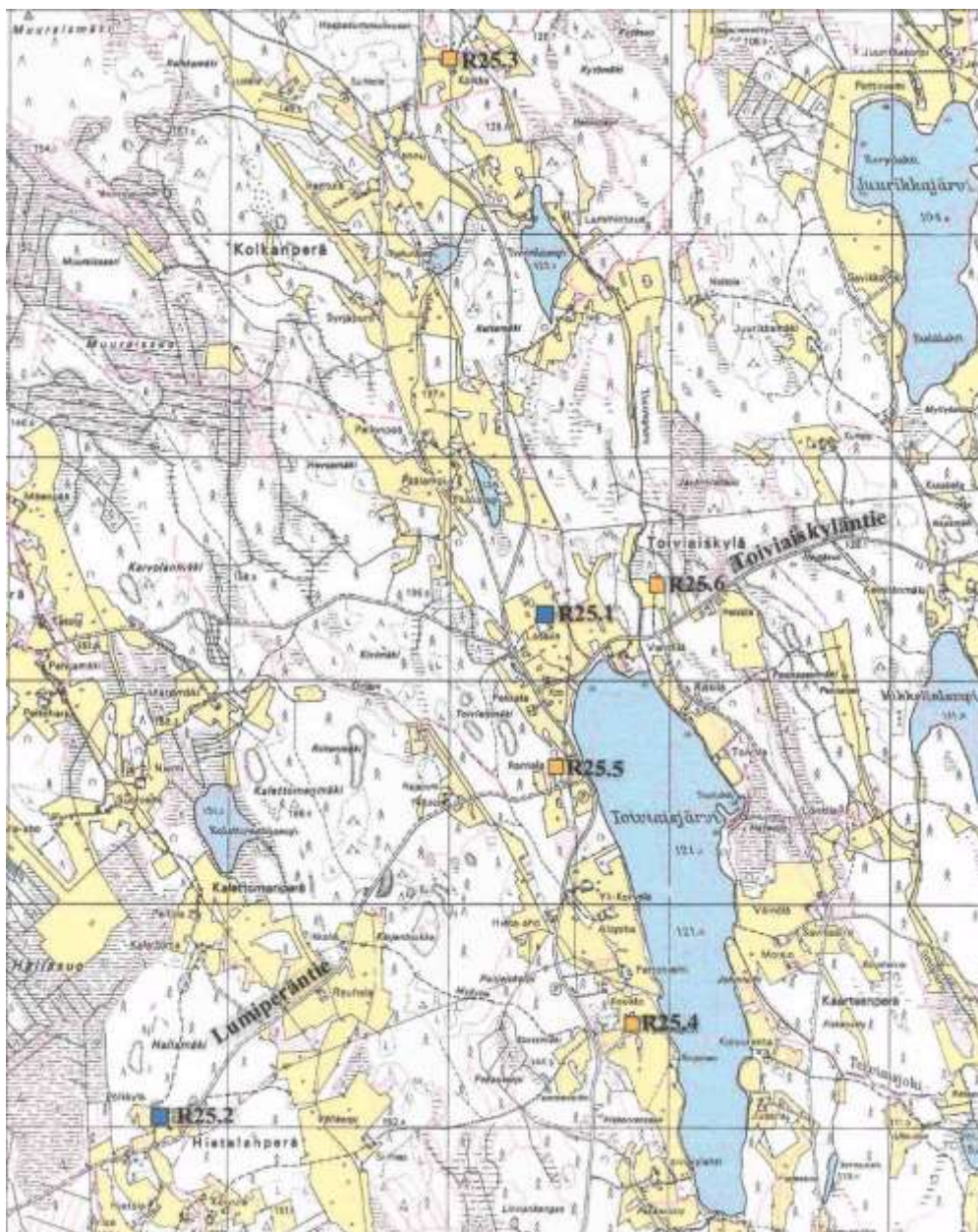
Rakennettu ympäristö

Alapiha R24.1 	Korpelan tilasta lohkottu Alapiha sijaitsee Tihilän keskeisellä kyläalueella. Asuinrakennuksen tupaosa, jonka hirsiin on merkitty vuosiluku 1850, on siirretty Korpelan tilalta 1914. <ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 	R
Vanhala R24.2 	Tihilänahon kantatilasta muodostettu tila. Asuinrakennus on 1700-1800-lukujen vaihteesta ja on tietyvästi kylän vanhin asuinrakennus. <ul style="list-style-type: none"> inventointi 1991 Teija Aholan selvitys 1999: maakunnallinen H, R 	R
Seurantalo R24.3	Tutkittava kohde.	

Toiviaiskylä

Toiviaiskylä sijaitsee vajaan parinkymmenen kilometrin päässä taajamasta lounaaseen. Maisematyyppiltään alue kuuluu vielä *Pohjois-Savon järvisetuun* kuten sitä idässä ja pohjoisessa rajaavat Rytky ja Niemisjärvi. Maisematilat ovat täällä kuitenkin pienempialaisia peltosaarekkeitä metsän keskellä. Jatkettaessa Toiviaiskylältä muutamia kilometrejä länteen maisematyyppi vaihtuu *Suomonselkään* (Ristiperä, Lumiperä, Rahkamäki).

Keskeinen kyläalue on pienen, noin kolmen kilometrin pituisen Toiviaisjärven ympäri kiertyvää astusmaisemaa avartavine viljelymaineen. Yksittäisasutusta on sijoittunut ympäröivän mäksen metsäalueen lampien ja purojen liepeille. Kun paikannimistö on yleensä kuvaavaa, täällä se on myös hauskaa: Tynnöri ja Äkämä ovat tilojen nimiä, Tammikkoaho ja Jolleekko ovat paikannimiä.

Rakennettu ympäristö

<p>Lassila R25.1</p>	<p>Toiviaisjärven pohjoispään maisemassa komealla paikalla sijaitseva Lassila on aikoinaan ollut näyttävä kokonaisuus, jonka suuri asuinrakennus ja puoti ym. rakennukset ovat nyt valitettavasti päässeet todella huonoon kuntoon. Tila on ollut asuttu ainakin vuodesta 1835. Inventoinnin yhteydessä 1990-luvulla kartoitettiin lähes 30 pihapiirissä ollutta rakennusta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1990 	<p>R, M</p>
<p>Pölkkylä R25.2</p> 	<p>Vanhan kantatilan paikka Hietalanperällä on ollut asuttu ainakin 1800-luvulta. Asuinrakennuksen vanhimmat osat on rakennettu 1900-luvun vaihteessa, seuraavina vuosikymmeninä rakennettiin kuisti, kaksi lisäkamaria ja tupaosalle valettiin betonisokkeli. Tämän jälkeen rakennukselle ei ole tehty suurempia muutoksia. Pihaa aiemmin ympäröineet ahopellot ovat nyt umpeutuneet, mikä on sääli sekä tiemaiseman että itse pihan kannalta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	<p>R</p>
<p>Kolkka R25.3</p> 	<p>Inventoitava kohde.</p>	
<p>Talasniemi R25.4</p> 	<p>Inventoitava kohde.</p>	
<p>Rantala R25.5</p> 	<p>Inventoitava vanha pihapiiri.</p>	
<p>Suonlaita R25.6</p>	<p>Inventoitava kohde. Karsikkolauta aitan seinässä.</p>	

Turhala

Suomenselän maisemamaakuntaan kuuluva Turhala sijaitsee taajamasta noin 15 kilometriä pohjoiseen Lapinsaloon johtavan tien varrelta. Koskenjoen ja Lapinsalontien risteyksestä pohjoiseen maisema vaihtuu avarista pelloista karuun metsän hallitsemaan selännealueeseen. Alue on pikeminkin koulun ja aiemmin toimineen kaupan luoma toiminnallinen alue, maisemallisesti tilat ovat yksittäisinä saarekkeina teiden varsilla. Alueeseen kuuluvat pientä, aiemmin kuiviona ollutta Valkeisjärveä kehystävät Murtomäki, Turhala (risteysalue) ja Mykkäsperä.

(Pohjakartta © Maanmittauslaitos)

Luonnonmuistomerkit

Saarisuon seurapetäjä L26.1	Lapinsalontien varrella sijaitseva petäjä, jonka juurella Lapinsalon jalkaisin kulkevat kirkkoon matkaajat tapasivat levätä ja veisata. Puun juurella on perinteestä kertova kyltti.	
---------------------------------------	--	--

Rakennettu ympäristö

Vanhatalo R26.1 	1920-luvulla rakennetun paritupatyypin asuinrakennuksen, kolmen aitan, puotitallin ja navetan muodostama pihapiiri. Pihan ja ympäröivien peltoalueiden lehtomainen piennarkasvillisuus ja reunavyöhykkeet on poikkeuksellinen Suomenselän maisemassa. Rakennusten rapistuminen tulisi estää huoltokunnostuksilla. Vaikka huonokuntoista navettaa ei ehkä kannata säilyttää, tulisi viereinen, Kiuruvedellä malliltaan harvinainen puotitalli (kokkitalityyppi, jossa toinen kerros ulokkeellinen) korjata. Pihan tuntumassa olevan riihen takana on valtaisa rauhoittamisen arvoinen kuusi. <ul style="list-style-type: none"> • inventointi 1991 	R, H
--	---	------

4.4 Yhteenvedo kulttuurihistoriallisesti merkittävistä kohteista

Tilanne 9.12.2004

	Muinais- jäännökset	Luonnon- muistomerkit	Perinne- maisemat	Rakennettu ympäristö	Tutkittavia kohteita	
Taajama	-	-	-	-	45	11
Aittojärvi	2	-	-	1	8	1
Haapakumpu	1	-	-	1	2	-
Hautakylä-Rapakkojoki	1	-	1	1	3	5
Honkaranta	3	-	-	1	6	-
Jokela	-	-	-	-	1	-
Kalliokylä	-	-	1	-	4	1
Koivujärvi	4	-	2	-	4	4
Korpijoki	3	-	-	1	-	2
Koskenjoki	4	-	-	-	9	-
Lahnajoki	8	-	-	-	4	-
Lahnanen	1	-	-	-	3	-
Lapinsalo	-	-	-	-	7	5
Luupuvesi	5	-	1	1	4	4
Niemiskylä	7	-	1	-	15	3
Osmanki	2	-	1	2	3	-
Rantakylä-Itäranta	-	-	-	-	4	-
Remeskylä	3	-	-	2	2	-
Ruutana-Heinäkylä	4	-	1	-	7	5
Rytty	1	-	-	1	6	-
Ryönänjoki	2	-	2	-	12	2
Salmenkylä	-	-	-	3	3	1
Sulkavanjärvi	5	-	2	-	8	1
Tihilä	1	-	-	1	3	-
Toiviaiskylä	-	-	-	-	2	4
Turhala	-	-	1	-	1	-
Yhteensä		57	13	15	166	49

Inventoituja muinaisjäännöksiä, luonnonmuistomerkkejä, perinnemaisemia ja rakennetun ympäristön kohteita on 251, kaikkiaan luettelossa olevia kohteita 300.